
MÜSEYİR RAHMİ GÜRPINAR
HAKİKİ
MÜSLÜMÜN
ATLAS KİTABEVİ

Hüseyin Rahmi Gürpınar

HAKKA SIĞINDIK

İşitilmedik bir vak'a

Millî roman

(Sadeleştirilmiş yeni tab'ı)

Nâşiri:
Hilmi kitapevi
İstanbul — Ankara caddesi No. 62

Hüseyin Rahmi Gürpınar külliyatından basılanlar:

1 — Tesadüf

2 — Ölüm bir kurtuluş mudur?

3 — Metres

4 — Şıp sevdi

5 — Bir muadele-i sevda

6 — Dirilen iskelet

7 — Sevda peşinde

8 — Son arzu

9 — Toraman

10 — Dünyanın mihveri, kadın mı, para mı?

1

İstanbulda, Hoşkadem taraflarında İspanyol nezlesi, yangın gibi evden eve sıçrayarak aile fertlerinden üç dört cana kıymadıkça sönmüyordu. Hastalık zuhur eden evler ile imkân derecesinde ihtilâttan sakınılması hususunda doktorların tavsiyeleri, gazetelerin ihtarları tesirsiz kalıyor; bu nasayihin zıddına hareketten ileri gelme elîm vakalar birbirini velyediyor, kimsede intibah eseri görülmüyor, cahil kafalar hep bildiğine gidiyordu.

Hangi evde hastalık zuhur ederse orada düğün varmış gibi bütün komşu kadınlar hemen ziyarete, iyâdete, kendi tâbirlerince hatır sormıya koşuyorlar ve "A ! Dostluk bugünde belli olur" nakaratiyle hastanın hizmetinde bulunuyorlar, bardağından içiyorlar, artığını yiyorlar, koynuna girecek gibi yatağına sokuluyorlar.

— Aman böyle yapmayınız, tehlikelidir.

Diyecek kadar basiretkâr olanlara

— Hanım, Allah sekizde verdiğini beşte almaz. Kırk yıl kuran olmuş eceli gelen ölmüş... Zavallıcık evinde oturup dururken hastalık ona nereden geldi? Hastalık, sağlık Allahtan... Rabbimin takdiri ne ise o olur. Hekimler ne bilirmiş?. Kelin medarı olsa kendi başına olur. Onlar ölmiyecek mi? Bu sene İspanyoldan az hekim mi öldü? Ecele çare olmaz. O cahillere uyup da öyle söylemeyiniz. Rabbimin gücüne gider... Ona şirk koşmuş gibi olur...

Diyorlardı.

Seksen hekimin tavsiyelerini bir kocakarının bu tandırname sözleri hükümsüz bırakıyordu...

Hacı Ferhat Efendi, Hoşkadem mahallesinde konak

yavrusu güzel bir evin sahibidir. Yaşı altmışı geçmiş, yaşlandıkça hayata muhabbeti artmıştı; hastalıktan korkar, ailesi efradının sıhhatleri üzerine de titrerdi; İspanyol nezlesinin mahalleye böyle şiddetle savleti, Efendinin merakını arttırdı; uykularını kaçırdı; Allaha imanı pek kavi olmakla beraber tedbirlerde kusur etmemiye uğraşıyordu; evinde sıhhî tekayyüdata ihtimamı ziyadeleştirdi; misafir kabul etmiyor ve evdekileri hiçbir yere ziyarete göndermiyordu; bu kararını şiddetli bir emir suretinde ev halkına bildirdi; fakat büyük, küçük hanımlardan, damat beylerden aşçısına, işçisine varıncaya kadar sekenesi on beşi geçen bir ev kalabalığına hep birden söz anlatması, her birini kendi havasına gitmekten menetmesi kabil mi? Efendiden gizli, yine herkes bildiğini okuyordu.

Hacı Ferhat Efendinin hastalığa karşı böyle şiddetli tedbir alması, mahallede tandırname allâmelerinden birkaç kocakarının gayretlerine dokundu; çenelerini açtı. Diyorlardı ki

— Zavallı Efendi, Hacı olmuş amma daha tam bir itikat sahibi olamamış... Rabbimle zıd gidilir mi? (Parmaklarını tükürükleyip duvara yazı yazar gibi yaparak) İşte buraya yazdım, görürsünüz; Muhsine Nine söylediydi dersiniz; Rabbime mütevekkil olmayıp da böyle itikatsızlık ettiği için bu mahallede en çok cenaze Hacı Ferhat Efendinin hanesinden çıkacaktır.

Bîçare Ferhat Efendi tandırname mahkemesinin istinaf kabul etmez böyle dehşetli bir hükmüne uğradı; zaten Hacı Ferhat Efendi ailesi mahallede iyi bir göz ile görülmüyor, pek ağır dedikodulara hedef oluyor, küçüğü büyüğü tenkid ve teşniini bu eve uzatıyordu. Bu muahazeler bazı mertebe haklıydı; lâkin fakir komşuların, kocakarıların ellerini havaya kaldırıp da

— İlâhi o Hacı Ferhat denen herifin boyu devrilsin;

onu dört kollu ile hacılar götürsün; kızlarının, damatlarının, torunlarının başları yerlerde sayılsın.

Beddualariyle söğüp saymaları bazan insaf ve insaniyet haddini geçiyordu; bu nefret ve husumetin sebebi bu günün müzmin dertlerinden biriydi; "biri yer, biri bakar, kıyamet ondan kopar" darbı meselinin hükmü âşikâr oluyordu.

Hacı Ferhat Efendi, devri Hamidinin bal tutup da parmak yalayanlarındandır; her devirde hâkim bir kuvvet vardır; ona tabaiyet, zamanenin hikmeti sayılır; vatanperverlik ve hamiyetini bu felsefeye uydurarak küplerini doldurmayı bilenler bu memlekette müreffehen yaşarlar, bu hikmeti idarenin zıddına gidenler, dedikodular içinde boğularak asılırlar, kesilirler, sürülürler.. sürünürler...

Bugünkü Beyoğlu iratlarının mühim bir kısmı Sultan Hamit lûtufdidelerinin tasarruflarındadır; Meşrutiyet fırtınasını geçirdikten sonra kedersizce mallarının sahibi kaldılar; hele bu İttihat kaparozlarının veleh ve nefretten insana gaseyan getirecek yağmakerliklerinden sonra devr-i Sultânî insaf ve salâhta âdeta birer velâyet pâyesine erdiler, şeref ve insaniyetlerini iade ettiler. İsterse kıyamet kopsun; şimdi sigaralarını yaktılar; köşe penceresine geçtiler; hal mesut, istikbal memun, bu hengâmeyi seyrederek keyif çatıyorlar.

Onları bugün affettik; unuttuk; lâkin tarih sayfalarına, gelecek beşeriyete gözyaşları döktürtecek, ateşten, kandan, irinden, melânetten satırlar nakşettiren, bugün içinde kavrulduğumuz yangının kundakçılarından bir takımları daha büyük servetlerin verdiği refah ve gurur ile pencerelerinden bu haşrü neşri seyrediyorlar; aç halk birbirini didiklerken onlar tok, yarın endişesinden azade, rahat ve huzur içinde lehlerine yeni bir inkılâp için fitne düşünüyorlar...

Öyleleri var ki İstanbulun en çukur, en havasız, en karanlık mahallelerinden, en âdi evlerinden Taksimin, Şişlinin en âlâ, en muallâ, en muhteşem kâşanelerine fırladılar...

Zavallı gazeteci ! Sen bunlardan birinin Bahriye tâyinatından her ay aldığı beş yüz çift ekmeği ne yaptığını düşünüyorsun... Bu kadar ekmeğe ne miktar katık lâzım geleceğini hesaplasana... Belki yemiyor, satıyordu. O halde bu harb zamanının kepekli, kuru ekmeğini irtikâbeden bir doymak bilmezin vazife hasebiyle elinden geçen milyonlarla sarı liraların cazibeleri önünde çevirmiyeceği entrikamı tasavvur olunur? Beş yüz ekmeğe, beşbin ekmeğe, beş yüz bin ekmeğe razı olalım efendi... Âfiyetle yesinler... Ah sen hakikati bilsen, vücudündeki kan tahammülünden fazla fayrabedilmiş bir makine gibi damarlarını patlatır... Biz canımızı aç kurtlara, peynir tulumlarını kedilere emanet etmiştik, şimdi neye çırpınıyoruz bilmem !...

Evet Hacı Ferhat Efendi, yağmur yağarken küpünü doldurmuştu; servet serveti cezbeder; talih yardım etti; zorbaların içinde kulaç atıkları yağma deryasından hanesine bir nehir akmıya başladı; iki kızı vardı, ikisini de birer zabite verdi; damatlarından biri levazıma yerleşti; öteki bilmem hangi komisyonda mühim bir mevki tuttu; levazımdaki damadı kıymet, kadir ve ehemmiyetçe Reis İsmail Hakkı Paşanın yalnız iki gözü değil, bir çift eli ve tek bacağının mütemmimi, müttekâsı, bastonu idi; onun levazım umurundaki reviyeti, kârşinaslığı, ve himmetiyle tek bacak Reis, artık topallamıyor, sekmiyor, aksamıyordu; Paşadan himmet, damattan gayret öyle bir ticarete koyuldular ki milyonlar önlerinde taklak atıyordu. En büyük tüccarlar, Kamhiler filânlar yanlarında âciz birer gölge gibi kaldılar.

İkinci damat, elinde (tekâlif-i harbiye) kamçısiyle bir ticaret evinden, bir depodan içeri girdi mi? Hokkabazların

tılsımlı değnekleri gibi bunun ucunu nereye uzatsa, önünde yüzlerle, fıçı fıçı yağlar, teneke teneke gazlar, çuval çuval şekerler, gazevilerle pirinçler, balye balye yünler, pamuklar, kumaşlar işaret ettiği tarafa akıp gidiyordu; bu eşya meyanında bazan levazımı askeriyeye lüzumunun sebebi tasavvur olunamıyan ponjeler, süreler, gipürler, dantelâlar, yelpazeler, ajurlu ipek çoraplar, kolonyalar, levantalar vesaire vardı; bu zabit bir kâğıdın üzerine iki üç rakam çızaktırınca piyasadaki eşyanın tekmilini kaldırabilmek kudret ve hârikasını haizdi; nasıl olup da İstanbul menkul ve gayrimenkul emvaliyle onların tasarruflarına geçmedi? Ve biz bütün sekene, pençekli esirleri olarak kalmadık... Şaşılır.

2

Hacı Ferhat Efendinin, Hâfız İshak Efendi namında, bahçe duvarları muttasıl bir komşusu vardır; servet ve refahta bu iki aile omuz öpüşürler; Hâfız İshak hem mebus, hem iaşe heyetinin rüknüdür; oğlunu, kardeşini, yeğenlerini, bazı haşeratın etler, meyvalar üzerine kendi kendilerine canlanıp semirmeleri için yumurta bırakmaları kabilinden, su başlarına; yiyinti noktalarına, yağma mahallerine yerleştirmişti; bunlarda doymak bilmez bir açlık vardı; kâinatın bütün gıda hissesini kendi midelerine çevirmek kabil olsa pervasızca buna cüret edecekler ve âlemin açlıktan öldüğünü, nasibin kendi lehlerine lûtfettiği bir hâdise gibi temaşadan belki mahzuz olacaklardı.

İttihat ve Terakki idaresinin inkâr olunamaz bir gayreti, bir kadirşinaslığı, hazeleperverliği, efendiliği vardır. Çevirdiği tezvirat dolabının koluna yapışanları korur, gözetir, çapullara gark ve bazan tövbe yoksulu olmak derecesinde ihya eder. Hiçbir idare, bendelerini, gözdelerini taltifte bu mertebeye varamamıştır. İşte bu se-

bepledir ki mensupları onun uğuruna kul, kurban olurlar. Hattâ bugün Cemiyet çürüyüp dağıldıktan sonra, onun kurmuş olduğu menfaat ağının kör düğümleri içinde kalmış olanlar ne tarafa dönmek isteseler bütün bütün rabıtalarını kırmak mümkün olmaz. O büyük velinimetlerine söz söyletmezler; çünkü damarlarında dolaşan kanları kuvvetini, hayatını oradan almıştır; herbiri bir suretle onun ebedî minnettarı ve şükürgüzarıdır; o sayede ne tulumbacılar efendi, bey, paşa, nazır, mebus oldular; ne hiçler adam sırasına geçtiler; ne kanlı katiller cezadan muafiyet imtiyaziyle serefraz oldular; masumları ezmek, üşerayi yükseltmek, kabahatsizlere ceza etmek, kabahatlileri mükâfatlandırmak cemiyetin baş düsturuydu. (Hasan Sabbah) m haşişi gibi onun mâneviyetinde mahiyetleri değiştiren bir eksir vardı. Bedhâh bir manyatızmacı gibi gözleri, vicdanları, basiretleri bağlardı. En insaniyetperver, namuskâr, afif adamları ahlâk uçurumlarına sürüklerdi, ve nasıl ki sürükledi. İttihatçıların hepsi insaniyetten nasibsiz, vicdansız kimseler değildir; buna şüphe yok. Fakat nasıl oldu da fazlu irfan erbabı itirazsız ve muhakemesiz dört beş katilin peşlerine takılarak izlerinden gitmek gibi günahların en büyüğünü işlediler? Bu kanlı yolun varacağı neticeyi göremediler?...

Duvar duvara bitişik bu iki komşudan başka hemen bütün mahalle, kıtlığın insafsız, devasız, çaresiz elemiyle yanıyor, kavruluyordu. Bu iki müreffeh, kibar aile reislerinin isimlerini süsliyen (Hacılık), (Hâfızlık) ünvanları bir müddet birer (paratöner) gibi kendilerini dediden kodudan, düşnamdan, kem nazardan korudu. Biri peygamberimizin mezarına yüz sürmüş mübarek bir hacı, diğeri Allahın kitabını nakşetmiş muhterem bir hâfız-ı kelâm. Bunlardan hak ve insaniyete mugayir ne zille sadir olabilir?. Evet, efendiler, bir müddet takdisi vacip bu iki ünvanın temin ettiği hürmetle yaşadılar; lâkin gitgide ma-

hallede açlık arttı. Herkes zar zor kendi yağiyle kavrulabilirken şimdi kimsenin ne yağı kaldı, ne suyu.. ne sebili... Çazırtı başladı; tenceresini, sahanını, halısını, mangalını satanlar sattı; şimdi nöbet iç çamaşırlarına, dona gömleğe kadar geldi. Zaruretle bunalan bazı aileler, hasta evlâtlarını, analarını, babalarını, kardeşlerini açlığın, ölümün aman vermez pençelerinden kurtarmak için her gün en lüzumlu eşyadan birini götürüp haraç mezat satıyorlar ve ancak o günün gıdasını pek eksik olarak tedarik edebiliyorlardı. Okkası elliye çıkan sütün yevmiye yüz dirhemciği temin olunamamak yüzünden ne yavrular, ne hastalar ölüyordu...

Mahalle böyle bir maişet cehenneminde yanarken Hafız İshak Efendinin evine bilmem neredeki mandırasından güğüm güğüm halis sütler, teneke teneke kaymaklar, kâse kâse yoğurtlar geliyordu; piyasadan çekilen şekerler, unlar, yağlar sanki saklambaç oynar gibi bu iki haneye gelip gizleniyorlardı; her taraftan yok olan şeyler âdi zamanlara nisbet kabul etmez bir bollukla bu evlere doluyordu. Herkesin gırtlaklarını dağlıyan, dillerini kurutan "yok" lâfzı bu aileler için bîmâna idi. Odunlar, kömürler, manda arabalariyle taşınıyor; o koca koca meşe kütükleri yarmakla bitip tükenmiyordu; kıtlığın her tarafı birer iskelet gibi kurutup bitirdiği bu hengâmede bütün bu şeyler hangi hazinei kayıptan tedarik olunuyordu? İki konağın bütün odalarına kurulu soba bacaları daima tüter, fırıldaklar gırıl gırıl döner, âlem sancısını geçirmek için bir tuğla parçası ısıtacak ve hastasına bir çorba pişirecek kadar ateş bulamazken bu Hacı ve Hâfız efendilerin konakları kânunlarda mutfaklarından tavan aralarına kadar ılık bir mayıs havasiyle meşbu bulunurdu.

Hacı Ferhat Efendinin kapısına her ay başında bir araba dolusu erzak gelirdi. Arabadan haneye nakil esnasında şeker çuvallarından sokaklara dökülen kırıntıları,

tenekelerden sızan yağları, ufak sandıklardan saçılan kuru üzüm ve incirleri, sepetlerden düşen yaş meyvaları kapışmak için mahallenin çocukları aç hayvan yavruları gibi çamurlara bulanırlar, arabanın altına, tekerleklerin arasına girerlerdi. Arabanın yanındaki neferlerin bazan hiddetli taraflarına tesadüf ederse boş mideli bu sefalet yavrularına iri çizmeleriyle tekme atarlar, o zavallıcıklar dayaktan evvel ağızlarındaki nimeti yemiye uğraşarak o çamurlu bir yudum leziz şeyi o acı tekmeye katık ederler ve bir lokmacık daha kapabilmek için sesleri çıkmaz; yalnız zayıf ve soluk yanaklarından akan yaşları görünürdü.

Bu kadar erzakı ne yapıyorlar? Nerelerine yiyorlar?. İşte bütün mahalle açlarına merak olan budur; gelen gidenleri eksik değildir; sıkça sıkça ziyafetler verilir. Haremler, selâmlıklar, hanımlar, beylerle dolar. Bu Hacının, Hâfızın konaklarına hasırlılarla rakılar, kasalarla biralar taşınır. Yerler, içerler, söylerler, çağırırlar, eğlenirler, çalgı, cümbüş, kıyamet kopar.

Onların eğlenceleri böyle ziyafet zamanlarına münhasır değildir; bu iki mesut hanede daima düğün var gibidir... Piyano, ut, def, şarkı sesleri hiç kesilmez. İki ev de musiki meşkhanesine benzer. Komşularda hasta ve hattâ cenaze olduğunu nazarı insafa almazlar; dünya yıkılsa onlar zevkleriyle meşguldür; bunların evlerine gidenler, kapılarının önlerinden geçenler harb, kıtlık, hastalık felâketlerini unuturlar; kendilerini bolluk, güllük, güneşlik, ferah veren, neş'e saçan bir memlekette sanırlar. Mahrumiyetler, ölümler, matemler içinde kıvranan mahalle halkını biyzar eden yalnız bu çalma çağırma, bu dernek, bu âhenk değildir. Bu kibarların mutfaklarından etrafa, sokaklara taşan nefis yemek kokuları o zavallıların daima burunlarını sızlatır, ağızlarını sulandırır, gözlerini yaşartır. Enfes yağlarda kızartılmış hindiler, börekler, baklavalar, helvalardan tüten kokulu dumanın o açların iştihalarına verdi-

ği işkence tarif olunmaz... Koklarlar, koklarlar, yutkunurlar, yutkunurlar, yutkunurlar, koklarlar.

Açlıktan sikletlerinin hemen yarısını kaybetmiş, bir takımları insan şeklinden çıkmış bu sefaletzedeler samanlı, kepekli kerpiç gibi bir dilim ekmeği bulabilmek için saatlerce itile kakıla fırın önlerinde beklerler, bazı günler eli boş dönmek tehlikesine de uğrarlarken bu Hacının, Hâfızın evlerindeki bu daimî düğün bolluğu, neşesi, eğlencesi nedir? Hürriyet, müsavat, uhuvvet diye herkesin ağzına birer parmak bal çaldılar. Meşrutiyet lâfziyle böyle eğlenmek için mi?. Bizde geçinmenin esas akidesi: Evvelâ çatmak, sonra çalmaktır. Mutlakiyette de budur, Meşrutiyette de... Çatılacak makama çatamıyan, sıraya girip de çalamıyan aç kalır. Daima kanunun fevkinde ya bir hükümet, ya bir cemiyet peyda olur. Su başlarını zorbalar alır. Onlara eyvallah diyerek boyun eğer, kanunu, insaniyeti, insafı, vicdanı çiğniyerek gittikleri yoldan gidersen yaşarsın. Aksi halde geçim i'rabmdan mahallin olmaz.

—

Bu mühim meseleyi, mahalle ahalisinden her biri kendi zihniyetine, varışına, anlayışına nazaran muhakeme ediyor ve birbirleriyle dertleşiyorlardı. Cumba cumbaya, yan yana komşu olan Nakiye Hanımla Raife Hanım, iki kocakarı, pencereden pencereye bazan şöyle halleşirlerdi Nakiye Hanım etrafı kedi gibi koklaya koklaya

— Hû komşucuğum, orada mısın?.

— Buradayım Nakiye kardeş, bizim ihtiyar kütük gibi yatıyor; artık onu kaldırsa kaldırsa Allah kaldırır. Gelin hasta, oğlan hasta, iş başıma kaldı; yorgunluktan belim kırıldı; çamaşır yıkamıya uğraşıyorum; kirlilerimiz dağ taş yığıldı. Su yok, odun yok, sabun yok... Bir eski fıçımız vardı. Yağmur borusunun altına koydum; Allah

ne rahmet verirse hem içeceğiz, hem yemek pişireceğiz, hem de onunla arınacağız, paklanacağız... Pek zor oldu kardeşçiğim, pek zor... Dün bir parça yağmur çizelediydi; küllü su yaptım... Kirlileri bastırdım. İşte artık ne kadar temizlenirse... Uğraş, uğraş, ne halim kaldı, ne canım... Şimdi mutfaktan şuraya cumbanın önüne çıktım, belimi yastığa verdim; biraz içim geçmiş.

— Hacının mutfağından gelen yemek kokusunu duymuyor musun?.

Raife Hanım bir av köpeği ihtimamiyle gözlerini süze süze havayı koklamıya uğraşarak

— Bir iki gündür nezleden burnum tıkanmış amma, (kokuyu içine çekerek) ay duydum.. duydum.. a misk gibi şey kokuyor.. a dur bakayım.. şey, revani.. revani... Kaç sene oldu bilmem... Mübareği tatmadım... Yalnız ağzımızda adı kaldı... Çok şükür işte şimdi de kokusunu duydum...

— A, bilemedin kardeş... Sütlü irmik helvası yapıyorlar.. meyanesi ha geliyorum.. ha geldim diyor...

Bir ev aşırı komşudan bir ses daha gelir.. Raife Hanım sorar

— Kim o?...

— Tatarın Esma...

— Ne diyor?..

— İkiniz de bilemediniz. Ne revani.. ne helva... Bademli fıstıklı Şam baklavası... diyor.

Raife Hanım bağırarak

— Esma.. ilâhi karı yetişme... Fıstıklı bademli diye bir de ballandırıyor ki imrenmeden insana küçük dilini yutturacak... Gebe olsam çocuğum düşerdi, emzikli bulunsam sütüm kesilirdi. O kadar içim çekti.. acaba ölmeden bana baklava yemek kısmet olacak mı?. Hiç ummuyorum.. muharebe bitecek de.. şeker, yağ, un ucuzlıyacak da.. pa-

ram olacak da baklava yiyeceğim... Ölme eşeğim ölme, yoncalar bitecek... Vay talihsiz kısmetsiz Raife...

— Bahçekapısında Şamlıda âlâsı varmış...

— Varmış amma kimbilir okkası bin beş yüze midir? Nedir? Evimi satsam alamam...

Tatarın Esma bağıra bağıra yine bir şeyler söyler... Raife Hanım sorar

— Ne diyor? Ne diyor?.

Nakiye Hanım oradan aldığını buraya nakil ile

— Ona bir incir tatlısı sağlık vereyim de pişirsin.. diyor.

— Ateş nerede?. İnciri bulsam çiğ çiğ yerim. Şimdi erenlerden biri karşıma çıksa da "dile benden ne dilersin?" dese.. evvelâ baklava.. sonra baklava.. yine baklava.. ah canım baklava.. derdim... Esmaya sorsana o karının soyunda kurt mu var, köpek mi? Baklavanın fıstığını, bademini kokudan nasıl anlamış?.

Nakiye Hanım sorar ve cevabı nakleder

— Esmanın kardeşinin oğlu İsmail bir kovacık su istemek için Hacının konağına gitmiş. Tulumba mutfağın yanında... Su çekerken görmüş. Aşçıbaşı içeride baklavanın harcını döşeyormuş... Göz hakkı kalmasın diye oğlana akşamdan kalma iki tane yassı kadaifi vermişler; o da bir buçuğunu yemiş, yarımını teyzesine getirmiş... Kadayıfların o kadar yumurtası, tatlısı bolmuş ki ağzına lâyık, lezzeti damaklarında kalmış...

— Bizim ihtiyar yassı kadayıfını hep rüyalarında görüyor, kadayıfın üzerine beyitler düzüyor... Ne para eder kardeş, kadayıf kadayıf demekle insanın ağzı tatlılanır mı?. Ben de kovayı alayım da bir gün oradan su istemiye gideyim... Bakalım kısmete ne tatlısı çıkar. İçime dert olacak, herife ölmeden iki lokmacık tatlı yedirebilsem... Hanım çeşmelerin suları kesildi; kuyularınki çekil-

di; Allah onlara herşeyi bol vermiş... Konağa su nereden geliyor?.

— A, ilâhi kardeş... Kuyunun başına bir makine koydular.. harıl harıl işliyor. Yedi kat yerin dibinden su çekiyormuş...

— Bu para insana neler yaptırmaz...

— Dün küçük hanımlar seyre gittiler, gördün mü?. Beyoğlunda tiyatora varmış...

— Gördüm.. gördüm... Sokağa bir sürü köpek gelmiş gibi dışarıda har har bar.. bir gürültü oldu. Cumbaya koştum.. bir de bakayım ki konağın kapısı önüne otolobil gelmiş... İçeriden bakalım kim çıkacak diye bekledim; beklerim beklerim, kimse çıkmaz; beklerim beklerim kimse çıkmaz. Kuruyan erik ağacının kökünü söktük de hastalara biraz bulgur çorbası pişiriyordum. Çorba lâpa olmasın diye bir ocağa koşarım.. bir cumbaya koşarım. Bilmem Bulgurluya gelin mi gidiyorlar, bu ne bitmez tükenmez süs nizam.. Nihayet çıktılar. Hacının kızları Nermin, Narin.. Hâfızın gelini Sadiye, üçü beraber... Hanım ne kılık ne kıyafet. Kokana desem, bunların yanında kokana da bir şey mi acaba?. Bunlar tiyatora seyrine mi gidiyorlar? Yoksa orada oynamıya mı? Yüzlerine basmışlar dilizgünü, vermişler allığı.. çekmişler sürmeyi.. bu soğukta göğüsler açık.. kollar açık.. üşümez mi bu karılar?

— A, nereden üşüyecekler... Otomobilin içi sıcak... Gittikleri tiyatora da mükemmel sobalı... Soğuk senin benim için... Onların kıştan haberleri var mı?.

— Çarşafları böyle kelebek gibi bir renkte, anlatamam ki.. suratlar, saçlar bütün dışarıda.. Nerminle Narin bu mahallede doğdular. Bilmez miyim.. saçları siyahtır. Amma şimdi bir gör.. lüle lüle, böyle kanarya sarısı... Bu para yok mu, Arabı beyaz ediyor alimallah.. öööy estağfurullah.. ne günlere kaldık.. ayaklarında Şam nalınlarından yüksek ikişer karış ökçe... İllâ o çorapların inceliği... Hanım, adına pancurlu çorap mı diyorlar, ne diyorlar?.

Böyle olduğu gibi tenleri görünüyor... Başlarımıza taş yağmadığına teşekkür edelim. Bu kepekli ekmeği bulduğumuza ne mutlu.. Ulu Tanrım sen bize acı.. Sen bu azgınları ıslah et Yarabbim! Hikmetine akıl ermez; iradene karışılmaz; ben şu halsiz yatan ihtiyara bir lokmacık tatlı bulamam; arkamıza giyeceğimiz, akşama yiyeceğimiz kalmadı. Ah Mevlâm, yedi mahallenin rızkını toplayıp da bu Hacı ile Hâfızın konaklarına doldurursun; hikmetinden sual olmaz amma, ah biz ne çekiyoruz; ay dur.. lâkırdımı şaşırıyorum; bu üç genç karı.. hepsi böyle birer yapma bebek gibi bir süsle, bir eda ile bir sıraya otolobilin içine kuruldular; arabacı yan tarafına el attı, bir şeyler yaptı; iki bacağının arasını akıştırdı; birdenbire bir şey fart.. fart.. fart.. etti! Otolobil, o koca mefret ayı gibi homur, homur, homur, homurdadı; sonra kıçından beyaz bir duman çıktı; haydi koydunsa bul.. kuş gibi uçup gittiler.. seyir bitti. Ben yine mutfağa ocağın başına koştum. Tencerenin kapağını açtım. Bir de ne göreyim?. A dostlar. Odunun alevi ziyade gelmiş.. çorba, lâpa değil pilâv olmuş, simsiyah dibi tutmuş... Bu zahire yoksuzluğunda uğradığım bu felâketin acısiyle Nerminine de, Narinine de, Sadiyesine de, otolobiline de lânetler ettim; bak onları seyretmek bana kaça mal oldu... Artık bin defa dövün, para eder mi? Böyle başıma neler gelir de yine bir türlü akıllanmam ki, na kafa!...

4

Bir sabah Hâfız İshak Efendi telâşla Hacı Ferhat Efendinin konağına geldi. Hane sahibi entariyle, boy kürkiyle selâmlığa çıktı; iki komşu pek sevişirlerdi; birbirine sarıldılar; omuz öpüştüler; koldaştılar. Hâfızda bet beniz uçmuş, el ayak titriyordu... Bu teessürün sebebini anla-

mak için Hacı Efendi istiğrapla kaşlarını çatarak sordu

— Hayır ola birader... Ne var?.

— Bu mahallede bizi çiğ çiğ yiyecekler... Elimden geldiği kadar etrafa ne dağıtabilirsem dağıtıyorum; siz de öylesiniz, bilirim; lâkin bu kadar açı bir âciz Hâfızla Hacının doyurabilmesi kabil mi?. Ne yapsak bunları memnun etmek mümkün değil... Rezzakı âlem bile bugünlerde geçim tevziinde mühmil davranıyor.

— Ah bu mahalle halkının hâleti ruhiyesi.. anlaşılmaz ki.. papuçlarımızı giyip konaklardan çıkmalı. Onlara : "Buyurunuz efendim, safayı hatırla oturunuz.." demeli... Belki o zaman memnun olurlar...

— Emin olunuz, yine hoşnut kalmazlar...

— Biz yapalım bir iyilik de denize atalım, bâlik bilmezse Hâlik bilir.

— Bunlar Allahın iradesine de razı değildirler.. Ne yapalım?. İşte Allah bize vermiş; onlara vermemiş... Allahın takdiri böyle.. dünyadaki insanların hepsi birden zengin veya fakir olamıyorlar.

Hâfız İshak Efendi yan cebinden büyükçe bir zarf çıkardı, titreyen parmaklariyle mazrufu almıya uğraşırken Ferhat Efendi yine sorar

— Ne o? Tehditname mi, gönderdiler?.

— Tehditname amma.. bu, şimdiye kadar görülmemiş, işitilmemiş bir tarzda...

Mazrufu çıkarır; komşu Efendiye uzatır; Hacı Ferhat Efendi kalın camlı gözlüğünü takar; âtideki satırları kemali hayret ve biraz da tevahhuşla cehren okumıya başlar

"Bâdî-i terkim-ı ihtarname-i mukaffa oldur ki :

Aptal Veli Hazretlerinin,

Himmetlerine her kim ki talibolur.. illetten marazdan kurtulur. Hele o İspanyol nezlesi, illetlerin en kepazesi...

Kaçar, duramaz Hazretin nefesinden, ne hastalar kurtardık zalim elinden."

"Ey Hâfız İshak ! Gözlüğünü tak, bu satırlara iyi bak, Hazret-i Aptal Veli, himmetine lâyık gördü seni, dün gece birdenbire, malûm oldu cenab-ı pîre, ki İspanyol marazı, işte geldi diyip sırası, sizin eve dalacak, çok canlara kıyacak, gelinin Sadiye, kerimesi Hâdiye, mahdumun Enver, ölecekler birer birer, hiç durma birader, hemen üç yüz lira gönder. Budur yegâne çare, ölümlerden rehaye, can başına yüz lira, çok değildir bu para, oğlun, torunun, gelinin, kurtulurlar himmetiyle Velinin, etmez isen ihtarımızı iz-an, yanar ağlarsın sonra her an.. rahletinden sonra bu üç canın, kapısını açsan da kasanın, nakdi mevcudunu versen ah diye, hiç gelir mi gidenler geriye?.."

Hâmiş-i mensur

"Ailenizi vukuu mütekarrip felâketten kurtarmak için ihtarımıza âcilen tevfik-ı hareket lâzımdır. Can başına talebedilen yüz lira ücret-i tahlisiyenin Aptal Veli Hazretlerine kat'iyyen taalluku yoktur. Kendilerine öyle münkeşif olmuş ve ol miktar talep buyurulmuştur. İstenilen mebaliğ vuku bulacak, mânevî emir ve işarete tevfikan şu umumî zaruret hengâmesinde cidden muavenete müstahak olan fukara-i sâbirine tevzi edilecektir. Hanede hastalığın zuhurundan sonra vuku bulacak müracaatler makbul ve mesmu olamaz. İsbu beyanat-ı samimiyemizden şek ve şüpheye düşmek azîm vebaldir. Hazer kılına. Çünkü vâsıl-ı mertebei velâyet olmuş ol Hazretin akçeye zerrece itibarı yoktur. Zira o, ledün hazinelerine maliktir."

"Akçenin irsal ve tevzi sureti

"Hazret-i Aptal Çınar semtinde bir viranede, harikten kalma bir hamam külhanı içinde uzletgüzindir. Bir ekmek lokması, bir zeytin tanesiyle kefaf-ı nefseder. Halk ile ülfete mail değildir amma mucize tesiratı mücerrep olan maneviyetinden istimdat için nezd-i âlilerinde erbab-ı

hâcat eksik olmaz. Makamı şerifleri halkın ziyaretgâhıdır."

"İstenilen para yeşil bir keseye yazolunarak, tercihan sakallı, abdestli âbit ve müsinne bir zatın vesatatiyle gönderilmelidir."

"Bu zat şeherden evvel yola çıkıp Çınar semtindeki viran cami haziresine bitişik viraneye biddühûl sokaktan itibaren sayarak dördüncü ve beşinci servinin arasından şarka tevecciih edince Hazretin makamını görür. Bunun kapısı ufki yatırılmış geniş bir kuyunun karanlık ağzına benzer. Ve iki taraftaki serviler bu aziz makamın muhafazasına memur, uzun ve siyah, minare cüsseli iki nöbetçi vakariyle durur..."

"Evinde kelpler ürür, baykuşlar öter, gaşiy âver kokular tüter, hayalât gezinir; ölüler dirilir; kalbi ürküten, ruha mahafet veren kabirlerin esrarı, cilveker olur. Amma ki göğsü imanlı olan, âdap gözeten hiçbir ziruha zarar etmezler. Emaneti hâmil olan makam sahibinin heybet ve garabetinden şaşırarak kendini kayıp ve saika-i tecessüsle etrafa nazar etmeksizin huzu' ve huşn'la makamın muzlim fethasından girerek sağ taraf cidarına tutuna, tutuna karanlıkta yedi adım ileriledikte Hazretin dünyevî makberine erişir. Hazret-i 'Aptal zulmet ve sükûnet-i leyliye içinde tesbih ve tehlil ile meşgul olur. Ekseriya uzak yerlerdeki evliyalar ile görüşür. Bazan cezbeye gelir. Beşeri fisk-u fücurunu râna görür. Acı acı ağlar. Bağırır durur. Baykuşları korkutur.. susturur... Velinin bu figanlarından zaire bir keder yoktur. Korkmamalı.. metanetle durmalı.. yalnız kalbe şek ve fesat getirmemeli, zira o zaman köpürür Veli..."

"Zair yedinci adımda durmalı, sonra cepheye müsadif cihete el uzatmalı. Duvarda yâni Hazretin mübarek yatakları yanında fersude bir zembil asılıdır. El yordamiyle onu bulmalı, besmeleyle nukudu zembile koymalı. Ma-

kana arka vermeksizin ihtiramla geri geri yürümelidir. Mahallin esrarına vukuf için zinhar kibrit, çakmak, şem'a veya fener yakmak memnudur. Vesayamızın zıddına hareket *badi*-i felâkettir. Zair çarpılır."

"Fethadan harice çıkılınca benen doğru yürümeli, dönüp arkaya bakmaksızın artık yoluna gitmelidir."

"Akçenin teslîminden bir gün sonra Hazretin kerâmet saçan eliyle muharrer ve mühr-ü şifabahşalariyle memhur kâğıtçıklar gönderilir..."

"İşbu varakparelerin şuret-i istimalleri :

"Bu yazılı ve mühürlü evrak birer adedi ezan-ı Muhammedî zamanları, yâni günde beş vakit yakılarak mariz tütsülenecektir. Bu tütsülere üç gün devam ve tam itikat, âcil şifayi temin eder... Tütsüye devam sırasında arzu edilirse tabip celbi ve mualece ahzi, yani tıbbî müdavat memnu değildir."

"Hazret-i Veli her nevi şüpheden beri bulundukları cihetle Aptal müşarünileyh hakkında tecessüsat, tahkikat, tetkikat azîm ukubeti davet etmekle beraber tütsülerin tesiratına da mânidir."

"Zayîçe-i âlem"

"Tavalüübnâlûk sahibi kavuğunun büyüklüğünü sözlerinin kerametine delil tutarak bu namla çıkardığı takvimde, merkezi devletler hükümdarlarının kılıçlarını biledi. Feleldiyata atfen şaşaa ve zaferlerini ilânla yıldızlara bühtan eyledi. Ve o istihracatın hep (işkembei kübra)dan olduğu şimdi tebeyyün etti. "küllü müneccimün kezzab" kavli her satırında âyan oldu."

"Hazret-i Veli o eyyamda bu şarlatanlıklara gülerdi. Çünkü âlemin hakikati kendilerine münkeşif ve münceliydi, Rus devletinin inkisam ve infisahından evvel Hazret-i Aptal istihracatta bulunarak şöyle buyurmuşlardı :

"— Maneviyet-i hakiranem meyanei büruçta seyran ederken gördüm, titredim :

"Bir velvelei felekiye oldu. (Hut) (Seratan)ı yutmak istedi. (Sevir) böğürdü. (Hamel) beledi. (Esed) kükredi (Cevza) yâni ikizler birbirinden ayrıldı. (Mizan) muvazenesini kaybetti. (Kavs) m yayı lâyetenahiye fırladı. Sema inledi. Herşey birbirine girdi. Bu hengâmede (Akreb) yanından geçerken Dübbüekberin bacağını soktu. Büyük ayı küçüğünün üzerine saldırdı. (Dübbeyn) in aralarındaki (Dragon) her ikisini de zapta uğraştı. Lâkin maalesef bu azim gök zelzelesinde Küçük Ayının kuyruğu ucundaki Kutup yıldızına müteveccih olan (Mihver-i Arz) istikametini şaşırdı; dünya sarsıldı. Bu hercü merç harb vukua geldi."

"Aptal Veli Hazretlerinin bu zayiçei ârifanelerindeki zâhiri maaniden işarat-ı bâtiniyelerine intikale kudret ister. Arifanı anlamıya irfan lâzımdır."

"Bürc-ü Akrebin Dübbüekberi, yani benat-ı naş-ı kübra yıldız kümesini sokması ledünniyat-ı ahvalden bazılarını izhara bir remizdir. Kemal hazreti teferrüsten uzak olanlar semada hakikaten zehirli bir akreple koskoca bir ayı bulunduğu itikad-ı âmiyanesine kapılırlar ki gülünç cehildir."

"Arzu edenlere zayiçe irsali"

"Her kim ki ebeveyninin adlariyle kendi isim ve mahlesini tasrih ve doğduğu sene, ay, gün, saati tâyinle zatı hakkında tahriren bir zayiçe talebinde bulunursa üç gün zarfında arzu edilen adrese talihname gönderilir."

"Hediyesi beş Osmanlı altınıdır"

"Adresimiz :

"Küçükhamam Çınarında Virancami kurbünde harabenesin Aptal Veli Hazretleri."

"Başka tarafta şubemiz ve şerikimiz yoktur."

5

Hacı Ferhat Efendi kıraetini bitirince iki ihtiyar, Aptal Veli Hazretleri hakkında ne düşünmek lâzım geleceğini tâyin fikriyle birbirine bakışırlar. Cüzî mülâhazadan sonra Hacı Efendi maslahatın bir ehemmiyeti olmadığını emaen tebessümle

— İlk satırları okuyunca keyfiyet bana da pek garip göründü. Adeta tevahhuş geldi amma nihayete erdikten sonra işin merak edilecek bir şey olmadığını anladım. Bu bir nevi şarlatanca dolandırıcılık... Herifin biri, Hazret-i Aptalın velâyetiyle sizi korkutarak beş on liranızı kapacak.. mesle bundan ibaret... Fakat bu pek enayice bir dolandırıcılık... Efendim halkın geçiminde muzayeka çok arttı, kimse varidatı ile geçinemiyor. Herkes bir yol tutturdu. Hırsızlığın, dolandırıcılığın, hilekârlığın envaı günden güne çoğalıyor.. Rabbim hepimizi siyanet buyursun... pek yakında bu âfeti memleketimizin üzerinden kaldırsın...

Hâfız İshak Efendi teessüründen bakiye bir ses titrekliğiyle

— Safvetimizden istifade umarak bize karşı böyle ahmakça bir oyun oynamıya kalkan habis, sözüm ona aptal Velinin kendisi midir? Yoksa o nama karagöz oynıyan diğer bir melûn mudur?.

— Kimbilir efendim? Bu Aptal Veli muhayyel bir şahıs mıdır? Hakikaten mevcut mudur? Bu rolü oynıyan kendisi midir? Ahanı mıdır? Bu cihetleri keşif müşkül...

— Beni en ziyade kızdıran şey mahdumum Enver, torunum Hâdiye, gelinim Sadiyenin üzerlerine yorulan hastalık ve ölüm keyfiyetidir. İsimlerini de ne güzel tahkik etmiş... Bu üç canın üzerine benim tiril tiril titrediğimi de biliyor ki benden üç yüz lirayı koparabilmek için en zayıf damarıma basmış...

— Tuhaf şey; eczacılar, doktorlar, icadkerdeleri olan

bazı ilâçlar hakkında uzun uzadıya tarifeler, şatafatlı ilânlar tertip ve tabettirirler. Onların hapları, tozları, suları, macunları gibi Hazret-i Aptalın hezeyannamesinde de tütsülerin istimal şekli, paranın irsali, adres tâyini ve hattâ aynen onların (taklidinden hazer oluna) ihtarları kabilinden başka tarafta şube ve şerikleri bulunmadığının kaydı gülünecek şeyler değil mi?.

— Birader o kadar sinirlendim ki öfkemden ne yapacağımızı bilemiyorum. Tahkikat icrası için bu zayiçeli, tarifeli hezeyannameyi götürüp polis komiserliğine teslim edeyim mi?.

— Adam, vazgeçiniz.. nenize lâzım.. zorla başınıza iş çıkarırsınız; sonra zabıta uzun uzadıya tahkikata, tetkikata kalkışır; sizi yorar; bunu yapan işte bir hezeyandır etmiş; sesinizi çıkarmazsınız; gelir geçer. Zorla paranızı alacak değil a.. bencesi böyle...

— Ya bu habaset tekrar ederse?..

— Ne yapılacağını o zaman düşünürüz...

6

Aptal Velinin kerametten ziyade hud'akârlığa benziyen bu garip ihtarnamesi üzerinden yirmi dört saat geçmeden Hâfız İshak Efendinin torunu dört yaşındaki Hâdiye, sokakta dadısı Şehnazın kucağında birdenbire hastalanır. Çocuk ateşler içinde eve getirilir; o akşam nöbet artar; hümma yükselir; yavrucak fırınlar gibi tutuşur; amanın ne oldu? Tabip, ilâç, tedavi derken biçare masum, pırrr cennet bağına uçar. Feryat.. figan.. kıyamet kopar; konak bir matemzare döner; herkes bu acı ile sine döğerken arkasından aynı âraz ile çocuğun valdesi Sadiye hastalanır; sürü ile tabip celbolunur. Doktorların beşi gelir; dördü gider. Hastalığın teşhisi yine o adı batası İspanyol nezlesi... O kadar tedavi fayda vermez. Hasta ağırlaşıyor..

ağırlaştı demiye kalmaz, kızcağızını takiben bîçare genç kadın da gider. Hane halkı şaşırır. Matem artar. Amanın ne oluyoruz? Neye uğradık? Sualleriyle aile efradı çırpınırken ailenin yegâne oğlu, gözbebeği Enver Bey hümmaya tutulur. Maraz, o maraz.. seyir, o seyir.. onların arkasından bu da mı?.. İstifhamiyle konak sekenesi birbirine bakışırken bu suale ölüm "evet" cevabını verir; Enveri de alır; çarçabuk zevcesiyle kızcağızının yanına götürür. Evlere şenlik sekiz on gün içinde bir haneden üç cezane... Arkaya kalan ana baba bu ebedî hasretin ateşiyle ölümü hayata tercih ederek Azrail'e hemen kendi ruhlarını da kabzetmesi istirhamında bulunurlar. Fakat bu temenniler kabul olunmaz. İspanyol nezlesi ailenin bu üç nihalini budadıktan sonra konaktan tahripkâr ayağını çeker amma hanenin kafesleri iner.. kapıları kapanır.. neşesi söner. Çalgı, türkü, âhenk seslerine bedel şimdi ahlar, figanlar, ağlamalar, hıçkırıklar duyulur. Ziyafetler, eğlenceler kesilir. Yemek vakitlerinde sofralar kurulsa da kimse rağbet etmez olur. İştihaları olanlar da olmıyanlara uymak için yemekten içmekten, söylemekten, gülmekten müçtenip görünürler. Hasılı ailenin düzeni esasından bozulur...

Bu matemden mahalleli içten içe teşeffi eder. Kocakarılar kıs kıs gülerek

— Ah Rabbim, büyüksün.. pek büyüksün.. nelere kadir değilsin.. fakir fıkaradan mahallede bu kadar insan öldü. Ölüm de yalnız fıkaraya, yoksullara mahsus bir ceza değil ya. onlardan da birkaç kişi gitsin de, acı ne imiş bakalım anlasınlar.. bizim evlerimizde çoluk çocuk ekmeksiz, kandilsiz hastalarımız, ilâçsız, mangalsız, gıdasız yatarken onların konaklarında yeme içme gırla gidiyor, çalma, çağırma, gülme, eğlenmeden durulmuyordu.

Kabilinden müntekimane muahazeler ile oh çekiyorlar. Ve bazı munsifler de

— Ölümle öç alınmaz. Bugün ona ise yarın sanadır. Diyorlardı. Uğradığı bu pek şedit acıdan mahallelinin teşeffi aradığını hisseden Hâfız İshak Efendinin teessürü artıyor, o şom ağızları kapatmak için sadakalar dağıtıyor, merhumların ruhlarını şâdetmek maksad-ı dindaranesiyle fıkaraperverliğe hergün daha ziyade germi vermiye uğraşıyordu.

Bu üç ölüm o kadar çabuk birbirini takibetti, matemle doldurduğu konağın içini ve bahusus İshak Efendinin zihnini öyle karıştırdı, daladı, yaktı ki bedbaht adam neye uğradığını anlıyamadı. Felâketzede kalbinde pederlik, büyükpederlik, kayinpederlik; yani çayır, çayır üç türlü babalık muhabbeti, ateşi yanıyordu. Bu cehennem acısı, aklını, iz'anını, mülâhaza, muhakeme, ve hâfızasını mahvetmiş gibiydi. Bu müthiş hal, menhus bir rüya mıydı? Evden son tabutun çıktığı o pek acı günün üzerinden yine öyle elîm birkaç gün geçti. Gamı azalmıyor, artıyordu. Dünya gussesinden kurtulmak için kalbini Hakka tevcih ve bütün vaktini ibadete hasretmek ister. Bir gün, odasında köşe yastığının üzerinde "delâil-i hayrat" ı ararken gözüne irice bir zarf ilişir. Ne olduğunu anlamak için elini uzatır. Zarfı evirir.. çevirirken bunun Aptal Veli Hazretlerinin ihtarnamesi olduğunu anlayınca derhal gözleri büyür; vücudüne bir râşe yayılır. Nasıl olup da bunu o güne kadar büsbütün unutmuş olduğuna taaccübeder; bu basiret bağlılığına mütehayyir olur kalır; Aptalın işaretini tahattura uğraşır; bir daha okumak için kâğıdı açar. Okur. Okudukça o satırların mânaları nazarında derinleşir. Bir daha okur. Hazret, ihtarnamesinde her hakikati açıktan açığa söylemiş. Kafasını yumruklıyarak kendi kendine

— Behey ahmak İshak, bu ettiğin gafletle kıyamete kadar yan ! Bu satırları ilk okuyuşunda gavamızına ereydin, şimdi gözbebeğin o üç canı kaybetmezdin; üç yüz li-

raya kıyamadın; Hazretin mâneviyetinden şüphe ettin. Onu polise verecktin; bu azîm küfür ve hatânın yoluna üç kurban verdin; günahı sen işledin; cezasını yavruların çekti...

Telehhüfleriyle döğünür; ağlar; taassubu kabarır; itikatsızlığına pek büyük nedametle tövbeler eder.. lâkin ne fayda. Ahrete giden gelir mi?.

Kafiyeli ihtarnamenin şu

Etmez isen ihtarımızı iz'an
Yanar ağlarsın sonra her an
Rahletinden sonra bu üç canın
Kapısını açsan da kasanın
Nakd-i mevcudunu versen ah diye
Hiç gelir mi gidenler geriye?.

Son mısralarını ateşli göz yaşlariyle tekrar eder.

Gelinim Sadiye, kerimesi Hâdiye, mahdumun Enver
Ölecekler birer, birer...

Satırlarını sakalından aşağı akan sel ile katıla katıla ezberler. Hazret-i Velinin kerametine şimdi bütün ruhiyle iman getirir. Artık bir yerde duramaz. Zarfı hürmetle koynuna kor. Kalbinin ateşlerini dökmek, uzun uzun dertleşmek için komşusu Hacı Ferhat Efendinin konağına koşar. Yine iki ihtiyar birbirine sarılır.. öpüşürler.. koklaşırlar. Hâfız İshak Efendi Aptal Veli Hazretleri hakkında gösterdiği hürmetsizlik ve itikatsızlığın cezasına uğradığını pek müellim bir nedametle tafsile başlar. Muhatabını da derin bir dalgınlık alır. Ve nihayet ağır mülâhazalar içinde cevap verir

— Polise müracaat edecektiniz. Bu hareketinize mâni oldum. Ne kadar isabet etmişim...

Hâfız, azîm bir şükranla Hacının ellerine sarılır, şapur şupur öperek, içini çeke çeke koklıyarak

— Berhurdar olunuz komşum. Beni ne büyük bir vebalden kurtarmışsınız...

Hâfız, koynundan zarfı çıkarır. Mukaddesattan bir şey açar gibi mazrufu masanın üzerine koy. İkisi de kemali ihtimamla gözlüklerini takarlar. Bir veliden mersul, bu muzlim, bu esrarâmiz kâğıdın huzurunda el pençe divan durur gibi birer huşu tavrı alırlar. Her cümle, her kelime ve hattâ her harfin zahirdeki eşkâl ve mâani haricinde batınî, kudsî, lâhutî, gayribeşerî mânalar arayarak okumıya başlarlar.

Hazretin ihtarnamesi talik kırması bir hat ve söz başları nazarı dikkati calip cümleler, kelimeler, kırmızı frenk mürekkebiyle yazılmıştı. Fakat iki ihtiyarın o satırlar hakkındaki imanları o kadar yükselmişti ki bazı yerleri kabarmış bu âdi mürekkebi lâl olarak kabul ettiler.

Hattâ dikkat edilse talika yabancı bir kalemin cebrî bir sahtekârlığiyle yazılmış olduğunu anlamakta güçlük çekilmezdi. Fakat artık onlar Hazret aleyhindeki bu yolda şüpheleri günah-ı kebairden müthiş birer küfür sayıyorlardı.

Aşk ile, şevk ile, vecd ile bu dindarane meşguliyete o kadar daldılar ki elinde iri bir zarf ile odaya giren uşağın mevcudiyetinden bir müddet haberleri olamadı. Nihayet Ferhat Efendi başını çevirdi. Hizmetkârını görerek dalgın, dalgın

— Ne var Ahmet?.

Dedi. Uşak elindeki iri zarfı uzatarak

— Efendim, bunu şimdi postacı getirdi.

Cevabını verdi. İhtiyarın gözleri bu yeni zarfa dikildi. Anî bir elektrik cereyanına tutulmuşlar gibi ikisini de birer soğuk titreme aldı. Çünkü Ahmedin uzattığı zarf kendi önlerindekinin aynı idi.

7

Aptalın velâyetine iman ettiler. Emirlerine hürmetle boyun eğdiler. Lâkin Hazretin yine nasıl dehşetli ihtaratına muhatap olacaklarını kestiremedikleri için titriyorlardı.

Hacı Ferhat Efendi, uzatılan zarfı titreyen eliyle aldı. Uşağı savdı. Hemen okudu. Zarfın üzeri kendisine hitaptı. Gitikçe dercesi artan birer havf ve teessürle mazrufu çıkardılar.

Mukaffa ihtarname hemen eskisinin aynı, yalnız şu yolda

Evinizde mahkûmlar var ölmeye..

Dil varmıyor âşikâre söylemeye...

Gibi bazı mısralar tebdil ve ilâve edilmiş. İki vehham ihtiyarın, korkudan her kelimesinde batınî mânalar aramıya koyuldukları ihtarnamenin, daha doğrusu bu veliyane tehditnamenin zâhiri ve katı meali hulâsaten şu idi :

Malûm adrese beş yüzer lira göndermezseniz, kerimelerinizden Narin ile Nerminin ve daha aileniz efradından diğerlerinin pek yakında İspanyol nezlesinden vefatlarına lâşek muntazır olunuz.

Hacı Ferhadın gecelik takkesi başından fırlıyarak

— Bu defa ücret yükselmiş !...

Hâfız İshak, teselli ve teşçi için komşusunun arkasını sıvayıp yüzünü okşıyarak

— Aman birader, istiksar ve tereddüt etmeyiniz. Hazretin şakası yok... Beşyüz lira kerimelerinizin hayatlarından kıymettar mıdır?.

— Fakat niçin bu defa fidyei necat fırladı?.

— Hazret, bir hayatı yüz liraya kurtarıyor. Demek devlethanede ölüme mahkûm beş kişi var. Hesap açık ve sade !..

— Acaba bu beş mahkûmdan biri de ben miyim?..

— Zannederim. Çünkü bu defa Cenab-ı Aptal
Dil varmıyor âşikâre söylemiye..

Mısraiyle ifşayi hakikatte büyük bir nezaket gösteriyor. Sizi alenen korkutmak istemiyor. Bu ârifane ihamdan teyakkuz etmelisiniz.

— Size Hazretin makam-ı gaibinden böyle bir ihtarname geldiği zaman çok hiddetlenmiştiniz. Hattâ bu baptaki son kararımızın ne olduğunu, henüz unutacak kadar zaman geçmedi...

— Zihnim çok karışık. Unuttum. Neye karar vermiştik?.

— Benim sizi polise müracaatten menetmeme mukabil siz bana (Ya bu habais tekerrür ederse?) buyurmuştunuz. Bendeniz de size "Tekerrür ederse ne yapılacağını o zaman düşünürüz." demiştim.

Hâfız, Hacının ellerine sarılarak büyük bir istiaze tavriyle

— Aman birader aman.. "habaset, tâbirini istimal hürmetsizliğinde bulunmayınız...

Hacı ettiği bu büyük kusurun nedametiyle titriyerek:

— Hâşâ sümme hâşâ. Ben bu tâbiri Hazrete atfen söylemedim... Evvelce aramızda geçen bir muhavereyi hasbelliüzum tekrar etmek istedim de...

— Saniyen Hazretin "makam-ı gaibi" diyorsunuz. Bu da bir hatâdır. Çünkü Cenab-ı Aptal bize makamım tâyin etti. Adres verdi.

— Bu sözden muradım hazretin maneviyeti idi...

Hâfız büyük bir telâşla

— Aman Hacım.. aman kardeşim... Sözlerinize dikkat ediniz. Felâketlerin en müthişine uğratmak için sizi idlâl ve iğvaya şeytan aleyhillâne musallat oldu zannederim. Hazret-i Veli ihtarnamelerinde, samimî beyanatlarım aleyhinde maazallah şek ve şüpheye düşmekten hazeri emir ve tenbih buyuruyorlar...

Hacı dervişane iki elini göğsüne, iman tahtası üzerine koyarak

— Amenna ve saddakna; velâyetlerinden, samimiyetlerinden hiç şüphem kalmadı. Hazret, tehdidini ikaa kadir olduğunu sürat ve dehşetle isbat etti. Buna kâfirler bile imanda tereddüt etmezler...

— "Tehdit" sözünü kullanmak da sizin için mucib-i ukubet olabilir... İhtar deyiniz, ârifane ihbar deyiniz...

— Aman Hâfızım, benim zihnim şimdi seninkinden ziyade karıştı. Sen bir felâkete uğradın. Fakat geçiştirdin. Ben uğramak üzereyim, iki kızımın hayatı tehlikede... Benimki de caba... Ölüm defterinde beş can mukayyet... Üçü malûm.. ikisi kim?. Ailemden daha kimlere kıyılacak? Beynimi dehşet saldı. Ne akıl kaldı.. ne fikir... Bu şaşkınlıkla ettiğim, edeceğim hezeyanları Hazret-i Aptal af buyursunlar. Velâyetlerine, kerametlerine sıdk ile merbutiyetim, kalbim ve bütün samimiyetim kendilerine malûm.

— Hacıcığım... Geçirecek vaktimiz yok. Aklını başına topla... Beş yüz lirayı çarçabuk hazırla... Emin, salih, âbit, zâhit, sakallı, abdestli bir zat-ı şerif bul. Emaneti teslim ve ihtarnamedeki tevdi âdabını telkin eyle. Teşrifat mucibince liraları Hazretin makamına götürsün... Tarif edilen fersude zenbile, "kefareti budur" diyip atsın. Rabbim Aptalı memnun etsin. Cümlenizi ölümden kurtarsın... Çünkü bundan sonra bizim için en mühim bir metn-i kanun gibi her satıriyle hâfızayı tezyin zarureti hâsıl olan ihtarnamenin bilmem kaçıncı faslında Hazret-i Aptal "Hanede hastalığın zuhurundan sonra vuku bulacak müracaatler makbul ve mesmu olamaz" buyuruyorlar... İspanyol nezlesi evinize girmeden evvel siz liraları kasanızdan çıkarınız, bir dakikalık tereddüdün, teahhurun sebebolacağı nihayetsiz âlâmı, düşününüz. Evlât ateşi hiçbir acıya benzemiyor. Ölen ölüyor amma kalanın da işi bitiyor. İşte önünde misal, mostra ben, bana bak da ibret al... Ölü mü-

yüm? Yaşıyor muyum? Bilmiyorum. Anladığım bir hakikat varsa o da böyle hayatın ölümden daha acı olduğudur. Canını kurtar. Kızlarını kurtar. Aileni kurtar. Haydi bir saniye durma... Ha sana mühim bir ihtarım daha var. Bu feci hali damatlarına haber verme. Onlar genç, tecrübesiz, fârfara, acûl ve biraz da itikatsızdırlar. Evvelemirde bizim bile iman getiremediğimiz böyle harikulâde bir keyfiyete onlar hiç itikat etmezler. Aptalın velâyetiyle eğlenirler. Hürmetsizliğe, istihzaya, belki de isyana, tahkire kalkarlar. Maazallah.. Maazallah...

— Haklı söylüyorsun birader...

— Evet.. yerden göğe kadar haklıyım. Bak kendi derdimi biraz unuttum. Şimdi seninkine düştüm.

— Teşekkür ederim... Beş yüz lirayı vermeden biz bu mühlikeden çıkamıyacağız.. Bari kalbimize şüphe getirip sızlanmadan verelim de Cenab-ı Hak hüsnü tesirini halk buyursun.

— İşte bak ne güzel söylüyorsun...

— Şimdi sulehadan, musallî, müttakî, âbit, zâhit, pâk, tahir, nazif, sakallı, emniyetli bir adam nereden bulacaksınız?.

— Evet şu zamanda bu kadar evsafı haiz bir adam bulması müşkül mesele... Ben kendimden bile emin değilim... Doğrusu Hazret-i Halidin türbedarları meyanında böylesi zor bulunur...

— Birader, siz böyle bir ankayi salihi düşünedurunuz. Müsaadenizle bendeniz biraz hareme gidip geleyim. Çünkü içimi merak aldı..

— Ne merakı ! Haremde ne yapacaksınız?.

— Bakayım.. çoluk çocuğumun içinde hastalanan var mı?..

— Allah saklasın, hastalanan olsa bile, biz ihtarnameyi şimdi aldık. Hazretin yirmi dört saat müsaadesi var. Merak etme otur. Ve bahusus kadınlara böyle şeyden bah-

setmiye gelmez. Şimdi hepsi ayılıp bayılarak meraktan hastalanırlar...

— Hayır.. bir şey söyliyecek değilim... Yalnız şöyle bir ortalığı kolaçan edip geleceğim... Artık bu sır, gizli sıtma gibi aramızda kalacak. Ne kadar acı duysak, dişimizi sıkıp harice renk vermiyeceğiz... İçin, için çekeceğiz...

Hacı Ferhat Efendi hareme gider. Hâfız İshak Efendi, emaneti abdestli mübarek eliyle Hazret-i Aptala teslim edecek evsafta, o ender hasletteki zatı zihninde araştırmakla meşgul olur.

8

Hacı Efendi evvelâ en ziyade sevdiği küçük kızı Nerminin yanına gider. Bu asabî, hırçın, şımarık mahlûku, saçlar dağınık, betbeniz soluk, kanapenin üzerine yüzüstü upuzun uzanmış bulur. Nermin kaç zamandır kocası Methi Beyi kıskanmak işkencesiyle haraboluyor. Derdini kimselere açamıyor. Gizli gizli kendini yiyip bitiriyor. Methide para bol, pek bol olduğunu biliyor. Zevci bazı geceler geç, ve bazan hiç gelmiyor. Nerelerde kalıyor? Sorulan suallere birtakım martavallar okuyor... Her gelişinde üzeri yabancı levantalar kokuyor. Arasıra elbiselerinde lepiska, uzun kadın saçları buluyor. İki gece evvel soyunurken, koynundan gayet şık bir kadın mendili düşürmüş ve Nermin bunu derhal yakalıyarak

— Çabuk söyle Bey, bu nedir?.

Methi mahcubane mendile bakarak

— Bilmem?.

— Bilmediğin şey koynunâ nasıl giriyor?.

— Seninle kavga ettirmek için muzip arkadaşlardan biri bunu oraya sokmuş olacak...

— Bir el koynuna kadar girer de nasıl haberin olmaz?..

— İşte ben de onu düşünüyorum.

— Nasreddin Hocanın şalgam hikâyesi...

Karı koca arasında böyle bir sual cevap geçmiş, o gündenberi Nermin Beyi ile lâkırdıyı kesmiş ve bityeniği hâlâ tamir olunamamıştı. Zavallı kadın yeisinden kan kusuyor ve etrafındakilere de kusturuyordu.

Pederi odadan içeri girince, Nermin yüzükoyun yatmak vaziyetinden fırladı. Saçlarını omuzlarından aşağı salkım saçak dökerek kanapenin üzerine sancısı varmış gibi iki büklüm oturdu. Hacı Efendi bütün şefekatiyle gözlerini açarak

— Nen var Nermin? Büyük bir ıstırap çekiyor gibi kıvrım.. kıvrım kıvranıyorsun?.

Nermin boşanmak için vesile arıyor, iç sıkıntısı ona en fena şeyler söylemek cüretini veriyordu. Fakat genç kadın dişini sıktı. Babasına lisanen değil, sancıdan ölüyor gibi birkaç kıvrılma, burgulma ile cevap verdi. Hacının aklı başından gitti. Sualini tekrar etti

— Kızım söylesene nen var?.

Nermin artık duramadı. Pederini diliyle sokmıya başladı

— Nem olacak, üzerimde büyük bir fenalık var...

— Başağrısı?..

— Evet...

— Hararet?.

— Evet...

— Mafsallarda ıstırap?

— Evet...

— Öksürük?.

— Evet.. evet.. evet... İşte iyi keşfettiniz.. İspanyol nezlesi... Ta kendisi...

— Sus.. sus ağzından yel götürsün o sözü...

— Yel onu götürmeden evvel o beni götürecek baba!..

— Kız, beni çıldırtacak mısın?.

— Allaha emanet.. niye çıldıracaksınız?. Oğlu, gelini, torunu öldü de komşumuz Hâfız İshak Efendi çıldırdı mı? Ne olursa ölene olur... Methi Bey de çarçabuk evlenir...

Hacı Efendi kızının ne derece asabî olduğunu bilirdi. Bu son söz yüreğine biraz su serpti. Çünkü Nerminin zevciyle yine arası bozuk olduğunu ve yeisinden öyle kötü kötü söylediğini anladı. Kızının yüzünü okşıyarak :

— Ah yavrum, hakikaten bu ne hararet.. ateş gibi yanıyorsun?..

Evet.. öleceğimi de onun için...

— Kız sus...

— Neye susayım? Ben rüyasını gördüm. Öleceğimi... Ve memnunen öleceğim... Allah yiyecek içecek vermiş, fakat rahat vermemiş... Bütün mahallelinin gözü bizim üstümüzde... Keşki ben de onlar gibi kuru taşa ekmeği kemirsem de yüreğim rahat olsa...

Kızının saçlarını okşıya okşıya öperek

— Ne rüyası gördün? Söyle haspam bakayım?

— Rüyamda koca kavuklu bir Şeyh Efendi geldi. Arkamı sıvayarak "Kızım sen İspanyol hastalığına tutulacaksın amma ben seni kurtaracağım" dedi. Ben ayaklarına kapanarak "Ya Hazret-i Şeyh, kurtarma bırak öleyim !" diye yalvardım.

Hacı Efendi

Dinsizlik etmişsin.. dinsizlik etmişsin...

İtâbında bulunduktan sonra bir cezbe haliyle elleri havaya kaldırarak

Ya Hazret-i Aptal !.. Ey veliyullah.. bu ne kerâmet? sayhasını koparmaktan kendini alamadı. Ve kız başını hakikaten çıldırdı zanniyle şaşırdı.

Hacı Efendi Aptalın kerâmeti hakkında kalbinde doğan bu kavi iman ile Hâfız Efendinin yanına koştu. Başını önüne eğip düşünmeden Hâfız İshak tostoparlak olmuştu. Komşusunu görünce :

— Düşünüyorum.. düşünüyorum... En âbitlerin hırsız, mürtekip oldukları şu zamanda bu nazik işi vicdanına, istikametine, diyanetine havale, tevdi edecek bir adam bulamıyorum. Ne fena zamanlara kaldık,.. dedi.

Hacı Efendi komşusunun huzurunda esrarlı bir hal aldı. Diğerleri için gayrimerî, fevkattabia şeyler görüyormuş gibi gözlerini odanın boşluklarına dikti. Ellerini muhatabının suratına doğru alelâcayip evza ile oynatarak, Hazret-i Aptalın rüyada kerimesi Nermine görünmek suretiyle izhar ettiği kerameti anlattı. İshak Efendi bu mühim tebliğ karşısında zikreder gibi birkaç defa sallandıktan sonra Hâfız olduğu halde pek az bildiği arapçasiyle

— Saddak yâ Veli saddak...

Ebedî teslimiyetini salıverdi. Aptalın bu velâyet ve kerametinden ikisi de neşvelendiler. Şimdi meselenin ehemmiyeti, Veliye emaneti teslim edecek zatın tâyininde kaldı. Hâlâ gözleri odanın loş köşelerinde esrar avlayan Hacı Efendi gûya hâtiften kulağına bir şeyler fısıldanıyormuş gibi ellerini ileri uzatarak Hâfıza sükût işareti verdi. Gözlerini birdenbire yumdu. Gayrimerî ile kendi dimağı arasında işleyen telsiz telgrafa bütün dalgınlığiyle kulağını verdikten sonra :

— Hazret-i Aptalın kerameti bu meseleyi de bize şimdi haileder. Kendileri kimi arzu buyururlarsa onu göndeririz...

Hâfız İshak Efendi bu garip sözden bir şey anlamıyarak sordu :

— Nasıl?..

— Şurada Fuzulî divanı duruyor. Oradan tefeül ederiz. Hangi isim çıkarsa o namda bir adam ararız.

Bu usul-ü tâyini Hâfız İshak da alkışladı. Hacı Efendi divanı eline aldı. Pus edecek gibi yaprakların kenarını dudaklarına kadar götürerek

— Sağ sayfanın ilk mısraından başlıyacağız. Tanıdıklarımızdan bir zata isim olabilecek bir kelimeye tesadüf edinciye kadar okuyacağız.

Hacı besmeleyle divanı açtı. Sağdan ellinci sayfa çıktı. Birinci mısradan okumıya başladı.

Zulmet-i hayrette zikrindir bana vird-i zeban
Tulûyem gûya yemem şeker yerim Hindüstan
İhtilât-ı halktan çektim taallûk damenin
Kaf-ı uzlette bana simürg nisbet âşiyan
Cife-i dünyaya çok meyletmezem herkes gibi
Ben hüma tab'ın gaza bestir bana bir üstühvan
Yüz fasahat tuti-i tab'imda muzmardir veli
Kim döner âyine kim izhar edem râz-i nihan
Saidnim bir yerekim yok itibarım zerrece
Ruşen-i re'yi visalı hünetem Hurşid san...

Bu mısraın sonunda Hacı bir sadayi muvaffakiyetle

— İşte fal-i hayır zuhur etti...

Hâfız şaşırarak :

— Nedir?..

— Hurşit...

— Hangi Hurşit?.

— Benim hac yoldaşım Hacı Hurşit... Bundan müttaki, bundan musalli, bâhusus bundan uzun sakallısını bulabilir miyiz? Bakınız düşünürken hiç aklımıza geldi mi?. Hazretin bize izhar ettiği bu kaçıncı kerameti?.

Hâfız İshak yine :

— Saddak yâ Hazret-i Aptal... Saddak yâ veliyullah...

İstiğrakla bilinmez kaçıncı defa Veli hakkında tahkim-i iman ettikten sonra

— Şimdi.. şu anda âcilen biz bu zat-ı şerifi nerede bulabiliriz?.

— O mübarek adam nerede bulunur.. ya evinde.. ya camide...

— Evi uzak mı?. Nerede?.

— Eyüpte...

— Epey mesafe...

"İki eliniz kızıl kanda olsa bu tezkereyi aldığınız anda bırakıp gelmenizi rica ederiz. Gayet mühim, müstacel ve gayrikabil-i tehir bir keyfiyetten dolayı teşrifinize şiddetle intizardayız."

Kuyud-u müekkedesiyle bir davetname yazıp zarflıyarak uşağın eline verirler. Her kaç liraya olursa olsun bir araba tutmasını ve Hacı Hurşit Efendiyi bindirerek konağa getirmesini sıkı sıkı emir ile hizmetkârı hemen Eyübe saldırırlar...

Keramet üstüne keramet. Uşak sokağa çıkınca bir araba bulur. Pazarlığı uyar. Derhal Edirnekapı cihetinden Eyübe sarkar. Öyle cami, mescit ve tekkeleri dolaşmaksızın eliyle koymuş gibi Hacı Hurşidi evinde bulur. Tezkereyi sunar.

Hurşit Efendi makamına yüz sürmiye gideceği Hazret-i Veli gibi henüz evliyalığını ilân ve kerametini izhar etmemiş ise de Aptallıkta ondan pek aşağı kalmaz. O da ya ermiş, ya ermek üzere...

Tezkereyi okur. Bilâtekellüm bir baş işaretiyle daveti kabul ettiğini hizmetkâra anlatır. Abdest alır. Fesinin altındaki beyaz içlik takkesini değiştirir. Takvimini, hilâlini, misvakini, en'amını yan cebine kor. Tesbihini eline alır.

Eyüp ile Aksaray arasını, memleketten memlekete uzun bir seyahat addettiğinden evdeki çoluğu çocuğu ile birer birer halâllaşır. Bir emr-i hak vukuu ihtimaline mebni hanesinden her iftirakında bu ihtiyata riayet mutadıdır. Ölüm kaş ile gözün arasında... Gidip gelmemek var. Gelip de bulmamak var. Arabaya biner. O koca yükü çer eden hayvanların hukukunu üzerinden ref için tesbih çekmiye başlar.

9

Hacı Hurşit arabanın içinde tekbir getirerek, salât-ü selâm çekerek, önünden geçtiği her mezara fâtihalar ihda ederek mansıba giden sarıksız bir kadı vakarı ile sallana sallana yoluna devam eder.

Uşak, bu âbit zata hürmeten arabacının yanına oturur. Arabadaki müşterinin derin, derin göğüs geçirerek tesbih ve tehlilinden şüphelenen arabacı

— Ağa birader, konakta hasta mı var? Cenaze mi?.

— Elhamdülillâh ikisi de yok...

— Ya bu mortocuyu Eyüpten aldın nereye götürüyorsun?..

— Bizim Efendi istedi...

— Bunlar tatlı düşmanıdır. Açık sofra buldular mı öyle habe kayarlar ki Allah sizin Efendiye bu akşam imdat etsin. Bu kıtlıkta bunun bir yâsin-i şerifi on liraya mal olur...

Hacının salâtü selâmları kuvvetiyle kabristanlar arasındaki o gayet bozuk kaldırımlarda tekerlekleri kırılmadan, dingilleri bozulmadan araba yolunda devam eder.

Hoşkademdeki konakta Hacı ile Hâfız Efendiler önlerine bir fal kitabı gibi açmış oldukları mukaffa ihtarnamenin her kelimesinden Hazretin kerametine dair yeni yeni delâil arayarak davetlinin kudümüne şiddetle intizar ederler. Uşağın azimetinden henüz iki saat geçmeden oda kapısı açılır. Hacı Hurşit cübbe gibi topuklarına kadar inen uzun ve geniş siyah paltosiyle arz-ı endam eder. İçeri girinci iki elini göğsü üzerine kavuşturarak

— Esselâm-u aleyk yâ müslimin...

Odadakiler aynı suretle ellerini kavuşturarak :

— Ve aleykümüsselâm yâ Hacı Hurşit. Faddal yâ seyidi... Keyif tayyip?...

— Min fadl-ı rabbi...

Bu üç zat, âlem-i hususiyetlerinde gûya sofiyane böyle samimî bir lisan ile görüşürlerdi. Fakat sözleri ne arabiye benzerdi ne farisî ye.. yalan yanlış bildikleri de kırık dökük birkaç cümle ve kelimeden ibaretti. Bir iki hoş beşten sonra o lisanlardaki (repertuvar) ları tükenirdi. Hemen türkçeye dökülürlerdi.

Bu usulde selâm teatisini müteakiben hemen hacıyane, ihvanâne sarmaş dolaş oldular. El ve omuz öpüştüler...

Sonra Hacı Hurşide davetlerinin sebebi anlatıldı. Hazret-i Velinin kerametlerinden, inayetlerinden bahsolundu. Cenab-ı Aptalı tanıyıp tanımadığı soruldu. Hurşit Efendi hâtırasında bu ismin bulunup bulunmadığını düşündü. Maalesef tahattur edemiyerek sordu

— Hazret-i Abdal ezdiyâr-ı belh !

— Lâ ya seyyidi... Hazret-i Abdal ezdiyar-ı Macuncu...

Dersaadetteki maruf evliyalar cümleten Hacı Hurşidin hatır-ı nişanıydı. Lâkin Macuncu Aptalını hatırlıyamadı. İhatasının bu nakisesinden dolayı sıkıldı. Şükür ki bu cehlinin itmamına da Allahın izni ile o gün muvaffak oluyordu. Meçhulü olan bu büyük veliyi o akşam ziyaret edecekti.

İhtarnamedeki tevdiin âdap ve teşrifatı Hurşit Efendiye bir bir talim olundu. Hacının zaten kuvvetli olmıyan hâfızası yaşının ilerlemesiyle gereği gibi zevale yüz tutmuştu. Bazı cihetleri unutuyor, gözlerini yumarak, beynini avucu içinde sıkarak, hıfza çalışır gibi sallanrak zihnine hakke uğraşıyordu.

Gece oldu. Hacı Hurşit geceyarısından sonra yola çıkacaktı. Cenabı Haktan kolaylık niyaziyle o akşam bir çok fazla namaz kıldı; evrad çekti; Hâfız İshak Efendi konağına gitmedi; lokmayı orada ettiler.

Sofadaki antika yerli saat, ihtiyar göğsü hırlayarak ağır ve mevzun darbelerle geceyarısını çaldı. On adet ellilik kaimeyi yeşil bir keseye koyarak Hacı Hurşidin bir

torba kadar geniş olan yan cebine birkaç besmeleyle yerleştirdiler. Zavallı Hacı, fidyei necat teslimi için bir veliyullah makamına mı gidiyordu? Yoksa haydutlar yatağına mı? Bu iki sual Hacı Ferhat ve Hâfız İshak Efendilerin zihinlerinden yel gibi geldi, geçti. Macuncu Velisi hakkındaki kuvvetli imanlarına rağmen bu meali işrabeder birer nazarla birbirine bakışmak günahından kendilerini pek küçük bir an için kurtaramadılar. Fakat derhal şek ve şüphenin mucibolacağı müthiş âkıbetleri tahatturla istiğfar ettiler.

Konağın arabası hazırlandı.. fenerleri yandı... Hacı Hurşide bir de hizmetkâr terfik edildi. Arabacı ve uşağa pek sıkı talimatta bulundular. Onlara, araba ile Virancami kurbündeki viraneye bir hayli mesafe uzakta durup beklemek ve dikkati celbetmemek için intizar müddetince fenerleri söndürmek emirleri verildi.

Hane sahipleri, Hacıyı teşyian sokak kapısına kadar indiler. Hurşit Efendi surre emini çalımiyle arabaya kuruldu. Böyle mübarek bir hizmete tâyininden pek münşerihti. Hareket esnasında tesbihli elini kaldırarak efendilere selâm verdi. Fenerleri sokağın koyu karanlığı içine müteharrik ziya parçaları atarak araba yola düzüldü.

Eyübe uşak gönderilmesi, Hacı Hurşidin arabası ile âcilen celbi, üç ihtiyarın odaya kapanarak geceyarılarına kadar müzakereleri, sonra konağın arabasiyle Hurşit Efendinin esrarengiz bir hizmetle meçhul bir semte izamı hane halkının merakını uyandırdı. Herkes birbirine soruyor.. hiçbir ağızdan sadra şifa verecek malûmat alınamıyordu. Selâmlıktaki uşaklar o gece davetli Hacı Hurşit Efendinin fazlaca yemek yiyerek zikretmesinden başka bir şey görüp işitmediklerini söylüyorlar ve bu mühim esrara dair bir iki şey öğrenebilmek için Hacı, refakatiyle giden hizmetkâr Fettahın avdetini bekliyorlardı.

Konak halkı bu merakta iken araba Çukurçeşme yo-

lundan, artık cadde denecek hali kalmamış bir boşluğun ortasından yoluna devamı ediyordu. Lâleli camii köşesinden Aksaray caddesi yokuşuna döndüler. Türbenin önüne gelince Hacı Hurşit gürül gürül okumıya başladı. Arabacı yanyana oturduğu hizmetkâra sordu

— Fettah ! Bizim Efendi bu herifi böyle izzet ve ikramla nereye gönderiyor?.

— Ben de çok merak ediyorum amma bilmiyorum...

— Bilmiyorsan ben sana söyleyivereyim...

— Söyle...

— Bu herif cinciye benziyor. Okumadan duramıyor...

— Ay?.

Kulağına eğilerek yavaşça

— Bunu define çıkarmıya ya bir viraneliğe veya bir mezarlığa gönderiyorlar.

— Bu adamın kazması yok.. küreği yok... Defineyi yerin dibinden nasil çıkaracak?.

— Bir kere cinci olduktan sonra kazmayı küreği ne yapacak?. Cinlere emreder. Onlar çıkarırlar.

— Yerin dibinden altın mı çıkaracak elmas mı?.

— Lâ gaybını Allah bilir...

— Bu işde bize bir hisse yok mu?.

— Ulan Cinci adama hisse mi verir? Ne bulursa takımiyle efendilere mi götürecek? Yoksa yarısını kendi mi alacak? Kimbilir?.

— Biz bir kurnazlık edemez miyiz?.

— Ne yapabiliriz?.

— Gözetleriz... Bakalım nereden ne çıkaracak?.

— Cinlere bizi çarptırırsa?...

— Orası da var a...

— Bu Cinci yaman bir herife benziyor. Bizim böyle bir meraka düştüğümüzü keşfederse?..

— Kimbilir amma.. hele dur bakalım ki bizim karnımızdan geçeni anlıyacak mı?..

— Ulan yerin dibinden sana on bin lira çıkarıp verirse ne yapardın?.

— Al atlas fistanlı tombul bir karı alırdım. Her akşam şiş kebabı, keşkülfıkara yerdim...

— Ahmak.. on bin lirası olana bir karı yetişir mi ki? Ya sen ne kadar alırdın?.

— On iki karı alırdım. Mor, sarı, yeşil, kırmızı, hepsine bir gûna renk giydirirdim. Kimi ayağımı oğar, kimi dizlerimi... Kiminin al yanağını öperdim.. kiminin kara gözlerini... Her akşam on ikisini de karşıma süt güğümleri gibi bir sıraya dizerdim. Sarılı sen sağıma gel.. pembeli sen de soluma.. morlu sen de şöyle ayaklarımın arasına dolan.. turunculu sen de minder gibi yere seril.. yeşilli sen de başıma çık otur.. mavili sen de git karyolada beni bekle derdim.

— Her gun ne yerdin?.

— Revani ile pancar turşusu...

Bu iki hödük, bulunacak definenin hisselerine ayrılacak servetle kendi şairiyetlerince ağızlarını sulandıra sulandıra bin türlü hayalât kurmakta iken araba viran şehrin vâsi harabelerinde, gecenin o saatinde cinler top oynıyan bir tenhalığın hüznü içinde yoluna devam ediyordu.

Arabacı Osman ile hizmetkâr Fettaha gidilecek mahal en ince tafsilâtiyle tarif edilmişti. Araba Aksaray karakolu önüne geldi. Topkapı tramvay yoluna devam etti. Biraz sonra tramvay yolundan ayrılarak Yusufpaşadan Haseki caddesine doğruldu. Yokuş yukarı Nisa Hastanesine doğru yol alıyordu. Arabacı maballindeki ağalar definenin genç sinirlerine verdiği cüretle binbir geçe hayalâtına devam etmekte iken Hacı Efendi arabanın içinde, güzergâhının sağ ve solundaki mekabire fâtiha ihdasından boş vakit bulabildikçe imtihana giden bir talebe gibi kurb-ü Aptala vüsulünde ifa edeceği âdap ve merasimi ezberliyordu.

Aptal Velinin Diyojenin fıçısı gibi içinde tünediği viraneye kovuğuna "gar-ı Aptal" namını verdi. Mübalâğakâr taassubiyle zihninden o makamı o kadar büyüttü ki bu gece ziyaretini âdeta yarım hac sayıyordu.

Gece, yıldızlı ve serindi. Arabanın fenerlerinden yola dökülen sarımtırak bir ziya kaldırım taşlarının rütubetleri üzerinde titreyerek etrafta büyük, küçük pırıltılar yapıyordu.

Sokağın iki yanını dolduran çoğu harap evlerde ne bir aydınlık vardı, ne bir çıt... Gköten yağar gibi her taraf, birbiri üzerine ârız olan mesaipten sekenesi firar etmiş hâlî bir şehre benziyordu. Sanki çekilen dirilen yerlerini doldurmak için adım başında cami, mescit, tekke, türbe hatirelerinin demir parmaklıklı pencerelerinden, birbiri arkasına yığılmış ölüler sakit, mehip sokağa bakıyorlardı.

Davutpaşayı, Hekimoğlu Alipaşayı geçtiler. Kadim servet, şeref ve şenliklerine delâlet eden paşa isimleriyle tantanadar bu semtler şimdi efkar-ı fıkaradan olmuş yıkık evler, miskin haneler, aceze melceleri, diriler mezarlariyle dolmuştu. Bu mahallât sekenesinin yaşama haklarını çalanlar kimlerdir? Bu zavallılar insaniyet ve medeniyete karşı cehalet ve sefaletlerini teşhirden başka talep ve şikâyet bilmiyorlar. İstanbul gibi memleketler melikesi muazzam bir beldenin kucağında bu yirminci asırda pek sefil bir ortaçağ hayatı yaşadıklarından belki haberleri yoktu.

10

Araba Altımermeri geçti. Yolgeçen camiinden Çınara döndü. İstanbulun merkezinden bu kenarlara doğru uzaklaştıkça evler küçüle küçüle kulübeleşiyordu. Şimdi âdeta kümeşleşerek seyreldi. Harçsız taşlarla örülü yıkık bahçe

duvarlarının nerede başladığı, nerede bittiği belli olmuyordu. Haneler, bostanlara, bostanlar viranelere, viraneler mezarlıklara karışarak hepsinin hududu birbirine girmişti...

Araba bir müddet sokak veyahut virane namı verilemiyecek bir boşluk içine daldı. Yıldız pırıltılarından başka ışık görülmiyen bu gece karanlığına artık gözler alıştı. Viran, yanık camiin iskelet kalmış duvarları ve minaresiyle, mezarlık servilerinin heyeti mecmuasından hâsıl olan karaltı uzaktan bir çöl müntehasından beliren bir vaha gibi gözüktü. Hazret-i Aptalın makamı bu kadit cami kabristanının yanındaki viranede idi. Hacı ve Hâfız Efendilerin tarifleri veçhile araba viraneye uzakça bir mesafede durdu. Fenerleri söndürdüler... Hurşit Efendi arabadan indi. Kimbilir ne kadar senelerdenberi bu "viran" lâkabını taşımaktan bir tamir ile kurtulamamış olan cami harabesine baktı. Birkaç tekbir getirdi. Ve sonra uzun bir dua mırıltısına başladı. Bu mübarek ziyaret anında ağzına dünya kelâmı almamak için uşakla arabacıya el işaretiyle oradan bir yere ayrılmamalarını anlattı. Bu küçücük pandomimadan sonra viraneye doğru yürüdü. Karanlığın kesafeti içinde kayboldu.

Hacının böyle Hecin devesi gibi sağa sola baş sallıyarak gece karanlığı içinde gözlerinin önünden nâbedit olması Fettahla Osmanın meraklarını arttırdı. Bu hüddamlı herif şimdi ecinnilere emrederek yerin altından nasıl define çıkaracaktı?. Bu esrarengiz fevkalâde keyfiyetin icrasını görmek merakı, bir de defineden kendilerine bir pay çıkarabilmek hırsı, ikisinde de ârâma tahammül bırakmıyordu. Gecenin ayazı içinde sıkı sıkıya ellerini uğuşturarak çabuk meseleyi müzakereye giriştiler. Fettah gözleriyle karanlığın içinde hâlâ Hacının kaybolduğu noktayı takibederek, kısık ve yavaş bir sesle

— Yavaş yavaş bu herifin arkasından varalım, baka-

lim cinlerle ne dalavere yapıyor?.

— Bu gece tenhalığında arabayı sokak ortasında yalnız bırakamam... Sen burada kal, arabayı bekle. Ben gideyim...

— Niçin ben gitmiyeyim de sen gidesin? Sen arabacısın. İşte arabanı bekle. Ben varayım bahayım, bu cinci ne efsun okuyacak?.

— Ulan sen cinli görünce aklın başka tarafından kaçar gider... Zır divane olursun... Cinli görmiye yüreğin dayanır mı?.

— Seninki?.

— Ben memlekette çok gördüm. Alışığım. Bizim orada bir Cinlikavak vardır. Geceleri orada cirit oynarlar.. Yatsıdan sonra o taraftan geçen çarpılır...

— Ya sen çarpılmadan nasıl oraya vardın?.

— Bizim köyün koca kavuklu emîr hocası bana bir dua öğretti. Onu okuyuncak cinler yanıma gelemez. Benden korkar, kaçar.

— Ben hiç görmedim, kuyruklu mu ki? Ne şekil şey?

Görsen aklın işte orana karışır. Onlar insana türlü kılıkta gözükürler. Bazan güzel bir kız gibi... Bazan domuz gibi. Fakat Fettah, herif kayboldu. Bırak ki gideyim. İzini bulamam sonra...

Mademki cinli duası biliyormuşsun. Bana da öğret. Şimdi burada yalnız kalacağım. Yanıma gelirlerse okur kurtulurum.

Osman, Fettahın elinden çabuk kurtulmak için muhtasar, müfit hemen şu duayı uydurur !

— İni şokul.. cini hogul.. haydi çekul...

Bu üç boğmaklı garip duayı çabuk çabuk birkaç defa tekrar eder. Ve Fettaha da ettirir... Derhal savuşmaya bakar. Fettah arkadaşının arkasından haykırır :

— Osman !.. Define çıkarsa benim hisseme madik etme... Yarı yarıya alacağız ha !...

Osman son söz olarak şu cümleleri fırlatarak savuşur:

— Yoh canım, merak etme... Ne bulursam yarısını sana getireceğim...

Arabacı görünmemek için boynunu kısaltarak, adımlarını sessiz, fakat geniş atarak Hacı Hurşidin dalıp karanlığa ve cinlere karıştığı cihete saldırdı. Karada yüzer gibi iki büklüm karanlığın içini kulaçlıyarak sine sine gitti. Hemen on beş yirmi arşın kadar önden Hacının karaltısını farketti. Hacı, mülâki olacağı cinlerden korkar gibi etrafı dinliyerek ve birşeyin üzerine basmaktan çekinir zannolunacak ihtirazlı ağır adımlarla gidiyordu.

Osmanın karaltısı önünden kaybolduktan sonra bir araba iki beygir ile orada yapayalnız kalan Fettahın kalbini bir garipsilik, bir vehim, daha doğrusu ince bir korku aldı. Etraftan birkaç cin zuhur ederse ne yapacaktı? Kendisi Anadolu uşağıydı. Saf olduğu kadar kuvvetli ve cesurdu. Karşısına birkaç insan çıksa ölünceye kadar savaşır, dalaşırdı. Lâkin cin tâbiri zihnini bozuyordu. Cine şeytana karşı benî Âdem kuvveti ne para eder?...

Ecinli defetmek için arkadaşından şimdi öğrendiği duayı büyük bir saffetle tekrara başladı.

— İri çukur, içine tu..hul.. haydi çehul...

Acaba böyle miydi?. Kuvvei hâfızasına hiç emniyeti yoktu. Konaktan bir defa kendisine iyde ismarlamışlar, o iğne alıp getirmiş, bu gabavetine herkesi güldürmüştü. Böyle yanlış anlamak ve ilk işittiği şeyi unutarak diğer şekle sokmak yüzünden uğradığı gülünç haller çoktu.

Bu hücra ve tenha viraneler ortasındaki gecenin hüznünü ve cin peri korkusunu zihninden çıkarmak için arabacı mahalline çıktı. Kırbacı eline aldı. Onunla oynıyarak, hayalâta daldı. Bulunacak defineden kendine ayrılacak hisseyi düşünüyor, karunlardan daha zengin oluyor... Süreceği zevkleri, sefaları, beş altı yaşında çocukların saffetlerine mahsus renkler içinde tahayyül ediyordu.

İki hayvan bir taraflarına konmuş sineği üzerlerinden defetmek ister gibi birdenbire silkindiler. Bu titremeden koşumların şakırdısiyle beraber araba şiddetlice sarsıldı. Bizim hödük o tatlı hayalâtından hemen uyanarak

— İri çukur.. içine tuhul.. haydi çehul.. duasiyle etrafına bakındı. Bir şey seçemedi. Fakat birkaç dakika geçer geçmez hayvanların ikisi birden kulaklarını dikip etrafı koklıyarak dinledikten sonra sanki beyabanda tehlikeli bir canavarın yaklaştığını haber verir gibi acı acı kişnediler... Fettah şimdi bütün bütün kuşkulandı. Çünkü o, Anadoluda sığırlar, davarlar, atlar, hergeleler içinde büyümüştü. Böyle mühim anlarda onların tehlikeyi haber verdiklerini bilirdi, serî bir nazarla etrafına bakındı. Karanlığa alışmış gözleriyle uzakta üç muhtelif noktada müteharrik karaltılar farketti. Bunlar cin miydi? insan mı? Hayvan mı?.. Bir kör çakıdan başka üzerinde silâh yoktu. Bütün selâmetini "İri çukur" duasının mânevî müdafaasına havale ile bekledi. Fakat Hacı Hurşit Efendiyle Fettah gideli hayli vaikt oldu. Niçin avdet etmediler?. Çıkarılacak define pek derinlerde miydi? Yoksa definenin bekçisi ejderha Hacı Hurşidin uzun sakalına hürmet etmeden ona hücum mu göstermişti?. Saniyeden saniyeye Osmanın endişesi, korkusu büyümekte iken uzaktan uzağa kulağına boğuk.. boğuk sesler geldi. Adam mı boğuyorlar?. Kimi öldürüyorlardı? Orası ıssız kabirler kadar tenha idi. İstimdaden ne kadar bağırılsa, etrafa ses ulaştırabilmenin hemen ihtimali yoktu.

Fettah, kemali saffetiyle beraber o ânın tehlikesini hissetti. Acaba biraz uzakta Hacı ile Osmanı mı boğuyorlardı?. Altında bir araba vardı. Bu kayıpların imdatlarına ne suretle yetişebilirdi? O semtlerde vaktiyle uşaklık etmiş olduğundan oraların pek yabancısı değildi. Samatya île Şehremini zabıta merkezlerinin oraya olan mesafelerini hesaplıyordu. Hangisi yakın ise, arabayı oraya süre-

cekti. O anda birdenbire karşısında iri yarı bir insan karaltısı peyda oluverdi. Elinde, demirinin üzerine yıldızların parıltısı akseden kınından çekilmiş bir kama vardı. Zavallı Fettah bu ânî hücumdan şaşırdı. Bütün saffeti ve can havliyle "İri çukur" duasını boğulur gibi ve anlaşılmaz bir telâffuzla birkaç defa çabuk çabuk okumak istedi. Bunun hiçbir tesiri olmadığını ve olamıyacağını anlayınca, elindeki kırbacı kaldırdı. Yalın kamaya karşı ucuna ip bağlı bir değnek parçasiyle mukabele etmek ıstırarında kaldı. Kamçıyı bu müsellâh mutaarrızın suratına şaklatacağı esnada arkadan iki el uzandı. "Bil ben kimim?" oyununa benzer bir surette gözleri üzerinden başını tutarak Fettahı arabadan aşağı aldı. Hemen âni vahitte iki kolunu arkasına çemreyerek gözlerini bir kalın bez ile sımsıkı bağladılar. Üzerinde oynıyan ellerin kesretinden Fettah etrafındakilerin dört beş kişi kadar olduklarını anlıyor, fakat körebe gibi bağlı gözleriyle hiçbirini göremiyordu. Bu azgın, kuvvetli ellerin ortasında pek şiddetle sarsılarak didikleniyordu. Bağırmak istedikçe ağzını tıkıyorlardı. Evvelemirde bu hücumdan maksat ne olduğunu anlıyamıyan Fettah çok geçmeden hakikate erdi. Çünkü bir iki dakika içinde soğan cücüğü gibi zavallıyı cascavlak soydular. Fesinden yeni ayakkabılarına kadar palto, ceket, yelek, pantalon, frenk gömleği, boyunbağı.. gümüş saat kordon, cüzdaniyle beraber dokuz lira, hepsi gitti... İç fanilâsiyle donunu çıkarmıya insaf mı ettiler? hayâ mı? Her nedense onları bıraktılar. Elini ayağını kalınca bir iple sıkı sıkıya bağlıyarak bir iki tekme ile bîçareyi kütük yürütür gibi bir tarafa yuvarladılar. Arabaya bindiler. Hayvanları sürdüler.. defoldular... Araba tekerleklerinin gürültüsü bozuk kaldırımların üzerinde azala azala işitilmez olduktan sonra el ve ayaklarının sıkı bağları içinde

kundakta çocuk gibi bedbaht Fettah haykıra haykıra ağlamıya başladı. Feryatlarına etraftan cevap gelmiyordu.

11

Fettah yüzünü yerlere, taşlara sürte sürte gözlerinin bağını aşağı düşürdü. Gözleri açıldı amma karanlıkta ne görecekti? Etrafına bakındı. Arabanın yerinde yeller esiyordu. Onu sürüp götürdüklerini zaten biliyordu.

El ve ayak bağlarını gevşetmek için kıvrandı, kıvrandı.. muvaffak olamadı... Onları çıkık sarar gibi öyle maharetle ve çapraz bağlamışlardı ki hariçten muavin eller olmadıkça o mumya sargılarının içinden kurtulmak kabil değildi. Fakat hava sabaha karşı ayaza çekti. Bağların içinde bir don bir gömlekle Fettah titriyor donuyordu. Bu insan oğlu ne insafsızdı. İnsanın insana yaptığını bazan canavar bile yapmaktan tevahhuş ederdi. Ne vakte kadar bu işkenceyi çekecekti? Acaba Hacı Hurşit defineyi çıkardı mı?. Uğradığı şu elîm hale merhameten kendine defineden çokça pay verecekler miydi? Defineden hissesi ne kadar çok olursa olsun o halde sabahı beklemek pek ıstıraplı ve hayatı için tehlikeli olacaktı. Fakat o bağlar içinde ne yapabilirdi?.

Düşündü.. düşündü.. şose silindiri gibi yerlere yuvarlana yuvarlana Hacı Hurşitle Osmanın saldırdıkları cihete doğru gitmiye karar verdi. Bu yeni yürüyüş usuliyle yol almıya başladı. Hamur merdanesi gibi çamurları yassıltarak gidiyordu. Bu rahat bir tarz-ı meşiyet değildi. Fakat kendine bir faydası oldu. Birçok tarafı berelenmekle beraber bu sıkıntılı hareketten vücudü ısındı. Adeta terliyordu.

Tümsekli bir yere geldi. Çabaladı, çabaladı, yokuş yukarı aldıramadı. Bir iki devir çıktıktan sonra tekrar aşağı yuvarlanıyordu. Naçar orada oturdu. Etrafa kulak ver-

di. Epeyce bir mesafeden sesler işitir gibi oldu. Hançeresinin var kuvvetiyle bağırdı :

— Osman!... Yâ Hacı Hurşit!... Neredesiniz?...

Derinden cevap geldi :

— Buradayız... Sen neredesin?.

Gecenin sükûtu içinde bu sual cevap feryadı etrafta akisler yaparak inledi. Çok geçmeden bir ses daha geldi :

— Fettah !.. Sesimize gel.. sesimize gel !...

— Gelemem.. gelemem.. siz geliniz...

Hacı Hurşidin sesi :

— Yavrum.. yâ Fettah.. şaka istemez.. arabayı getir.. arabayı getir. Ben bittim... Yürüyemem...

— Gelemem.. bağlıyım.. bağlı...

Ses kesildi. Galiba Fettahın mazeretini anladılar.. geliyorlardı... Tanyeri ağarıyor, ortalığa, gündüz ilk esmer beyazlığı sermiye uğraşıyordu. Bu alaca karanlıkta Fettah uzaktan adam adam üzerine binmiş gibi beyaz ve yüksek bir kitlenin kendi tarafına doğru yaklaştığını farketti. Mevkiini onlara sühuletle tâyin ettirmek için ses vererek :

— Biraz daha sağa geliniz, buradayım...

Bu ihtar üzerine kitle biraz daha sağa teveccüh etti.. geliyordu... Bu gelenin arkasındaki o koca yük neydi?. Acaba Osman çıkardıkları defineyi mi sallasırt etmiş geliyordu? Biraz daha yaklaştılar. Şimdi Fettah geleni iyice seçmiye başladı. Osmanın arkasındaki yük define değildi. Bazı şiddetli sağanak ve sel zamanlarında, paçaları çemrenmiş hammallar sırtında sokağın bir yanından öbür tarafına geçen ahali gibi Hacı Hurşit Osmanın sırtına binmişti. Merkûbun iki tarafından ince bacakları sallana sallana geliyorlardı.

Bütün bütün yaklaştılar. Osman sırtındaki bu canlı yükünü yere bıraktı. Şimdi gelenler, bumbar gibi sımsıkı bağlar içinde upuzun yerde yatan ve çehresi tanınmıya-

cak kadar çamurlara bulanmış Fettahın o feci haline bakıp şaştılar...

Fettah da onların kıyafetlerini görünce kendi felâketini unutacak kadar bir hayrete düştü. Çünkü bazı yaz geceleri hava almıya fırının önüne çıkan hamurkârlar gibi ikisi de beyaz birer iç donu gömlekle kalmışlardı.

Hacı sonbaharda sıcak vatanlarına avdet ederken sürüden ayrı düşerek kışlakta kalan zavallı bir leylek gibi ince bacakları üzerinde ayazdan titriyordu. Salâtla, taatle bir alışverişleri olmıyan hırsızlar bu musallî zata teberruan tesbihini, en'amını, misvakini, takvimini bırakmışlar, akim tepeler gibi çıplak olan kafasını nezleden siyaneten yalnız fesini almakla iktifa ederek içlik takkesini iade etmek lûtufkârlığında bulunmuşlar, fakat kavaf işi yeni mest, kunduralara da dayanamıyarak onları ayaklarından sıyırmışlardı. Zavallı Hacı şimdi acı acı gülerek ihtiyar bir hırpani gibi soğuktan çenesi takırdaya takırdaya sağa sola göbek atıyor. Sârikların almıya tenezzül etmedikleri yamalı çoraplarla çamurlar içinde yürüyemiyerek mutlaka binecek bir sırt arıyordu...

Tabutsuz kalmış bir mumya gibi yerde yatan, gözleriyle ağzından başka bir tarafını oynatamıyan Fettahın bağlarını çözmiye saldırdılar. Lâkin ne mümkün.. bîçare hizmetkâr, o kadar sıkı kördüğümlerin içinde yatıyordu ki kesici bir âlet olmaksızın onu o ip ağından kurtarmak kabil olamıyacaktı. Yanlarında ne çakı vardı.. ne bıçak... Osman bir müddet düğümleri dişleriyle çözmiye uğraştı. Muvaffak olamadı... Nihayet keskin bir taşı destere gibi kullanarak ipi incelte incelte kopardı. Arkadaşını kurtardı.

Hacı zangır zangır titriyordu. Isınmak için ellerini ağzına götürüp hohladıktan sonra birbirine sürterek uşaklara :

— Durmayınız.. haydi çabuk arabayı getiriniz...

Emrini verdi. Camları kapanmış bir arabanın yumuşak kadife minderleri o üryanlığa karşı zavallı adamı bir az müteselli ediyordu.

Fettah kundaktan kurtulmuş bir bebek gibi vücudünün mafsallarını oynatarak beden hareketlerine bir halel gelip gelmediğini tecrübeye uğraşıyordu. Hacının o emrine mukabil Fettah başiyle nefy işareti vererek

— Arabayı alıp gittiler be.. araba yok...

Dedi. Hiç beklemediği bu menfi cevap karşısında zangırtısı artan azvallı Hacı

— Araba yok?.. Araba yok?.. Araba yok?...

Cümlesini üç defa tekrar ile Osmanın kolları arasına yarı baygın devrildi. Hacmın vefatı Fettahın pek o kadar umurunda değildi. O, arkadaşının kulağına eğilerek

— Herif defineyi çıkarabildi mi?..

— Ne definesi be?... Görmüyor musun canlarımızı zor kurtardık...

Üçünün de birbirine anlatacak o geceye ait pek acıklı birer sergüzeştleri vardı. Fakat sırası değildi. Osman, donmuş bir Rüfai dervişi baygınlığiyle kolları arasında yatarak ana koynu gibi onun sinesinden sıcaklık arayan Hacıyı sallıyarak

— Hurşit Efendi kalk.. bayılacak.. uyuyacak sıra değil.. halimize bir çare düşünelim...

Fettah hâlâ vücut idmanı yapar gibi kollarını oynatarak, şimdi sebkeden tecrübesi delâletiyle dedi ki

— Hacı üşüyorsa, şimdi benden çözdüğünüz ipleri ona saralım, kaldırım yuvarlağı gibi yerde yuvarlıyalım. İnsan hamamda gibi kızışıyor...

Hacı ısınma usulüne itiraz etmek için gözlerini açarak :

— Olmaz olmaz.. vücudüm çok zayıftır. Taşlara çarpar kırılır.

Dedi. Yine hareketsiz kaldı. Fettah yüzünün çamurlarını parmak parmak alıp oradaki ağaca sürterek :

— Daha sabahın karanlığındayız, buraları ecinli, hırsız yatağı... Bizi soyanlardan daha insafsızlarına çatarsak belki bu sırtımızdaki donu gömleği de alırlar, anadan doğma kalırız. Bu netameli yerden bir ayak evvel savuşmıya bakalım...

Bu haklı ihtar o bihuşisi arasında Hacının kulağına tesir etti. Ve hemen gözlerini açarak

— Billâhi bizim Fettah doğru söylüyor.. kaçalım...

Diyince Osman kolları arasındaki Hacıyı yeni adım atmıya alışan çocuklar gibi durucuk durdurmıya uğraşarak :

— Biz tabanları kaldırınca şimdi caddeyi boylarız. Sen bizim ayağımızla yürüyebilir misin?..

— Lâ vallah yalan kabul etmem.. yürüyemem...

— Ey nasıl olacak?.

— Yürüyebildiğim kadar giderim, yorulunca nöbetle size binerim...

— Biz kira beygiri miyiz babacığım?..

— Bu akşam hak böyle takdir buyurdu. Ne çare?..

Hacı Hurşit sâriklerin insaniyeten bırakmış oldukları büyük bir mendili gömleğinin üzerinden kuşak gibi bağlıyarak en'amını, misvakini, takvimini, tesbihini va'ıza giden kürsü şeyhleri gibi koynuna doldurmuştu.

12

İki hizmetkâr ufak bir müzakereden sonra Topkapı caddesine çıkmayı tensibettiler. Arabalarını, üstlerini, başlarını, bütün varlıklarını orada soyunan bu üç zavallı, hafif vücut olarak yalınayak taşların, çamurların üzerinden sekerek Topkapı caddesine doğru bir tırıstır tuturdular, dört beş dakika kadar hafif köşklü yürüyüşü gittikten

sonra Hacının çarpıntısı tuttu; beti benzi uçtu; tıkanıyordu. Altmış yaşından sonra böyle yangın nöbetçisi adımı onun bünyesiyle tevafuk eder bir hareket değildi. İhtiyar halecandan çene atar gibi haller peyda olunca genç uşaklar şaşırdılar; kolları arasında onu ayıltmıya uğraştılar. Hacının koşamıyacağı sabit oldu; fakat onun adımiyle de yürünemezdi; çünkü epeyce ortalık açılıp sokaklar kalabalıklaşınca tımarhane (duş) undan firar etmiş üç deli kıyafetiyle halkın arasında gidilemezdi. Osman ihtiyarın önünde biraz eğildi. Fettahın yardımiyle Hacı, arabacının sırtına bindi. Zavallı Osman, kandil gecelerinde kalabalık cami kapılarına dilendirmiye kötürüm taşıyan hammallar gibi arkasındaki yükiyle yine tırısa kalktı. Hacı Hurşit merkûbunun bu gidişinden hınk hınk sallanıyor, sarsılmadan berbat oluyor, hıçkırıklara, nefes kesikliğine tutuluyordu. Fakat halkın merak ve zevklenmesine uğramamak için bu iki bacaklı düldülün koşmasına tahammülden başka çare yoktu. Bir çeyrek sonra Hacı Hurşit, Osmanın arkasından indi, iplerin tazyikından henüz adale, damar ve sinirlerinin sızıları savuşmamış olan Fettaha bindi. Bu ikinci merkûbun sırtı etli, semiz, ve yumuşaktı. Hem şaşılacak şey; Fettah rakibini sarsmadan o kadar düzgün ve güzel yürüyordu ki âdeta rahvan gidiyor denebilirdi. Hacının donmuş kemikleri hizmetkârın yumuşacık bir semer gibi dolgun, ılık, genç vücudü üzerinde rahat etti. Cenabı Hakka bir iki salâvatla arz-ı şükrandan sonra merkûbunun ensesini okşadı. Fettah :

— Yapma Hacı, huylanırım...

İtirazında bulundu. Ortalık iyiden iyi açılıyordu. Hacı Hurşit etrafına bakındı. Büyük bir telâşla

— Sabah namazım geçecek... Haydi evlâtlar çabuk beni bir camii şerife yetiştiriniz. Bu yaşa geldim, Hakka çok şükür namazımı kazaya bırakmadım.

Fettah birdenbire huysuzluğu tutmuş bir beygir gibi râkibini bir iki hoplatarak

— Hacı şimdi sırası mı? Kimseye maskara olmadan bir ayak evveli konağa varalım...

Hacı

— Aman evlât öyle deme günahtır. Bu akşam canımızı kurtaran Cenab-ı Hakka ibadet edelim. Eminnetullah.. eminnetullah...

Vâsi bostanlar, meydanlar, viraneler bitti. Sefil, fakir, kirli, süprüntülü, yıkık, dökük, çarpık, dolambaç, dar sokaklara girdiler. Genç uşaklar sekiz on dakikada bir yüke münavebe yaparak döne dolaşa Odabaşıya gelmişlerdi. Hacı oradaki camii, çeşmeyi görünce altındaki yularsız merkûbunu durdurmak için çırpınmıya başladı. Bindirme nöbetinde Osman bulunuyordu. Zavallı delikanlı, süvarisini binek taşına indirir gibi gitti camiin merdivenine yanaştı. Hacı sülük gibi yapıştığı delikanlıların sırtlarından hararetlerini masederek biraz ısınmıştı. Aşağı inince leylek bacakları üzerinde yine titremiye tutuldu. Fakat her halde salâtı ifa lâzımdı. Abdest almak için çeşmeye koştu. Kol sıvamıya, ayak çıkarmıya hacet yoktu. Yıkanması muktezi uzuvlarını, kış suyunun kamçıları altına uzattı. Vuzuunu bitirdi. Arkadaşlarına salât teklif etti. Hacı lâkırdıyı iki çenesinin takırdısiyle hakikaten leylek gibi söylüyordu. Delikanlılar ikisi de yorgun, son cemaat mahalline uzanmışlardı. Bu teklife cevap bile vermediler. Gençlerin gaflet ve beynamazlıklarına Hacı uzun bir teessüf âhı çekerek içeri girdi. Camide tek tük cemaat vardı. Hepsi o kış gününde yalnız don gömlekle sokağa çıkmış bu uzun sakallı yalınkat musallinin kıyafetine ve titremesine bakıyor, şaşıyordu.

Cemaat dağıldı. Hacı camiden çıkmadı. Fazla namazına durdu. Secdeye yattı. Kalkmıyordu. Üç, dört, beş,

altı, yedi ve daha ziyade dakika geçti. Hacı alnı secdede, öyle bihareketti. Osman Fettahı dürterek

— Herif galiba dondu.. yattı kaldı...

— Ah keşki donsa da camiin tabutluğuna bıraksak, biz sırtımız yüksüz koşa koşa konağa varsak...

O gece Yedikulede büyükçe bir yangın oldu. Hâlâ devam ettiği söyleniyor ve yavaş yavaş kahveleri dolduran halk arasında yangına dair türlü sözler deveran ediyordu. Bir ahırda iki inekle bir merkep yanmış. Bir kötürüm kocakarının yarı vücudü kavrulmuş, fakat kendisi hâlâ sağ imiş. Mübahaseler arasında böyle bir hâdisenin olup olamıyacağı dâvası sürülüyordu.

Osmanla Fettahın yanına kahveden iki kişi geldi. Ayazın şiddetine rağmen onların bu hafif giyinişlerine taaccüple sordular

Fettah bozmıyarak cevap verdi

— Evet.. efendim...

— Demek hiç eşya kurtaramadınız.

— Hiç...

— Canınızı kurtardığınıza şükrediniz.

Bu söze cevabı namazını bitirerek kapı önüne gelmiş olan Hacı cevap verdi

— Yüzbin şükür evlâdım... Hudaya yüzbin şükür...

İki hizmetkâr Hacı Hurşidin sesini duyunca secdede kaskatı donarak kalmadığına âdeta hiddetlendiler...

Heyhat.. çaresiz.. bu sikleti konağa kadar taşımıya mahkûmdular. Fakat taşımak nöbeti senin benimdir.. iddiasına kalktılar. Hacı, yumuşaklığı ve rahvanlığı hasebiyle evvelâ Fettahın sırtına binmek istiyordu. Fettah nöbeti ikinci olarak almakta ısrar etti. Bîçare Osman ilk binek taşına yaklaşarak arkasını Hacıya arzetmiye mecbur kaldı.

Mahallenin sabah halkı hep kahvenin önüne çıkarak

bu insanın insana hayvan gibi rükûbu tuhaflığını seyrediyorlardı.

— Vah zavallılar, hale bakınız.. yangından çıkmışlar..

Sözleri tekmil ağızları dolaştı. O semt ahalisinin şefkatli bakışları önünde titreşerek üç çıplak yola düzüldüler... Onlar şimdi kış günü bu dekolte kıyafetlerine taaccübedeceklere karşı verilecek cevabı öğrenmişlerdi

— Yangından çıktık !...

Eski zamanın her menzilde beygir değiştiren tatar ağaları gibi Hacı Hurşit on dakikada, çeyrekte bir altındaki hizmetkârı yenileyerek Çapa caddesine çıktılar. Yüzlerini Aksaraya döndüler. O tatlı meyilden aşağı gidebildikleri kadar hızlandılar... Yolda bunlara tesadüf edenler kâh acıyorlar.. kâh gülüyorlardı. Uğradıkları tefsirata had ve nihayet yoktu. Yangın alevlerinden kurtulduklarına zahibolanlar, hastahaneden çıkmışlar zannedenler, timarhaneden firarlarına ihtimal verenler çoktu. Maişet zorluğu yüzünden elbiselerini iç gömleğine kadar satmış olduklarını tahmin edenler bile vardı.

Hacının türlü türlü sofuluk âdetlerinden biri de gerek cer ve gerek binek suretiyle kendini taşıttığı hayvanların haklarından yarın ahrette beriyüzzeme kalmak için onların emeklerine mukabil okumak ve tesbih çekmekti. O gece kendine münavebeten binek hayvanlığı hizmetini gören Osmanla Fettahın hukuk-u nakliyelerini evrad ile tediye için tesbihini çıkardı. Mırıl mırıl çekmiye başladı. Hacı mâneviyata itikatta bütün dünyayı kendine uygun bulsa bakkala, kasaba borcunu bile tesbihle ödemek taraftarıydı. Lehülhamd İstanbulun son terekkiyatından olan elektrikli tramvaylara da yetişti. Bunlara bindiği zaman, havadan uzanan birkaç telin kuvvei cerriyesiyle o koca arabayı koşturan frengin aklına da okur üflerdi. Avrupalının hakkı zekâsına karşı ahrette borçlu yatmak istemezdi. Zaten Hacıdaki uzun sakalın temasiyle ensesi

gidişen Fettahın kulak arkasından suratına doğru bir de tesbih sallanması inzimam edince muti merkûp sertleşerek :

— Hacı Baba.. şimdi tesbih mırlanmanın sırası mı?. Koy onu cebine. Bugün soğuktan ölmezsek konakta çekersin...

— Kızma evlât.. senin hakkını ödemek için çekiyorum...

— Babanın eşeği gibi sırtıma yüklendin.. gösterişin zayıf amma ağırlığın okkalı. Kemiklerin içime batıyor. Belimin ortasını çökerttin... Bir de durmuş da mır mır ile benim hakkımı ödeyecek...

— Cahillik.. cahillik... Ben bir tesbih çekerim.. sana bin sevap yazılır...

— İstemem.. sevabın senin olsun.. in sırtımdan...

Hacı eliyle öteki merkûbunu çağırarak

— Gel Osman.. Fettah yoruldu.

Fettah sırtından harar atar gibi Hacıyı yere silkerek

— Efendi, bize defineden hisse çıkaracak derken, bütün urbamızı, saatimizi, kordonumuzu, para cüzdanımızı, yeni potinlerimizi üste verdik...

Hacı Hurşit tesbihli elini kıbleye doğru âbidane kaldırarak :

— Kederlenme evlât.. Hazret-i Aptal şimdi onların hepsini bize gönderecek.. bu bir tecrübedir.. bu bir imtihandır...

Fettah büyük bir istihza ile :

— Hazret-i Aptal kim?. Sen misin?. Baban mı yoksa?...

— Hâşâ.. hâşâ.. ben değil.. ben bir âciz kul..

— Sus be.. bu herif tekin değil.. gece cinlerle konuşurken gördüm.

Fettah dikkatli ve şüpheli bir nazarla Hacıyı süzerek:

— Cinlerle konuşuyor da bu soğukta neye böyle cas cavlak sokak ortasında kaldı? Bir cinli çağırsın onun sırtına binsin... Bana ne yükleniyor?.

Osman, Fettahın kulağına musirrane bir şeyler fısıldayarak gönlünü yapar. Yine Hacıyı nöbetle sırtlarına yüklenerek yola devam ederler.

Gündüz olur... Çok insana tesadüf etmemek için caddeden Sülüklü yoluna saparlar. Bin müşkülâtla Horhoru bulurlar... Gösterdikleri büyük gayrete rağmen uşaklarda Hacıyı taşıyacak takat kalmaz. Çeşmenin önünde râkiplerini yeni ayak bir çocuk gibi yere bastırırlar, Hacı bu defa insafa gelerek

— Haydi evlâtlar koltuğuma giriniz de yürüyeyim...

Müsabakadan mağlûp çıkmış bitik bir boksör halsizliğiyle Hacı iki tarafındakilerin kollarına asılarak yürümiye başlar... Nihayet güç belâ konağı bulurlar.

13

Üçünün de böyle Unkapanı değirmen işçileri kıyafetiyle ve arabasız avdetleri konakta herkesi meraka, telâşa düşürür. Aptal Hazretlerinin nezdine gönderilen bu küçük heyet-i murahhasanın avdetini dört gözle bekliyen hane sahibi Hacı Ferhat ve komşu Hâfız İshak Efendiler bu hale ne mâna vereceklerini bilemezler. Öyle bir hüsnü niyet ve sıdk ile müracaatin böyle bir suineticeye çıkmasına ne denir?. Hacı Ferhat Efendi meraktan büyümüş gözlerini hayretle ve biraz da rikkat ve merhametle hac refikine dikerek

— Ya Hacı Hurşit ! Hazret-i Aptalı gücendirerek esmayı üstüne sıçrattın galiba?..

Bütün gayretini son mukavemetine kadar istimal ile o halde oraya gelebilmiş olan Hacı Hurşit cevap vermek

için ağzını açar. Fakat iki çenesinin leylekvari takırdısmdan başka lisanından anlaşılır bir söz çıkmaz.

Hemen zavallıları sıcak hamama sokarlar. Tabip celbederler.. terletirler.. üçünün de göğüslerine, arkalarına (vantuz) lar vurulur. Bir müddet onları uykuya, istirahat-i mutlakaya terkederler. Fakat uşaklar uykuya varmazdan evvel damat Methi Bey arabacı Osmanın yanına giderek

— Osman arabayı ne yaptınız?.

— Araba hakkında malûmatım yok... Ben arabayı Fettaha teslim ettim.. Hacı Hurşit Efendinin arkasından gittim. Sonra Fettahı soyulmuş, iplere bağlı bulduğumuz zaman araba meydanda yoktu.

Damat bey muhtasaran Fettahı isticvap eder. Hizmetkâr hakikati olduğu gibi söyler...

Methi Bey vakit geçirmeden doğru Şehzadebaşı merkez komiserine müracaatle vakayı anlatır. Komiser hemen arabanın sirkat edildiği civara yakın merkezler ile telefon muhaberesine girişir. Nihayet Silivrikapısı merkezi meseleyi şayan-ı memnuniyet bir surette halleder. Şöyle görüşürler

Şehzadebaşı

— Birader, bu gece Bâlâkuyusu, Çınar, Virancami taraflarında mühim bir sirkat olmuş...

— Nasıl?...

— Üç kişiyi hemen anadan doğma soyduktan maada altlarındaki arabayı da almışlar...

— Evet malûmatım var... Bir çift, baklakırı iri Macar beygiri koşulu, içi neftî kadife döşeli Avrupakâri, mükemmel, geniş bir kupa...

Methi Bey telefona kulak vererek

— Evet.. evet.. ta kendisi.. bizim araba...

Silivri merkezi :

— Merak etmeyiniz.. araba hiçbir zarara uğramaksızın bizde mahfuzdur...

— Nasıl elde ettiniz?.

— Araba, gece sabaha karşı Yayla taraflarından geçerken devriye kolunun dikkatini celbetmiş. Çünkü arabayı kullanan sabıkalı meşhur Uçurtma Ahmet olduğunu devriyeden tanıyan olmuş. "Dur" emrini vermişler. Araba daha hızlı kaçmıya başlayınca devriyenin şüphesi artmış. Takibe başlamış. Yollar bozuk olduğundan araba süratle kaçamamış. Yayla devriyesi bizden yardım talebi için havaya silâh boşaltmış. Bizimkiler silâhın sesine gitmişler. Sârikler de silâha davranmışlar. Araba iki devriyenin arasında kalmış. Birkaç el revelver teatisinde Uçurtma Ahmet kolundan yaralanmış. Fakat habis, mecruh olarak arabacı mevkiinde yanyana oturdukları (Turna) Hüsnü ile beraber firara muvaffak olmuşlar. Devriyeler arabayı bastırarak içindeki Yarasa Ali, Torpil Mustafa, Kurt Nikoliyi derdest etmişler. Arabanın içinde de mest, kundura, iki çift potin, pantalonlar, ceketler, paltolar, saat, kordon, para cüzdanları vesaire bulunmuş.

Methi Bey — Misafir Hacı Hurşit Efendiyle, bizim arabacı Osman, uşak Fettahın eşyaları...

Komiser telefonla :

— Ey sonra?.

— Sonra yakaladığımız üç şeriri, istiovaplarını icradan sonra deliğe tıktık. Şimdi Müddeiumumiliğe gidecek fezlekeyi yapıyoruz...

— Araba bizim semtten muteber bir zata ve eşyalar da onun etbaına aittir. Aidiyet isbatı muamelesini bize bırakarak şimdi araba ile eşyayı merkeze gönderiniz...

Komiser telefonu kapadıktan sonra Methi Beye :

— Müsaadenizle zat-ı âlinizden bir şey soracağım...

— Buyurun...

— Bu sirkat keyfiyeti gece saat kaçta vuku bulmuş?

— Silivrikapısı merkezinin söylediği gibi sabaha karşı...

— Affedersiniz Beyim... Sabaha karşı sizin konağın arabası o hücra semtlerde ne arıyordu?.

Methi Bey burnunun altında hemen bir çimdik kalmış kırpık bıyığından, bu suale bir cevap bulmak için iki telini daha koparark

— Vallahi komiser bey, keyfiyetin evveliyatına ben de pek vâkıf değilim. Meseleyi bu sabah duydum desem yalan söylemiş olnam. Çınar taraflarında Virancamide bir Aptal Veli Hazretleri varmış. Galiba İspanyol nezlesine okurmuş. Nasıl olduğunu bilmiyorum, bu namla bizim kayinpederden bir hayli para dolandırmışlar... İhtiyar adamın İspanyol nezlesinden ödü kopuyor. Bu hastalığa tutulmamak için ne istenirse kemali saffetle veriyor...

— O gece arabayla gidenler Aptal Veliye para mı götürmüşler?.

— İyi bilmiyorum amma öyle olacak... Parayı Aptala mı vermişler?. Yoksa hırsızlara mı kaptırmışlar? Orasını bilmiyorum...

— Bu suallerimin, derdest edilen Yarasa Ali, Torpil Mustafa ve Kurt Nikolinin isticvaplariyle sıkı alâkası olduğundan tenviri hususu bizim için mühimdir.

— Komiser bey, dün gece o semtlere gönderilip de altlarındaki arabayı bıraktıktan sonra iç gömleğine kadar soyulmuş bulunan adamlar soğuk algınlığını def için şimdi konağın hamamında istirahattedirler. Onların akılları başlarına gelince elbette vakayı bertafsil hikâye edeceklerdir. Size haber gönderirim. Teşrif buyurursunuz.. söyliyeceklerini dinler ve istediğinizi sorar anlarsınız.

— Teşekkür ederim efendim.

Methi Bey konağa avdet eder. Herkesi telâşta bulur. Hanenin büyük kızı Narin Hanım hastalanmış, dündenberi kırıklığı varmış. Bugün harareti biraz artmış. Ciddiden

ziyade naza, meraka benziyen bir hastalık... Fakat anaya babaya meram anlatması kabil mi?..

Bütün mahalle İspanyol dehşetiyle titriyor. Mahalle bekçisi bile öğrenmiş.. bir kere soruyor

— İspanyola mı?.

Tasdik cevabını alırsa kazanı hazırlıyor.

Çabuk hekimler celbolunur, bilyük ihtimamlar ile müdavata başlanır. Doktorlar telâşı mucip bir hal olmadığına etrafı iknaa, temine uğraşırlar. Lâkin mahalleye haber çabuk yayılır "Hacının büyük kızı İspanyola tutulmuş." Pek çok ağızlar, uzun, uzun ooohhh.. şifasiyle açilır. Müntekim gözler, allı pullu bir tabut çıkmasına intizaren Hacı Ferhat Efendinin kapısına dikilir.

Hâfız İshak Efendi hemen komşusunu teselliye koşarak

— Hiç merak etme birader.. biz ihtarnamedeki diyet mi diyelim? Fidyei necat mı? Tahlis-i hayat akçesi mi? Tâyin namı müşkül.. işte o parayı tam vaktinde Hazretin kasası olan fersude zenbile yatırdık. Cenab-ı Aptal kızımızı ölümden kurtarmiya beşyüz lira mukabilinde borçludur. Bundan şüphe eder misin?.

— Hâşâ.. fakat.. Hacı Hurşit ve uşaklar, arabasız, ve birer don gömlekle avdet ettiler. Ne hal vuku buldu?. Emaneti mahalline teslim ettiler mi?. Ne oldu?.

14

Hacı Hurşit, sıcak hamamda rahatı bulunca bol bir terleme ile uzun bir dalış dalmış, öğle zamanına kadar deliksiz bir uykuya varmıştı. Onun kalbinde namaz vakitlerini kendine ihtar eden sanki münebbihli bir saat vardı. Ne kadar derin uykuda olşa salât zamanını çalar, onu uyandırırdı. Bu itikat ile Hacı uyandı. Öğle namazını hamamın soğukluğunda edâ etti. Vakayı tenvir için me-

raktan duramıyan Hacı Ferhat Efendiyle komşusu Hâfız İshak Efendi hemen hamama musallinin yanına koştular. Hacı uzun uzun dualardan, tesbihlerden sonra, zairlerine bir tebessümü kabul gösterebildi.

Hane sahibi soruyordu

— Ya Hacı Hurşit.. bu ne hal?. Sizi kim soydu böyle?. Arabayı nerede bıraktınız?.

Hacı ufak bir dua mırıldandıktan sonra

— Efendim, Allah emreder, kul yapar. Bu bir cilvei ilâhiye... Aptal Veli Hazretleri bu gece bizi bir imtihan etmek istedi. İşte bu kadar...

— Fakat nasıl oldu?.

— Nasıl oldu? oldu.. kaderullah...

— Sizi kim soydu canım?.

— Nenize lâzım efendim bizi kim soydu? soydu.. sırası gelecek hepsini anlatacağım...

— Şimdi beklediğim bir şey var. O zuhur etsin.. ondan sonra...

— Arabayı, esvapları Hazret-i Aptal hemen geri göndereck... Âlem-i mânada bana şimdi malûm oldu...

— Nasıl malûm oldu?.

— Aptal Veli Hazretleri bizzat rüyamı teşrif buyurarak "Merak etme Hurşit.. çalınan eşyanızın hepsini şimdi konağa gönderiyorum." tepşirinde bulundular...

— Sizi soyan Aptal Veli midir?...

Hacı büyük bir galeyanla

— Lâ.. hâşâ.. lâ.. hâşâ...

O esnada içeri hizmetkâr Ahmet girerek

— Efendim müjde araba geldi. Eşyalar da hep içinde..

— Kim getirdi?.

— Polisler...

Ferhat ve İshak efendiler pek büyük birer hayret-i dindarane ile ikisi bir ağızdan :

— Ya Hacı Hurşit.. sen de veliyullah namzedi bir adamsın.

Hacı hemen secdei şükrana kapanarak tekbir getirir.

***

Aptal Veli Hazretlerinin bu son kerameti huzurunda, efendiler, gözler istiğrakta, parmaklar dudaklarda mephut kaldılar. Tekrar âmenna ve saddakna, fakat Narin Hanımın hafifçe başlıyan hastalığı birdenbire ziyadeleşir. Veli Hazretleri, aileyi pek çetin bir tecrübe ve imtihandan geçirmek mi istiyor?. Etibba son tekayyüdatla meşgul iken ikindi üzeri posta müvezzii Hazretten bir mektup getirir. Zarfı açarlar. İçinden hastaya tütsü verilmek için ufak ufak kesilmiş kâğıtlar çıkar.

"Mukaffa ihtarnamede tarif edildiği veçhile amel olu.." kaydından başka bir işar görülmez. Musarrah şeraitine tevfikan her ezan vakti tütsülerde devam olunur. Lâkin garip hal, her tütsüden sonra hastalığı daha vahimleştiren mâkûs bir tesir görülür. Peder şefkati galeyana gelir. Zavallı Hacı Ferhat Efendi Aptal Veli Hazretlerinin kudsiyeti hakkında iştibahı tehlikeli görmekle beraber kerimesinin âkıbet-i marazından endişeye düşmekten de kurtulamaz.

Hacı Hurşit ile arabacı Osman ve hizmetkâr Fettahın hamamda akşama kadar istirahatlerine müsaade olunur. O gece bu üç kişinin sergüzeştlerini dinlemek üzere âdeta bir divan kurulur. Polis komiseri davet olunur. Çünkü Hacı ve Hâfız Efendilerce bidayeten işin gizli tutulması mukarrer idiyse de araba ile makam-ı Aptala gönderilenlerin yalın ayak başı kabak avdetleri mahalleye dedikodu salmış, âlemin merakını arttırmış, türlü tefsirata meydan açmış, işin hafi tutulacak yerini bırakmamıştı. Bir de araba ile eşyaların avdeti kimsenin himmet-i mâneviyesiyle değil, ancak polis komiserinin kiyaseti eseriyle olduğunu Methi Bey kayinpederine vazıhan anlattı. Binaena-

leyh o akşamki içtimada komiserin lüzumunu bildirdi. Damat Nihat ve Methi Beyler de hazır bulunur.. akşam yemeğinden sonra konağın büyük bir odasında dinleyiciler toplanır...

Mükeyyifattan yalnız çay içmenin günahından korkmıyan Hacı Hurşit Efendiyi neşelendirmek için bu içkiden titrek eline birbiri üzerine birkaç bardak sunulur...

Gıcır gıcır abdestiyle yeni hamamdan gelmiş bu mübarek adam en yüksek bir sedirin üzerine çıkar. Mestlerini birbirine sürterek ince bir gıcırtı ile diz çöker. Vaız eder gibi besmeleyle macerayı şöyle nakle başlar

— Buradan arabaya bindik. Rabbim kabul eylesin, güzergâhımızda mekabire müsadif oldukça sağa sola fatihai şerife ihda ederek yolumuza devam ve encam-ı kurb-ü makam-ı Aptala vâsıl olduk... Rabbi temmim bilhayır.. arabadan indim. Veçhimi kıbleye döndüm.. yürüdüm... Yürüdükçe makamın halâveti, heybeti kalbimi sardı. Hazretin mâneviyeti bana karşı çıktı. Derunî bir gurur ve sevinçle titredim. İhtarname-i mukaffada tavsif buyrulduğu veçhile kabristana yaklaştım. Karanlığa gözlerim alıştı. Gökte yıldızlar bana yolumu işaret ediyorlar, baykuşlar hoş geldin diyorlar, etrafımda gözlere görünmez kelebekler ürüyorlar, mezarlardan ölüler kemik kafalariyle gülüyorlardı. Bir yetim ağlaması, bir firkatzede valde nevhası duydum.. durdum. Ölüm hayattan mı istimdat ediyordu? Hayat ölüme mi iltica ediyordu? Bilmem...

Sokaktan itibaren saydım. Dördüncü ve beşinci servinin arasına geldim. Zaten yüzüm maşrıka mütevecciht. İki yanımdan, biri dev, öteki cüce iki gölge iki delil gibi sağ ve solumdan yürüdüler. Bana gar-ı Aptalın methalini işaret ettiler. Fesüphanallah, meydanda gölge vardı. Cisim yoktu. Sanki gayrimaddî iki mahlûk... Delillerime uydum.. yürüdüm. Yanımdan pek hazin bir lâhin ile "sûre. tülfelâk" tilâvetini işittim. Samiamı kuran-ıkerim sadası

doldururken meşamıma bir miskü anber kokusu yayıldı. Yüreğimden mânevî bir galeyan geldi. "Ve min şerri gasikin izâ ve kab" âyet-i kerimesini birlikte okudum. Sanki ruhum, gecenin karanlığı içinden deliller arasında bir memba-ı tecelliden vusletyâp olmıya gidiyordu. Etrafım muzlimdi amma gönlüm pürnur oluyordu. O inşirah, daha doğrusu o haşmet-i mâneviye ile birkaç adım daha yürüdüm. Gar-ı Aptalın mehip menfezi karşıma çıktı. Gece karanlığından daha kesif katranî bir dairei fâhire.. doğrusu orada ruhum irkildi. Çünkü geceden daha geceye geçecektim. Bu tereddüdüm teeddübümden ileri geliyordu. Yürüyüp geçeceğim, basacağım yerlerin her bir karış mübarek türabı benim için mukaddesti. Belki bir küstahlık ederim korkusu kalbimi eziyordu. Bu endişem Cenab-ı Aptala malûm oldu. Yumuşak, muanber bir el sağ omuzuma dokundu. Tatlı, berrak, kudsî bir sada

— Yürü! Yâ Hurşit.. dedi.

— Lebbeyk Yâ Aptal...

Nidasiyle yürüdüm. Garın sağ taraf cidarına elimi uzattım. Adımlarımı sayıyordum.. bir.. iki.. üç.. tamam yedincide zenbil-i mübareki buldum. Elimi koynuma soktum. Emaneti çıkardım. Besmeleyle zenbil-i şerife bıraktım.

— Oh.. tevdi hizmetim hitam buldu.

Dedim.. sevindim... Karanlık içinde ben o inşirahta iken fesüphanallah birdenbire sanki berk ile, raat vuku buldu. Hemen bir şimşek çaktı. Arkasından şark... şark. bir şey şakladı. Yakınımda bir yere indi sandım. Acaba bir kusur mu ettim?. Bu işaret-i tedibiye benim için mi vuku buluyor? diyordum. Fakat yıldırımın o pek kısır an-ı tenvirinde etrafımda meşhudum olan lâtif ve dehşetnâk manzarayı hiç unutamıyacağım... Garın en ileri umkunda birbirine gayet sıkı sarılmış bir gılmanla bir huri gördüm. Bu iki cennet mahlûkunun şeffaf vücutleri içinden ruhla-

rının yekdiğerine savleti farkolunuyordu. Bu cümbüş-ü tezevvuk iki vücud-ü maddî arasında olsa bir zelle, bir mâsiyet, belki bir âr teşkil edebilirdi. Lâkin onlar.. biri gılman biri huri ve orası Aptalın makamı... Bu manzaraya diğer mâna vermek Hazretin kudsiyetinden şüpheye düşmek değil midir? Hâşâ... İnsan sathî nazardır. Herşeyi üstünkörü görür. Taammuk edemez. Bu uzun hayatta beşer hemen bir âmayi daimî halinde bulunur. Fakat ne gariptir ki yine o aynı göz, birkaç senede göremiyeceği şeyleri bir saniyei rüyette müşahede ediyor. İşte bana da öyle oldu. O şimşeğin pek seri ışığında bu iki sakenei cennetten başka iki de cehennem zebanisi gördüm. Bu iki ifrit, garın methalinde karşı karşıya duruyorlardı. O ne dehşetli kulaklar, o ne korkunç dudaklardı?. Şimşek ziyası sönünce evvelkinden kesif bir karanlık içinde kaldım. Meleklerin muanakaları lâtifti amma ifritlerin kulaklları nazar-ı dehşetim önünden gitmiyordu. Gardan çıkmak için mutlak onların yanından geçilecekti. Yürümek istedim. Korkudan bacaklarım dimağımın verdiği "yürü" emrine itaat etmiyorlardı. Çünkü ifritlerin dehşetlerinden bîhaberane içeri girmiştim. Fakat şimdi bile bile önlerinden geçemiyordum. Kendimi dürttüm; muştaladım.. hayır.. ayaklarım makinesi bozulmuş bir vapur gibi kumanda almıyordu. İfritler homurdanmıya başladılar. Ben de soğuk sıcak karışık terlemiye.. korkudan bunalıyordum. Fakat mümkün değil, yarı belimden aşağısı işlemiyordu. Aman Yarabbi iki ifrit rüyetinden bu hale geldim. Yarın ahrette zebanilerin ellerinde ne yapacağız? Bu ıstırabım ve ayaklarımın re'sime isyanı derhal Hazret-i Aptala malûm oldu. İki kuvvetli kol beni yakaladı. Gardan dışarı çıkardı. Burnumu kerih bir koku sardı. Bir de dikkat ettim ki ne bakayım... ifritin kucağındayım... O saatte kendimi kaybettim. Ne kadar zaman bîhuş kaldım bilmiyorum. Beni tartakladılar, uyandım. Gözlerimi açınca kendimi up-

uzun yatmış buldum. Vücudümde gezinen birkaç el beni çabuk çabuk soyuyorlardı. Taaccüple sordum :

— Emr-i Hak mı vâki oldu? Burası teneşir mi? Beni gasl için mi soyuyorsunuz?.

Bu sualime gülüştüler.. cevap vermediler.. tekrar ettim

— Söyleyiniz, ölü müyüm? diri miyim?.. Burası ahret mi? Dünya mı?.

Yüzlerini seçemiyordum. Seslerini işitiyordum. Birisi cevap verdi

— Hacı Baba sus.. sen öldün. Burası ahret... Bu urbalar ile gömülürsen sonra mezarda uzun sual cevap var...

— Allah sizden razı olsun.. dünya malı cîfedir. Beni kurtarınız... Münkerine sual cevabım kolaylaşsın...

— Şimdi harb zamanı, seni saracak kefenimiz yok. Donunu gömleğini üzerinde bırakıyoruz. İnsan dünyaya çırçıplak gelir. Pek sabî bulunduğu için zararı yoktur. Lâkin bu yaşta ahrete cascavlak gitmesi ayıptır... Bir nazırın karşısına redingotsuz çıkılamazken en büyük divana üpüryan nasıl gidilir?.

Beni soyanların iki cihan teşrifatına da vâkıf kimseler olduklarını anladım. Menfi bir cevap almak felâketinden titreyerek sordum

— İmanı kurtarabildim mi?.

İçlerinden birisi ziyadece gülerek

— Ceplerindeki paralarınla, urbaların ve yeni mest kunduralarından başka herşeyi kurtardın. Hattâ en'amını, misvakini, takvimini, tesbihini de bırakıyoruz. Onlarla beraber gömüleceksin. Ecri vardır.

— Teşekkürler ederim...

— Ne iyi bir adamsın... Kabasoğan kadar kolay soyuluyorsun !.

Beni yalnız iç çamaşırlariyle bıraktıktan sonra yine gülerek

— Vazifemiz hitam buldu. Biz gidiyoruz. Allah taksiratını af ve münkerine sual cevabını âsan ve seni de bu mezarlığa başimran eyleye. Şimdi gassal gelecek. Dikkat et, üstündekileri çaldırma. Şu zamanda dünyada ölü soyuculara don ve gömleğini kaptırmamak bir insan için ahrette imanı kurtarmak kadar mühim ve müşküldür.

Bu ihtarın akabinde tesbihi elime tutuşturarak :

— Al bunu.. dünyada tamamlıyamadığın dert ve belâ kaldıysa onları da ahrette çek.

Dedikten sonra kahkahalarla, fakat rüzgâr gibi süratle savuştular. Bir müddet bekledim. Gelen giden olmadı. Ölü üşümez derler.. lâkin ben donuyordum. Beni sıcak su ile gaslederlerse ısınırım ümidiyle intizarım uzadı. Diri evinde.. ölü mezarında gerek... Bir ayak evvel ahret bucağına sokularak öbür dünyanın mağfiret ve rahatına ermek istiyordum... Ah anladım. Bunlar bana hep Hazreti Aptalın cilveleriydi. Zaman uzadı. Soğuk arttı. Titreme keza... Aptalın merhametine ilticaen söylüyorum. Cilve soğuklaşıyor, imtihan ve tecrübenin bürudeti iliklerime işliyordu. Elimdeki tesbihle "Ya Sabur" çekiyordum. Bilmem kaç yüzü buldu. O aralık yanımda bir karaltı peyda oldu.. sordum :

— Beni gasle mi geldin?.

— Sen kimsin?.

— Mezara gömülmesini bekliyen bir ölü...

— Mezarından neye çıktın?.

— Daha gömülmedim...

— Ölü lâf söyler mi?.

— Hazret-i Aptalın mucizesiyle ben söylüyorum...

— Vay Hacı Hurşit?..

— Vay oğlum Osman...

Tanıştık. Osman da benim gibi bir don bir gömlek, yellem yelâlek idi.

Hikâyesinin mühim kısmı burada hitam bulan Hacı

Hurşit sustu. Yorgunluk alıyordu. Vakayı dinlerken ikide birde muhtıra defterine bir şeyler kaydeden polis komiseri nakilin birkac dakika dinlenmesine müsaade ettikten sonra :

— Hacı Efendi.. lûtfediniz.. bir şey soracağım...

— Buyurunuz evlât...

— "Gar-ı Aptal" dediğiniz yerde Hazreti Velinin kendini görmediniz mi?.

— Hayır efendim...

— Garın umkunda görmüş olduğunuz huri ile gılman hayalât mıydı? Hakikat miydi?.

— Hakiakt...

— İyice emin misiniz?.

— Eminim.. sizi şimdi nasıl görüyorsam onları da böyle gördüm...

— Pekâlâ.. bu huri ile gılmanı başka bir yerde görseniz tanıyabilir misiniz?.

— Hay.. hay...

— Demek çehrelerinin eşkâli, hâfızanızda mürtesem kaldı?...

— Tamamiyle...

15

Şimdi sergüzeştinin kendine ait kısmını nakil nöbeti arabacı Osmana geldi. Bu Anadolu uşağı ırkına hâs bir saffet ve mertlikle başladı :

— Efendim, ben ıldırgıç bilmem. Yüreğimi olduğu gibi acık söyliyeceğim. Biz Hacı Efendiyi define çıkarmıya gidiyor sandık. Ne olduğunu görmek için arkasından vardım. Hacı Efendi karanlıklara dolanıyordu. Ben de ardını bırakmıyordum. Arada bir etrafımdan öteberi şeyler kaçışıyorlardı. Cin mi? Şeytan mı? İnsan mı? Bilmem... Evvelâ korktum. Sonra insana bir zarar etmediklerini anlayınca biraz cesaretlendim. Bir sesler geliyor, anlıyamadığım şeyler okunuyordu. Hacı Efendi mi okuyordu? On-

lar mı? Yoksa hepsi birlikte mi? Farkedemiyordum... Hurşit Efendi servilerin arasından geçti. O karanlık mahzenin içine tıkıldı. Ben de ileriledim. İçeriden mırmırlar duyuluyordu. Ne olduğunu görmeği çok merak ettim. Birdenbire bir kibrit çaktım. Vay anam, mahzenin ağzında bir çift zebani vardı. Amma ne siz görünüz.. ne de bir daha ben göreyim. Tâ içeride bir güzel kız ile bir oğlan sarmaş dolaş olmuşlar.. bize bakıyorlardı. Bunları ne gördüm ne görmedim, birden suratıma "şark" patlangıciyle bir şamar indi. Gözlerim patladı sandım. Ve püf diye kibriti de söndürdüler. Beni belimden kaptıklayın dışarı attılar. Aklım zıvanasından oynadı. Vücudümü bir zangırtı aldı. (Kulhüvallah)iyi okuyup üfürmiye başladım.

Osman o korkunç şeyleri yine görüyormuş gibi bir ürküntü ile gözlerini odanın bir köşesine dikerek sustu. Bir müddet odanın haricini dinledi.

Komiser itikatsız adamlara mahsus bir istihfaf tebessümiyle :

— Hacı Hurşit Efendi, deminden garın içinde birdenbire bir şimşek çaktı.. bir şey şakladı buyurmuşlardı. Bu berk ile raadin nereden doğduğunu şimdi anladınız mı?.

Birkaç

— Hayır...

Sadası duyuldu. Komiser devam etti :

— Şimşek Osman Ağanın çaktığı kibrit.. şakırtı da yediği tokat... Hacı Hurşit Efendi Aptal Veli hakkında o kadar izamkâr bir itikat marazına tutulmuş ki kibrit alevini berk.. tokat şakırtısını raat sanmak galat hissine düşüyor... (Osmana hitaben) Peki oğlum devam et...

Osman, Aptal Veli ecinlilerinden memleketteki Cinlikavak garaibine atlıyarak birçok tafsilâta girişmek istedi ise de komiser lâkırdısını birden budayarak :

— Memleketteki ecinlileri buradakilere karıştırma... Dün gece ne gördünse yalnız onu anlat...

Buradaki macerayi memleketinin cinleriyle tezyin edemediği için biraz neşesi kaçan Osman anlatıyordu :

— Suratımda patlıyan tokatın ateşini serinlendirmek için kırbaç yemiş bir hayvan gibi gece karanlığı içinde ayaklarım nereye giderse dolanurken birden arkamdan biri yapıştı, kollarımı geriye çemredi. Dolap beygiri gibi gözlerimi bir bezle bağladılar. Ben kuvvetim olduğu kadar debeleniyor, etrafımdakilere kararlamasına tekme atıyor, bağırıyordum.

Kalın bir ses

— Eşeklenme.. dur.. dedi.

Ben daha ziyade bağırmak istedim. O zaman gayet iri ve nasırlı bir elin dört parmağı enseme, ve başparmağı da gırtlağıma yapıştığını hissettim. Boynu köpek ağzında bir kedi nasıl çırpınırsa öyle titredim.. titredim.. sıfırı tükettim. Sesim kesildi. Nereden çıkacaktı ki? Buğazım tıkalıydı.

Osman o müşkül âni tahatturdan sızan yüzünün terlerini silerek

— Artık "vık" diyemedim. Beni ölü soyar gibi soydular.

Komiser

— Seni soyanların çehre ve kıyafetçe nasıl adam olduklarını hiç seçemedin mi?.

— Nasıl seçeyim efendim.. gözlerim bağlı.. Kollarım bağlı... Elim ermez, gücüm yetmez...

Fettahın macerasını da dinlediler. Komiser Şinasi Bey muhtırasına hayli şey kaydetti. Bu zat, türkçeyi bir edip kadar doğru yazıp okur, rumca ve fransızcaya âşina, Avrupada münteşir polise ait âsarın çoğunu mütalea ile tevsi-i malûmat etmiş, zabıta memurlarımızın arasında emsaline tesadüf olunmak muhal bir nadire-i dirayet ve zekâ idi.

Hane sahibi Ferhat Efendiye hitapla

— Efendim bir şey istirham edeceğim...

— Estağfurullah.. emredersiniz...

(İhtarname-i mukaffa) namiyle Aptaldan mevrut mektubu görebilir miyim?..

Hacı Ferhat Efendi, müşkül bir vaziyette kaldığını gösterir bir tavırla ellerini oğuşturarak

— Emriniz başım üzerine.. lâkin Hazret-i Aptal zat-ı velâyetlerine ait her nevi tahkikat ve tetkikatı şiddetle menediyorlar. Büyük kerimem ziyade rahatsız. Aptalın emri hilâfına hareketle başıma bir felâket celbetmekten korkarım...

Komiser Şinasi Bey ince bir tebessümle

— Akidenizi rencide etmek istemem. Fakat meydandaki şu pek bâhir haydutluk Aptal Veli hakkındaki hüsnü nazarınızı biraz olsun bulandırmıyor mu?.

— Efendim, bu sirkatler makam-ı Aptalın haricinde, uzağında vuku buluyor... Bu cinayetkârane efal ile hâşâ Hazret-i Veli arasında bir münasebet tasavvuru kabil değildir...

— Aptal Veli kuvve-i kudsiyesiyle civarını bu üşeradan neye tathir etmiyor? Bu aralık pek ziyade yorgun olan zabıtanın başına böyle şeyler çıkaracağına mâneviyetiyle biraz bize yardım etse olmaz mı?.

— Biz zabıtayı faaliyete davet etmiyoruz. Bizim kimseden dâvamız yok...

Damat Methi Bey asabî bir telâşla söze atılarak

— Dâvamız nasıl yok?. Zabıtanın himmeti olmayaydı bizim koca kupa, koşulu hayvanları ve soyulan üç kişinin urbalariyle beraber gitti giderdi.

Hacı Ferhat Efendiye muaveneten Hâfız İshak Efendi başladı

— Biz onu bunu bilmeyiz. İşte ben ortada ibret... Evvelâ sizin gibi itikatsızlık ettim.. evimden üç cenaze çıktı. Hazret-i Aptal ihtarnamesinde ailemden kimleri mevte

mahkûm göstermişse gayet mahir bir avcı gibi mânevî tanesiyle tık tık onları vurdu; devirdi. Dün gece haritçe bir hırsızlık olmuş, bunu Velinin maneviyetiyle karıştırmamalıdırlar. Akıllarımızın ermediği şeyler hakkında istihfafla cahilâne hükümler vermekten çok fenalıklar çıkar.

Hacı Hurşit kimbilir kimlerin haklarını ödemek için çektiği tesbihi keserek :

— Efendim.. bendeniz komiser beyin buradaki huzurunu bir sâmi sıfatından diğer türlü bir resmiyetle telâkki edemem... Aptal Veli hakkında resmen bendenizi isticvap ediyorlarsa kendilerine verecek bir tek cevabım yoktur...

Komiser, Methi Beye ufak bir işaret verdikten sonra

— Peki efendim peki... Üzülmeyiniz. Aptal Hazretlerinin velâyetinden şüpheye düşerek kimseyi günaha, belâya, felâkete sokmak istemiyoruz. Mukaffa ihtarnameyi resmî bir vesika addiyle alıp gidecek değilim. Bir kere okuyup yine burada size iade edeceğim. Belki bu mübarek kâğıda temastan Hazretin mâneviyati imdadıma yetişir de itikadıma kuvvet gelir...

Hayli müşkülât ve mücadele ile kâğıdın komisere okutturulmasına muvafakat edilir. Şinasi Bey zarfı eline alır almaz evvelâ üzerindeki posta damgalarına dikkat eder. Mektubun Samatyadan postaya verildiğini anlar. Fakat etrafındakileri kuşkulandırmamak için daha böyle dikkat ettiği ufak tefek şeyleri hemen muhtırasına kaydedivermez. Şimdilik aklında hıfzeder.

Mazrufu çıkarır. İki üç defa büyük bir dikkatle okur. Hattı tetkik eder. Bu talik kırmasının her kelime ve her satırındaki şekli ittıratsızlıktan bunun o hatta yabancı sahtekâr bir elin mahsulü bir yazı olduğuna şüphesi kalmaz. Büyük bir nezaketle zarfı hane sahibine iade ederek:

— Efendim, lûtfunuza teşekkürler ederim. Sualimi

af buyurunuz. Aptal Veli tarafından böyle mazrufen buraya başka şeyler gönderildi mi?.

Hane sahibi biraz tereddütle :

— Tütsüler geldi...

— Bu tütsüleri zarflariyle birlikte görebilir miyim?.

Komisere ihtarnameyi okuttuktan sonra hiçbir meal istihracı kabil olamıyan tütsüleri göstermekte bir beis yoktu. Tütsüler haremden getirildi. Komiser bey evvelâ zarfın damgalarını muayene etti. Bu defa zarf Topkapı postahanesinden gönderilmişti. Damgalar oranındı. Bu şaşırtma kurnazlığa komiser bıyık altından güldü. Tütsü kâğıtlarını tetkika başladı. Bunlar tuhaftı. Mecidiye büyüklüğünde yuvarlak bir sathın ortasına bir (mühr-ü Süleyman) hakkettirilmiş. Bu, büyücü ve üfürükçülerin üzerine "vefk" yazmak için intihabettikleri maruf bir şekildir. Şeklin dahili ufak ufak (k) lar (m) ler (s) ler, kargacık burgacıklarla doldurulmuş. Mühr-ü Süleyman birbiri içine geçirilmiş iki mütesaviyüladla müsellesten teşekkül ettiğinden altı zaviyeli bir yıldıza benzer. Şeklin her köşesine de

— Kâfir İspanyol.. defol, defol, defol... duası, daha doğrusu ibaresi yazılmış. Şekerci mührüne benziyen bu şekil, tütsü için bir çok küçük kâğıtların üzerine basılmış. Komiser Bey lâmbaya yaklaşarak cebinden (monokl) kıtasında bir pertavsız çıkardı. Şekli hurda tetkikatla muayene ederken Methi Bey de yanında duruyordu. Birdenbire zabıta memurunun zeki yüzünde bir muvaffakiyet tebessümü belirdi. Pek yavaş bir sesle Methi Beyin kulağına :

— Dolandırıcıyı yakaladım...

Tebşirini mırıldadı. Aynı zamanda elindeki tütsülük kâğıtlardan birini eli çabuk bir hokkabaz maharetiyle hemen cebine attı.

Methi Bey komiserin bu muvaffakiyetine memnun

oldu. Zekâsına karşı büyük bir hayrete düşmekten de kendini alamadı. Şinasi Bey pertavsızla (mühr-ü Süleyman) şekline bakmaktan dolandırıcıyı nasıl keşfedebilmişti? Orada onun fotografisi mi vardı? Bu garip keşfi çok merak etti.

Komiser Bey hazırundan müsaade talebi nezaketiyle odadan çıktığı vakit Methi Bey de bu şiddetli merakını halletmek için merkeze kadar onunla birlikte gitti. Odaya çıktılar. Şinasi Bey genç zabitin hangi merak saikasiyle kendine refakat ettiğini anladı. En rahat koltukhusuna oturttuğu misafirine sigara verdi. Kahve ısmarladı.

16

Komiser bey, pek mütecessis bir nazarla yüzüne bakan misafirine

— Mührü muayeneden dolandırıcıyı nasıl keşfedebildiğimi merak ettiniz değil mi?.

— Pek ziyade...

— Biraz müsaade buyurunuz. Pek ketum olmanız şartiyle şimdi merakınızı hallederim. Böyle esrarengiz zabıta umurunda bu dakikada görülebilecek bir işi öbür dakikaya bırakmamalıdır. Biraz Samatya merkeziyle görüşeyim...

Telefon nakilini eline alarak merkezi bulduktan sonra:

— Komiser bey birader siz misiniz?.

— Bendenizim.. Siz kimsiniz?.

— Şehzade Merkez Komiseri...

— Hayırola efendim...

— Bâlâkuyusu, Çınar, Virancami taraflarında viranelerde yatar kalkar Aptal Veli namında bir divane, bir meczup, bir serseri tanıyor musunuz?.

— Hayır...

— Nasıl olur?.

— Tanımıyorum...

— Halbuki Aptal Velinin şöhreti bizim semtlere kadar velvele saldı.

— Ne gibi?.

— Herif evliyalığı dolandırıcılığa âlet edinerek oradan buradan yüzlerce liralar çekiyor. Bana şu kadar lira göndermezsen İspanyol nezlesinden öleceksin.. mealinde tehditnameler gönderiyor. Tehdidine kulak vermiyenleri hakikaten öldürüyor...

— Acayip...

— Mesele mühimdir. Şimdiden tahkikata başlayınız. Siz tanımıyorsanız belki maiyetinizdeki polis efradından tanıyanlar vardır. Bir de Samatya Posta ve Telgraf Merkezine ihtar ediniz. "Aptal Veli" tarafından mersul kaydiyle bir mektup bırakıldığı zaman getireni tevkif ettirsinler. Topkapı merkezine de bu suretle tebligatta bulunmanızı rica ederim.

Komiser telefonu kapayarak misafirinin karşısına oturur. Birer sigara tazeledikten sonra :

— Efendim, bendenizce mesele yarı yarıya tavazzuh etmiş demektir.

Methi Bey taaccüple

— Ne suretle?

— Hacı Hurşit Efendi kemal-i safvetle macerayı hikâye ettiği esnada dolandırıcının eşkâlini bize haber verdi.

— Vakayı bendeniz de birlikte dinliyordum amma böyle bir şeyin farkına varamadım.

— Şimşek çaktığı, yani arabacı Osmanın kibrit yaktığı esnada garın nihayetinde görülen huri ile gılman işte aradığımız eşhastır.

— Ya methalin iki tarafındaki korkunç zebaniler?...

Komiser Bey gülerek

— Onlar karnaval zebanileridir... İhtarname bu gencin kaleminden çıkmadır. Eski tarzda yazmak istemiş, fa-

kat muvaffak olamamış. Şiirlerde ne vezin var ne kafiye... Bizde şiir kolaylaştıkça şair çoğaldı. Lâkin nazmın da, nâzımın da necabeti bozuldu. Mecmualarda dakikada on mısra söylemek müsabakaları kuruldu. Nef'i ile, Nedim bugün gelseydiler, muhitin yâvegûluğu tesiriyle belki asaletlerini kaybederek dakikada bir koşma söyliyen birer zevzek olurlardı. Bahse rücu edelim. Bu facia, daha doğrusu mudhikelerin mürettibi işte o gılmandır. İhtimal yanındaki kız da metresi olmalı. Zenbil-i şerife bırakılacak beş yüz lirayı kimseye kaptırmadan almak için o gece orada bulunmaları tabiîdir.

— (Mühr-ü Süleyman) da dolandırıcıya dair ne alâmet keşfettiniz?.

— Bu pek basittir; geliniz.

Komiser bey cebinden pertavsızı çıkardı. Zarftan aşırmış olduğu tütsülük mührü ziyaya doğru yaklaştırarak Methi Beyi bakmıya davetle :

— Görüyor musunuz?. Mührün alt iki zaviyesi arasında küçücük bir yazı var...

— Evet.. görüyorum...

— Ne olduğunu okuyabiliyor musunuz?.

— Ya.. Yakup...

— Hah Yakup...

— Fakat bu Yakup nedir?.

— Mührü kazan hakkâkin imzası...

— Bundan ne çıkar?.

— Ne çıkacak.. mühür yeni kazılmış. Hakkâki arar bulurum. Bu mührü kendine ısmarlıyan zatın eşkâli hakkında kendisinden mükemmel tafsilât alabilirim... Gılmanın hüviyeti hakkında bir ipucu da burada elde edilmiş olur.. Bu gılman dolandırıcılık tuzağını her ne kadar Çınar tarafında uzaklara kurmuş ise de kendisi sizin semtin pek yabancısı değil... Oradaki hanelerin içini ve ailelerin hususî ahvalini yakından biliyor. Mahallenizde şair-

liğe, muharrirliğe, gazeteciliğe özenen yahut o yolda maksetini temine uğraşan gençler var mı?

— Bilmiyorum.. ihtimal ki vardır...

Bu esnada telefon çağırır. Komiser bey nâkili alarak.

— Neresi efendim?.

— Samatya merkezi... Şimdi aramızda tahkikat yaptık. Arkadaşlardan Çınarlı Aptal Veliyi tanıyanlar var...

— Hakkında ne diyorlar efendim?..

— Virane ve mezarlık kovuklarında kıvrılıp yatar, meczup, salyalı, sümüklü, mundar herifin birisi imiş. Öyle öteye beriye tehditname yazabilmek iktidarı şöyle dursun, söylenen lâkırdıyı anlamaz ve söylediği anlaşılmazmış, Fakat velâyeti o semt kadınları beyninde pek maruf imiş. Nefesi, kulunca, sıtmaya, havaleye, sar'aya, hafakana birebirmiş. Söylemiyen çocukların ağızlarına salyasından bir parmak sürerlermiş. Doğuramıyan gebe kadınları çiğnetirlermiş. Yattığı kovuğun yakınındaki ağaçların dalları hâcet bağları düğümlerinden gözükmezmiş... İhtisası kadın hastalıklarında imiş. Erkeğe okumaz, nazlanırmış. Cenab-ı Aptal pek zendostmuş. Güzel bir kadın gördü mü yılışır, salyalarını salıverirmiş. Pek para âşıklısı değilmiş. Fakat verirlerse almamazlık etmezmiş. Paralarını nadiren kovuktaki zembile atar ve ekseriyetle boynunda asılı bir kesenin içinde koynunda saklarmış. Bazı haşarı ve hoppa kadınlar Aptalı gıdıklıyarak avutup güldüre, güldüre kesesindekileri aşırırlarmış. Akşam ezandan sonra yattığı (in) in civarında dolaşanları çarparmış. Tezelden olan tahkikatımız bu kadar. Daha haber alacaklarımızı bildiririz...

— Teşekkür ederim...

Komiser nakili mahalline astıktan sonra

— Demek Aptal Veli Hazretleri büsbütün muhayyel bir zat değilmiş... Fakat onun mâneviyetinden bu suretle bir istifade yolu keşfedebilmek de zekâya muhtaç. Bu ve-

lâyet oyununun tertibi kolay bir maslahat değil... Meselâ ısıtılınca suyun inbisat edeceğini hemen herkes bilir. Lâkin bu hassanın bir makineye tatbiki cihetini düşünen on binde bir kişi bulunmaz. Tahminimiz veçhile bunları tertib eden eğer o gılman bey ise bakalım çapkını nasıl elde edeceğiz?

Ertesi sabah komiser, sivil kıyafetle Hakkâkler çarşısına gitti. Tütsülük (mühr-ü Süleyman)ı göstererek bunu hâkkeden Yakubu tanıyıp tanımadıklarını birkaçından sualetti. "Bilmiyoruz.,, cevabını verdiler. Yenicami avlusuna indi. Orada bir iskemle, küçük dört köşeli bir camekândan ibaret dükkâncığın sema kubbesinin altına kurmuş, çalışan bir ikisine aynı ismi sordu. Bilmediklerini beyan ettiler. Medrese duvarı kenarında bir ihtiyarcası, yarım okka vesika ekmeğini bir kâğıt içinde önüne koymuş olduğu dört zeytin tanecikğine katık edebilmek için bir mucize düşünür gibi duruyordu. Komiser yaklaştı. Selâm verdi. Hakkâk, müşteri geldi zanniyle biraz derlendi, toplandı. iyi tâlik bildiğini anlatarak kendini methe başladı. Komiser mühr-ü Süleymanı göstererek:

— Bunu kazan Yakubu'u tanıyor musun?

Hakkâk bu sual karşısında bir (mühr-ü Süleyman) a, bir de sailin yüzüne bakarak şüphelendi.

— Bu hakkâklik, kazancı küçük, belâsı büyük bir sanattır. Bana da bir defa böyle bir mühür hâkkettirdiler de altı ay mahkemelere gidip geldim...

— Bunda mahkemelik bir iş yok... Bu mührün bir aynını daha kazdırmak icabetti de hakkâki onun için arıyorum.

— Ben de kazarım... Hem daha âlâsını... (Mühr-ü Süleyman) böyle mi olur?. Bu, on paralık çocuk fırıldaklarına benziyor.

— Yakubu tanıyor musun?. Onu söyle...

— Hayır...

Komiser kendi kendine

— Ha.. bu çetin bir iş. İlk adımda güçlüklere çatıyoruz..

Diye düşüne düşüne oradan ayrıldı. O civarın bir polis neferine tesadüf etti. Kendini bildirerek

— Burada tanıdığın bir hakkâk var mı?.

Polis neferi biraz düşünerek :

— Var efendim...

— Sorulan şeyi doğru söyler mi?.

— Benim hatırım için söyler...

Komiser (mühr-ü Süleyman) ı polis neferine uzatarak

— Al şunu.. fakat dikkat et kaybolmasın. O tanıdığın hakkâke sor. Bu mühürde imzası olan Yakubu tanıyor mu? Haydi çabuk...

Polis neferi mührü aldı. Bir temenna ile kayboldu. Sekiz on dakika sonra avdetle mührü iade ederek

— Tanıyor efendim...

— Nerede bulunurmuş?.

— Efendim, ismine Sarı Yakup derlermiş. Evvelce Fatihte çalışıyormuş. Simdi Beşiktaşa gitmiş. Tramvay duracağına yakın, buradan giderken caddenin sol cihetinde bir tütüncü dükkânının köşesine bir camekân koymuş, orada çalışıyormuş.

Komiser bey, ilk tesadüf ettiği Beşiktaş tramvayına atladı. Durak yerine vüsulünde indi. Caddenin sol tarafındaki dükkânları gözden geçirirken hiç yorulmadan tütüncü dükkânını ve bir köşesine oturtulmuş küçük camekânın önünde, kış güneşinin kuvvetsiz, hazin şuaları altında ısınmıya uğraşarak çalışan seyrek sarı sakallı, uçuk benizli, zayıf hakkâki gördü. Hemen yanına giderek

— Merhaba Yakup Efendi...

— Merhaba gözüm. Buyurunuz...

Hakkâk zâiri tanımamıştı. Gördüğü lâübali tarzda müracaate aynı suretle mukabele ile "buyurunuz" demişse de geleni oturtacak yeri yoktu.

Komiser (mühr-ü Süleyman) la memhur tütsü kâğıdını hakkâke uzatarak :

— Bu mührü tanıyor musunuz?

Hakkâk kâğıdın üzerine kısaca bir göz atarak

— Evet tanıyorum. Çünkü ben kazdım.

— Kazalı ne kadar zaman oluyor?.

Hakkâk ufak bir düşünceden sonra

— İki buçuk, üç hafta...

— Siz doğru özlü.. doğru sözlü bir adama benziyorsunuz.

— Efendim yalana tenezzül etmem. Çünkü üzerinde imzam var. İnkâr etmeyi düşüneydim imzamı atmazdım.

— Size bunu hâkkettiren zatı tanıyor musunuz?

— Hayır, hüviyetini tanımıyorum. Kim olduğunu bilmem...

— Şahsını, şeklini, kıbalini, kıyafetini bana tarif edebilirsiniz ya?

— Hay.. hay...

Hakkâk üç hafta evvelki hâtırasını yoklar. Bir alın takallüsü ve göz kırpıştırmasiyle birkaç saniye durduktan sonra :

— Elli, elli beş yaşlarında kır sakallı bir adam...

— Hâtıranız sizi aldatmıyor ya?.

— Hayır.. hayır... Mühür bana tuhaf göründüğü için, hâkkettirene dikkatli baktım.

— Bu mührü ne işde kullancağını sormadınız mı?.

— Sormadım. Büyücü.. üfürükçü herifin biri olmalı.

— Şekli.. kıyafeti?..

— Orta boylu.. çöklük avurtlu, kıyafeti düşkünce bir adam...

— Teşekkür ederim Yakup Efendi...

— Bir şey değil efendim...

Bu tahkik, neticeten komiserin faraziyesine muvafık düşmedi. O, mührü hâkkettirenin pek genç ve hoppa bir mahlûk olduğuna kaniydi. Fakat hakkâkin ihbarı bu zannının zıddını gösterdi.

17

Komiser, Aptal Veli namına mâneviyat hayali oynatan şeritin izini keşfe uğraşırken Hacı Ferhat Efendinin büyük kerimesi Narin Hanım, edilen pek dikkatli müdavat-ı tıbbiye ve verilen tütsülere rağmen hastalığının üçüncü günü vefat eder. Kadın hizmetçilerden biri de sırayetle küçük hanımı takiben aynı marazdan gider. Konağın içini matemle beraber büyük bir korku alır.

Aptal Velinin emirleri noktası noktasına icra olundu. Can başına talebettiği bedel-i nakdî gönderildi. Niçin konağın içine yine ölüm girdi? Vefiyat bu iki adedinde duracak mı? Yoksa beşe altıya, maazallah daha ziyadeye yükselecek mi? Hane halkı müthiş bir endişeye düşer. Her kes yavaş yavaş kendi canının kaygusiyle şaşırır...

Mahalleye türlü türlü dedikodu yayıldı. Kimi ölüm deccalı çıkmış diyor, kimi Eyüpteki niyet kuyusunun suyu kuruduğunu söylüyor, kimi Elekli Dedenin elekleri tersine döndüğünü haber veriyor, kimi Zindankapısındaki Baba Cafer türbesine güneş doğduğunu, kimi Otlakçılarda bir katırın üç başlı bir garibe doğurduğunu ve kızoğlan kızların bilâ izdivaç gebe kaldıklarını iddia ediyordu. Bunlar hep kıyamet ve haşrü neşir alâmetleriydi.

Hele Aptal Veli vakası o kadar dallandı, budaklandı, tanınmaz bir hal aldı ki her uğradığı merhalede bir kisve-i mübalâğa ilâvesiyle şişerek Çinden buraya gelen bir hâdise belki bu mertebe değişmezdi.

Çınarda Virancami mezarlığından bir evliya çıkmış,

ortalığı haraca kesmiş. Yüz lira göndermiyeni İspanyol hastalığiyle çarpıp öldürüyormuş... Parası olan verir, kurtulur. Olmıyan ne yapacak?. Türlü vergiler, cebrî iâneler, resmî soygunculuklar ile bizi bu hale getiren dirilerin şerlerinden nerelere kaçacağımızı bilemezken bir de şimdi başımızda haraççı ölüler mi çıktı?. Hakka sığındık. Bizi sen sakın iki gözüm Rabbim !...

Diyorlardı.

Büyük hemşiresi Narin Hanımın vefatından ziyade kocasını kıskanmak ateşiyle yanan Nermin Hanım, pederinin yazıhanesine anahtar uydurarak mukaffa ihtarnameyi çalmış, bir suretini istinsahtan sonra aslını yerine koymuştu. Aptal Veliden kendi hakkında zayiçe talebi için musarrah şeraite muvafık bir mektup yazdı. İçine beş liralık bir kaime leffederek gönderdi. Mektuptaki en büyük istirhamı şu idi

"**Zevcimi pek kıskanıyorum. Kalbim zat-ı velâyetpenahilerine malûmdur. Hayatın bu işkencesine tahammül edemiyeceğim. Cariyenizi ya bu cehennem azabından kurtarınız, yahut lûtfen hemşirem gibi Ispanyol hastalığından öldürünüz. Beyin sevdiği bir kadın var mıdır? Nerededir? Münasebetleri ne zamandanberidir? Bu suallerime inayeten ve tenezzülen cevap verirseniz pederimin servetinden elime geçirebildiğim kısmını hediyeten zat-ı kerametsimatınıza takdime hazırım...**"

Bu istirhamnamenin irsalinden iki gün sonra posta ile cevabı geldi. Hazret-i Aptal, hayatın, bâhusus gençliğin bu gibi geçici âlâmına tahammül lüzumunu ağır, metîn, derin, hakimane sözler ile anlatıyor, lâkin teselli sak ise de yalan bâtıl olduğundan sorulan suallere evliyalık mesleği icabı doğru cevap vermek mâzeretiyle şöyle diyordu :

"**Hanım kızım, zevcinizin sevdiği bir kadın var mıdır? Anlamak istiyorsunuz. Methi Beyin bir değil, üç kapatma-**

sı var. Şişlide, Beşiktaşta, Kadıköyünde... Hangisini söyliyeyim?. Üçü de sizin elinize su dökemez milptezel ve harc-ı âlem metalar... Methi Bey size bu üçiyle sadakatsizlik ediyorsa göze aldırdığı bu kadar fedakârlık ve masarife rağmen kendisi onlardan seksen kişiyle hiyanet görüyor."

"En namuskâr, zeki, ciddî bir erkek, sadakat va'di aldığı bir fahişenin elinde oyuncak, ikisinin arasında maskara, üçünün ortasında düpedüz p... olur. Tahammül sizin için ne kadar elim olursa olsun, kocanızı haline terkediniz. Allah onun zevk ve sefahat yüzünden belâsını vermiş. Sabrediniz. Cezasını da kendi ef'aliyle tâyin etsin."

Nermin Hanım bu satırları okuyunca ayıldı, bayıldı. Konağı feryada, yaygaraya boğdu. Pek şımarık, ziyade asabî bir kadındı. Abdal Velinin bu hakîmane sözleriyle nasihat kabul edecek bir hilkat ve terbiyede değildi. İki akşamdır konağın semtine uğramıyan Methi Bey o gece geldi. Bir kızılca kıyamettir koptu... Aptal Veliden cevaben gelen o müthiş ittihamnameyi beyinin eline tutuşturarak :

— Kepaze.. Al bunu oku... Bak Veli Hazretleri aleyhinde ne buyuruyorlar !...

— Hangi Veli Hazretleri?.

— Çınarda.. Virancami kurbünde uzletgüzin Cenab-ı Aptal Efendimiz Hazretleri...

— Vay o herif seninle benim aramıza da girdi mi?.

— Girer zâhir. Cayır.. cayır.. canım yanıyor. Kaç zamandır senden şüpheleniyorum. O yürek ateşiyle Veliden sordum. O da bana evliyaca cevap verdi. Oku.. oku da ne âdi, ne sefil bir mahlûk olduğunu anla...

— Babandan beş yüz lira dolandırdıktan sonra hemşiren Narin Hanımın vefatına sebebolan o cani Aptalın dubaralarına inanıyor musun?.

— Oku da cevap ver. Yalan mı söylüyor? Gerçek mi?.

Methi Bey parmakları arasında titriyen kâğıdı asabi bir istical ile gözden geçirerek

— Habîs haltetmiş... Hepsi hezeyan...

— Sen beni üç karıyle aldattın amma onlar da sana seksen zampara ile boynuz taktılar ya.. ooohhh...

— Nermin kendine gel... Ağzından çıkanı kulağın işitsin.

— Ben ağzımdan çıkanı kulağına gitmeden bilirim.

— Bu dallı budaklı iftiraya.. bu boynuzlu yalana inanıyor musun?.

— Boynuzlu sensin... Koskoca evliya yalan mı söyler?...

Nerminin bu galeyanı karşısında bir felâket vukuunu muhakkak gören Methi Bey elindeki kâğıt ile doğru polis komiserinin yanına koşar :

— Alınız şunu okuyunuz...

Komiser okuduktan sonra :

— Bu nedir?.

— Ne olacak.. zevcem sadakatimden şüpheye düşer. Aptal Veliye tahriren müracaat eder, bu cevabı alır... En mahrem aile işlerimize el atan bu sahte evliya.. bu cani herifin serian derdestiyle adalete teslimini sizden talebederim...

— Bu mektubun zarfı yanınızda mı?.

Methi Bey zarfı uzatarak

— Alınız...

Komiser zarfı dikkatle muayeneden sonra :

— Bu mektup yine Samatyadan postaya verilmiş...

— Ondan ne çıkar?..

— Ne çıkacak... Samatya posta şubesi Hacı Ferhat Efendi ve ailesi namına bu yolda mektup bırakan şahsı yakalatmak için tenbihlidir. Nasıl oluyor da şubelerin te-

kâsülü görülüyor. Aptala mektup geliyor, gidiyor, kimsenin haberi olmuyor?.

— Bilmem.. tekiden işi anlatmalı.. ehemmiyet ve mesuliyetinden bahsetmeli...

Komiser üçüncü defa olarak elindeki kâğıdı dikkatle okuduktan sonra :

— Beyefendi itiraf edelim ki oldukça muğlâk bir mesele karşısındayız. Cüretimi hüsnü niyetime bağışlayınız.. Doğru bir cevap istirhamiyle bir sual iradıma müsaade buyurur musunuz?.

— Hay hay.. niçin doğru söylemiyeyim?..

— Affedersiniz. Bu Şişli, Beşiktaş, Kadıköy kapatmalarının aslı var mı?.

Bu suale karşı Methi Bey afalladı. Meselenin şaka, biyle götürür ciheti yoktu. Ciddî ve samimî olmak lüzumunu hissederek cevap verdi :

— Böyle bir noktada bir polis komiserine karşı hususî ahvalimden bahsetmek bana pek garip ve giran gelmekle beraber itiraf edeyim ki Aptalın zevceme olan ifşaatı aynı aynına doğru...

— Nereden biliyor?. Nasıl keşfetmiş?.

— Beni çıldırtan cihet de orası ya?.

— Tuhaf !... Bu herif hakikaten kudsî bir kuvvete malik...

— Üç metresimin de birbirlerinden haberleri yoktur. Zevcem ise hiçbir şey bilmiyordu. İster misiniz.. Apal Veli Cenapları ailem yüzünden ticaretini genişletmek için metreslerime de birer mukaffa ihtarname göndersin?. Kapatmalarım da menkûham kadar beni hariçten kıskanırlar... Birbirlerini duyarlarsa felâkettir.

— Dört kadını birden şu zamanda iaşeten, kalben, rûhan, cismen idare, doğrusu her erkeğin kârı değil...

— Birinin vücudünü diğerine sezdirmemek şartiyle seksen kadını idare edebilirsiniz. Bir erkek için bu ne ayıp-

tır, ne zillettir. Fakat mesele şimdi bu cihette değil... Etrafımızı saran muammada... Biz Veliye Aptal diyoruz. Herif bizi evire çevire mükemmel dolandırıyor. Aptal o mu? Biz mi? Allah bilir. Hâdise daha feci safhalara girmeden bu cani Veliyi dest-i adalete teslim etmeliyiz..

Polis komiseri bir mülâhaza işmizaziyle

— Otomobiliniz burada mı?.

— Evet.. konakta...

— Emrediniz hazırlasınlar. Arabacı Osmanı şoförün yanına oturtalım. Bize yolu göstersin. Virancami kurbline bizzat gidelim. Aptalı ve makamını görelim... Belki bir hakikat keşfine muvaffak oluruz.

18

Hemen yirmi dakika sonra Methi Bey ve polis komiserini hâmil şık bir oto, Bâlâkuyusu yolu üzerinde rüzgâr hızıyle uçuyordu. Virancamie geldiler. Kabristanla birleşen viranenin önünde arabacı Osmanın şoföre işareti üzerine otomobil durdu. Methi Bey, komiser, Osman üçlü indiler.

Zamanın sıcak, soğuk, rüzgâr gibi müessiratına uzun senelerdenberi ümitsiz bir mukavemetle karşı koyan, içini ve duvàrlarının sathını yabani yeşillikler bürümüş cami harabesi bir yığın hüzün haliyle gözleri mahzun ediyordu. Birçok ezanlar, kametler, tekbirler, dualar, mevlûtlar dinlemiş, o yıkık duvarlar şimdi tükenmez bir sabır ve tevekkül ile ebediyetin büsbütün inhidam fermanını bekliyordu.

Dünyada her mevcudun kârı, yok olmak sırasına intizar değil midir? Bazı şeylerin ölümü ne uzun sürüyor ve ölüsü ne kadar asırlar gözler önünde duruyor. Baalbek, Teb harabeleri, insan mumyaları, müzelerdeki hayvanat

müstehaseleri, içtimaî ölüm ihtizarını asırlarla çeken milletler gibi...

Allahın bu harap evi yine sekenesiz değildi. Etrafını ölüler sarmıştı. Bu kaim, mail, yıkık, yazılı, çiçekli, Kûfegî taşlarının altında toprak olmuş cesetlerin çürümez ruhları etrafı **dinliyor, ziyaretçiler** görüyor gibiydiler. Sanki hayat orada mâneviyatla maddiyete ayrılarak tezauf ediyor. Bir kısmı meydanda kalıyor. Diğeri maverayi cihan esrarına karışıyor. İnsan bir mezar gördüğü vakit iki hayat düşünüyor. Ne kadar serbest fikirli olsa ölümün esrarı önünde irkiliyor. Bu tezaufü tasavvurdan kendini alamı-yor. İki hayat ki biri içinde bulunduğumuz an... Diğeri her nefeste varlığımızı cezbeden bir esrar kuyusu... Fakat bu mezarlar gelenin geçenin nazarları önünde o kadar eskimiştiler ki onlara bir fâtiha ihdasına herkes üşeniyordu.

İnsan harabe ve mezar görmekten niçin hüzün duyar? Mâmurelerin istikballerini gördüğü için değil mi?. Ömrün sonu, cihanın nasibi bundan başka bir şey mi?. Hep harabolmak için yaşamıyor muyuz?.

Methi Bey genç, hodbin, hodkâm, polis komiseri maddiyetperest olmakla beraber şehrin bu harap bağrındaki bu cami viranesi, o asırlık mezar taşları, o uhreviyet, etraftaki fakrü sefalet hüznü rikkatlerine dokundu. Dalgın, sakit yürüdüler.

Hava bulutsuz, lâtif, berrak bir kış günüydü. Güneş semanın mavi billûr kubbesinden altın kargılarını yağdırıyor, etrafa yer yer, serilmiş çimen kaliçelerini som yaldızlara garkediyordu.

Girdikleri viranenin mezarlığa karışan kısmında ağaç kadar büyümüş taflanlar ve şimşirlerin, kışın libasından soyunmıyan her dem taravetli ahret ve cennet hayat-ı cavidanisine remz bu eşcarın yeşil gölgeleri mevkiin mâne-

viyetini arttırıyor, oranın sükûnetine esrar dolu bir tesir veriyordu.

Niyazkâr kametlerini semaya uzatan narin, serefraz servilerin arasına sıkışmış bir defne ağacının rutubetli ve kokulu loşluğu altında hayvanat-ı vahşiye inine benziyen ufkî büyük bir çukurun geniş, karanlık ağzı göründü. Mağara medhalini andıran bu diri mezarının önünde, iri bir taş ve üstünde kısa, fakat boyundan kaybettiğini eninden kazanmış, yusyuvarlak bir adam oturuyordu.

Methi Bey usulca komiserin kulağına

— İşte burası (Gar-ı Aptal)... Kürsü gibi taşın üzerinde oturan da zat-ı velâyetpenahileri olacak...

Hazret-i Aptal, rengi ve kumaşı keşfedilmiye muhtaç, tâ koltuklarının altından bağlanmış partal, mundar bir şalvarın içinde vücudünün üç rubu boğulmuş bir çocuk saffet ve mâsumiyetiyle, mütevahhiş ve gayr-imemnun bir nazarla gelenlere bakıyordu. Cildi beyaz ve yanakları ağacından kopmamış olgun bir Amasya elması kadar kırmızıydı. Fakat durmaz sızan iki menba gibi akları kanlı iri gözlerinin akıntılariyle, burun ve ağzından daima köpürerek taşan ifrazat-ı veçhiyesinin kirleri içinde, renginin o taraveti iğrenç bir hal alıyordu. Yaşı kaçtı? Allah bilir. En müdekkik bir nazar bunu tahmin edemezdi. O büyümüş, tekrar küçülerek ihtiyarlamaktan muafiyet kazanmış bir devrei müstesnada demirlemiş gibiydi.

Parmakları güdük, yumuk yumuk bodur elleri, sustaya hazırlanan bir Buldok vaziyetinde iki yandan göğsüne doğru sarkık duruyordu. Yine öyle bodur, soğuktan şişmiş ve kıpkırmızı koçan kesilmiş zannolunan, ve toprağın rutubeti içine gömülmüş ayakları tabiatin sıcak ve soğuğu ile ülfet etmiş hayvanî bir manzara almıştı. Mevsimin tesirine karşı hissiz bulunan göğüs, yarısına kadar açık bağrının bıngıl bıngıl pembe teni görünüyordu. Çehresi iri, toparlak, burnu ufak, sakalı köse, bıyıkları seyrek ve

kısaydı. Yırtmacı geniş ağzının kalın ve mor dudaklarında dünyaya dargın bakan gözlerinin hoşnutsuzluğiyle hem âhenk bir somurtkanlık, bir adem-i tenezzül, bir sabır ve tevekkül vardı. Simasının en bâriz meali insanlıkla hayvanlık arasında bir ebkemiyet, bir anutluk, bir vurdum duymazlık, daimî ve kesif bir dalgınlık haliydi.

Karşıdan iki zairin geldiğini görünce sanki çoktandır onlara dargınmış gibi somurtkan çehresi büsbütün ekşidi. Gözleri süzüldü. Küçüldü. Ağzı bir tarafa çarpıldı. Salyaları sicim gibi sarktı. Mübarek sükûtu ihlâl edilen, ruhu vahdetle melûf bir aziz bîgâneliğiyle nazarını uzun müddet gelenleri rüyet günahından sakınmak için liyme liyme yırtık yeşil bir sarık parçası sarılı koca başını çevirdi.

Methi Bey Veliyi yakından süzerek

— Hakikaten garip mahlûk. Tahtı üzerine kurulmuş Ortaçağ mabutlarına benziyor...

Komiser biraz daha yanaşarak

— Selâmü aleyküm Aptal Hazretleri. Sen bu kabristanın Velisi misin?.

Aptal hiç aldırmadı. Başını daha ziyade çevirdi.

Methi Bey

— Hale bak. Bize sinek kadar ehemmiyet vermiyor.

Komiser

— Cenab-ı Aptal! Niye söylemiyorsun? Biz uzun yoldan seni ziyarete geldik. Muammanın anahtarını bize teslim etmeden bugün elimizden kurtulamazsın...

Bu acayip adam sağır mıdır? Yoksa türkçe bilmiyor mu? Söylenen lâkırdılara karşı taş gibi hissis duruyor.

Methi Bey :

— Kurnazlık mı ediyor? Yoksa hakikaten meczup mu?.

Komiser :

— Bu ane kadar birisini görmedim ki evliya böyle mi olur bileyim?.

Methi Bey :

— Evet, sağlığında velâyetini ilân muvaffakiyeti buna mahsus bir şeref... Fakat evliya da olsa pek pis... Kokudan yanına varılmıyor. Bu mundarlıktaki bir adamın abdesti, namazı, niyazı makbul olur mu?.

— Bakalım namaz kılıyor mu?.

— Namaz kılmıyan evliya olur mu?.

— Çok... Her namaz kılan veli olamaz. Her velinin de namaz kılması icabetmez. Bunlardan bazıları ibadet etmedikten başka mukaddesata karşı ağıza alınmaz küfürler savururlar. Çarpılmazlar. Bir şey olmazlar.

— Bu nasıl oluyor?.

— Bazan en büyük hükümdarların nedimleri, dalkavukları vardır. Padişahı eğlendirmek için huzurda etmedikleri hezeyan, maskaralık kalmaz. Muaf görülürler. Bu nevi meczuplar da nezd-i ilâhide öyledir. Nazları geçiyor. Bazı memleketlerde pislik, dervişlik sayılır. Yalınayak, başı kabak, elde teber, belde tığ, sırtta pösteki, yağlı saçları lüle lüle omuzlarından salkım saçak sarkarak, "Ya Dost!" nidasiyle gezen dervişleri gidip de yakından bir koklamalı... Hamam yüzü görmez. Çamaşır değiştirmez. Han, külhan, sokak, mezbele demez, rastgeldiği yerde yatar. Bulaşık çukuru gibi kokar. Elindeki keşkül imaretlere, konaklara, lokantalara her yere uzanır. Her sahib-i hayır bunun içine başka neviden yemek döker. Pırasa ile çorba, tatlı ile dolma birbirine karışır. Bu halitayı hazma, ancak onu yemiye idman peyda etmiş bir derviş midesi tahammül edebilir. Kehle bu nevi dervişlerin en samimi, en vefalı yaridir. Üzerlerinden hiç ayrılmaz. Anadoluda bitsiz mazanneler, nişansız vükelâ gibi zinetsiz ve şerefsiz sayılırlar. Aynarozda azizliğe ermiye uğraşan papasların çoğu da böyledir. Bitlenmeyi ibadet sayarlar. Nefislerine

eza için bu, insan kaniyle tegaddi eden böceklerin üzerlerinde teksirine uğraşırlar. Mesihin, İncilin hangi babında böyle emir buyurduğu bilmem malûm mudur?.

— Her din nezafeti âmirdir. "Elnezafeti mineliyman" kavli de bunu gösteriyor. Bu kokan herifin üzerinde elbette böceği de vardır. İyman nezafetten geliyorsa pislik velâyete mâni değil midir?.

— Allah ile kulun arasına girilmaz. İnsanı yaratan da o, biti halkeden de... Zaten bu dünyada birbirini yemiyen ne var : Öyle değil mi? Sen de söylesene Aptal...

Methi Bey Aptala pek yaklaşıp gözlerini gözlerinin içine dikerek

— Be herif söylesene... Sen veli misin? Deli misin?.

Hemen uzaklaşarak

— Öfff... Pek fena kokuyor. Burun dayanmıyor. Bizim Hacı Hurşit miskü anber rayihasını bu herifin acaba neresinden aldı?.

— Gözler dargın.. kaşlar çatık... Abuset heykeli gibi öyle duruyor. Yüzünden bir adale oynamıyor... Bu meczuplar kendilerinden sorulan suale cevap vermemekte bazan inatçı bir hayvan kadar musir olurlar.

— Birader bakalım bu herifin dili var mı? Lâkırdı etmesini biliyor mu?. Ağzından söz alabilmek kabil mi?. Çünkü ben suratında kesif bir hayvaniyetten başka bir şey göremiyorum...

— O halde bunun İspanyol hastalığı faciasında bir dahli olamaz.

Komiser son cümleyi bitirmeden Aptal Velinin gözleri süzüldü. Ağzı köpürdü. Ateşte kaynıyan bir tencere gibi herife fıkır, fıkır bir şeyler oluyordu.

İki zair şaşırdılar. Komiser :

— Acaba sar'ası mı tuttu?.

— Hayır.. hayır.. baksanıza gülüyor... Hoşuna gidecek bir şey oldu...

— Ne oldu?.
— Galiba pek hâzettiği bir kelime işitti.
— Öyle ise iz'anı, idraki var demek...
— Bir hayvan kadar...
— İşittiği kelime hangisi?...
— O fıkırdamazdan evvel neden bahsediyordunuz?
— İspanyol hastalığı faciasından...

İspanyol kelimesini işitince Veli Hazretleri komedyada Aptala çıkan bir oyuncumuzun musanna belâhetini andırır, cılız bir sesle hıçkırır gibi kesik, kesik, boğmak, boğmak bir gülme tutturdu.

Aptalın ifrazatiyle salçalanan bu gülüşüne karşı hayretleri artan zairler, bu hali tefsir için birbirine bakıştılar... Evet İspanyol kelimesi bir efsun, bir tılsım kuvvetiyle Aptala tesir ediyor, zevk veriyor, sar'aya tutulmuş gibi ihtilâçlar içinde onu uzun uzun güldürüyordu.

Methi Bey

— Tuhaf şey... Heykeli söyletmenin anahtarını bulduk...

Komiser Aptalın karşısına geçerek :

— İspanyol.. İspanyol.. İspanyol...

Aptal Veli gülmeden katılıyordu. Bir koltuklunun arkasına, yahut masanın altına saklanıp da, iki üç yaşındaki çocuğa karşı insan "buuuv" diye ikide birde başını çıkarınca çocuk nasıl bir safvetle güler. Aptalda da aynı hal, aynı hâz-ı tüfulâne görülüyordu.

Methi Bey

— Defnenin tılsımını bulduk. Şimdi bakalım içinden ne çıkacak?.

— Aptalı güldürdük. Biraz sıkıştırırsak ihtimal ki şimdi de ağlatırız. Güldürüp ağlatmaktan başka bu zavallının ağzından bir söz alamamaktan korkuyorum.

— Evet.. çocuktan beter.. ittıratsız bir mahlûk...

— Durunuz... Şu bulduğumuz anahtarı onun taş kafasını açabilmek için kullanmıya çalışalım.

19

Methi Bey duyacağı kokuya tahammül metanetiyle Aptala yaklaşarak :

— Ispanyol.. İspanyol.. hi hi.. hi hi...

Aptal Veli büyük bir hâz ve inşirah tavrı ve bodur parmaklariyle kendi kendini gıdıklar gibi yaparak

— Hi hi.. İspanyo... Hi hi hi.. İspanyo... Gıdı.. gıdı.. gıdı... İspanyo...

Komiser gülerek

— Bu bîçareyi İspanyol hastalığının öldürmez, zevkli bir nev'ine aşılamışlar...

Methi Bey meczubu munisleridirmek için gayet dostane güler bir çehre ile :

— Veli sana kim gıdı gıdı yaptı?.

— Hi hi İspanyo...

— İspanyol mu yaptı?.

— Ha...

— Sen ona kaç para verdin?.

— Paya... ya.. veydi...

— Sen mi verdin?.

— Ha...

— İspanyol çok güzel mi?.

— Hi hi hi hi.. güze... Gıdı.. gıdı.. gıdı...

Methi Bey komiserin kulağına

— Aptal bizimle çabuk barıştı aman ürkütmiyelim. Mesele anlaşılıyor. Güzel karının biri bunu gıdıklamış.. koynundan paralarını almış... Bu meczup bile şu halinde kadına meclûp. Aman Yarabbi... İnsanların akıllısı budalası hep bu sevdada... Kadına iptilâ hastalığı bir dâhiye, bir hımbıla aynı şiddetle musallat...

— Paran çok mu?.
— Ha...
— Sana parayı kim verir?.
— Ellah...
— Allah mı verir?.
— Ha...
— Paralarını nereye korsun?.
— Cenbil...
— Zenbile mi korsun?.
— Ha...
— Daha nereye korsun?
Aptal koynunu gösterdi. Komiser :
— Koynunda paran çok mu?.
— Ha..
— Kaç paran var?.
Aptalın kaşları çatıldı. Gözleri daldı. Galiba zihninden kendine pek zor gelen bir hesap ameliyesi yapıyordu. Nihayet yüzünü buruşturarak cevap verdi
— Elli yüz... bin... bin... bin...
— Oo.. Çok paran var...
— Hi hi...
— Bize para versene...
Aptalın birdenbire yüzü ekşiyerek :
— Viymem.. hadi dit.. viymem.. dit...
— İspanyol gelse verir misin?.
— Ha...
— İspanyol seni nasıl gıdıklıyor?.
Aptal tüküruk fıskiyesi gibi bütün yüzünün sularını salıverdi... Bıdık parmaklariyle kendi göğsü üzerinde gıdıklama taklidi yaparak ince bir at sesiyle şöyle kişnedi :
— Hiyyy hüiiyyyy...
Methi Bey yavaşça komisere :
— Bizim kayınpederin ellişer liralık kaymeleri acaba bu budalanın koynunda mı?.

— Hiç zannetmem... İspanyol onları oradan çoktan aşırmıştır.

— Evvelâ zenbil-i şerifi, sonra da bu herifin koynunu arıyalım. Bakalım kaç para ve daha neler buluruz?.

İkisi gar denilen kovuğa doğru yürürlerken Aptal feryada başlar :

— Benim evime ditme.. Seni çaypayım ha...

Komiser

— Aptal bağırma... Zenbil-i şerife para koymıya gidiyoruz.

— Eh.. dit.. toy.. çok toy...

— Çok koyacağız.. çok...

— Hi.. hi.. hi...

Mağara ağzı gibi siyah bir delik. Eski konak viranelerinin ekserinde görülen bir mahzen bakiyesi... Biraz başlarını eğerek içeri dalmak isterler. Fakat burunlarını rutubetli, öyle mundar bir koku istilâ eder ki "öff,, istikrahiyle bir müddet durmıya mecbur olurlar. Aptal Veli Hazretlerinin bu kâşanesi yatak odası, salon, mutfak, halâ gibi aksama ayrılmış olduğundan zat-ı velâyetpenahileri sade hayatlarının bütün ihtiyaçlarını aynı tonoz altındaki aynı zeminin üzerinde tesviyeye mecbur kalıyorlardı. İlm-i hâlin haber verdiğine göre onlar yalnız meleklerdir ki yemezler, içmezler ve erkeklik dişilik anlarda olmaz. Fakat dünyada yaşıyanlar veli ve nebi de olsalar hayatın kuyudundan âzade kalamazlar. Yemeseler yaşıyamazlar. Dünyaya gelmeleri mutlak cinsî muamele ve sevda ameliyesine mütevakkıftır. Cenab-ı Hâlik öyle tensip ve tertip buyurmuş. Hilkat mahsulünün anahtarı erkekte, dünyaya çıkmak menfezi kadında... Beşerriyetin ilk mezarı ana rahmidir. Binaenaleyh babalarımız bizi gömen ilk mezarcılarımızdır.

Kokudan bunala bunala birkaç adım ilerilediler. Hacı Hurşidin ne makûs hisli bir burnu ve ne şeşi beş gören

acayip gözleri varmış ki burada miskü anber kokuları almış, huriler, gılmanlar, feriştehler görmüş...

Yedi sekiz adımdan sonra filhakika duvarda iri bir çiviye asılmış partal bir zenbil gördüler. Hacının şerafet isnadettiği bu hasır torba o kadar pisti ki ellerini sürmekte uzun bir tereddüt gösterdiler.

Bu zenbil-i şerifin içinde olmıyan yoktu. Burası Hazretin dolabı, sandığı, kasası (gardrob) u, kileri, her şeysiydi. Orada kirli çamaşırları vardı. Arkasındakilerin temiz oldukları düşünülürse kirlilerin ne halde bulunacakları kıyas edilebilir?.

Aptal Veli kışın yalınayak, göğüs bağır açık gezerek hıfzıssıhhaca tabiate muvafık yaşardı. Midesini pişmemiş şeyler yemiye alıştırmıştı. Zenbil-i şeriften ekmek kırıntıları, lâhana koçanları, ıspanak kökleri, pırasa sapları, bayır turpları, havuçlar, şalgamlar çıktı. Karnı acıktığı vakit bunları ekmeksiz hayvan gibi kemirirdi. Hazret et, balık, tavuk bulamadığından bilmiyerek âkilünnebat bir hekim olmuştu. Etlerden de eline geçirse belki çiy yemekten çekinmiyecekti.

Cenab-ı Aptal (Diyojen) in hal tercümesini felsefî mesleğini okumadan, cehline rağmen kelbiyundandı. Bir çok nikat-ı nazardan o da bir Türk (Diyojen) i idi. Yunan feylesof-u kelbisinin bizimkinden daha temiz giyindiğini, daha iyi yiyip içtiğini kim iddia edebilir?. Diyojen'in ayağına İskender gelmiş ise bizimkinin makamına da araba ile paralar gönderiliyor, ahvalini tetkike Methi Bey gibi, zamanın mukbilleri, polis komiserleri geliyordu.

Onun ile bunun şu farkı vardı ki Yunanlı feylesofun fener ile adam araması, lüzumsuzluğunu anladığı günü elinden tasını atması nevinden menkıbelerini musavver, en büyük müzelerde, (Pusen) (Salvator Roza) (Karel dö Jarden) âyarında en benam ressamların fırçalarından çıkma tablolar görüldüğü halde bizimkini tanıyan bile yoktu. Fakat muhitimizin büyük adamlar hakkındaki kayıtsızlığı

yalnız Aptal Veliye mahsus bir felâket midir? Kelbî değil, insanî feylesoflarımıza bile metelik veren var mı?

Bu zenbile mübarek demek, o pâk, kudsî kelimeyi kirletmek olurdu. Mundar zenbilin en altında yeşil bir çanak içinde tahinî rengi pek fena bir şeye benziyen koyu bir mâyi gördüler.

Methi Bey büyük bir istikrahla

— Pöff.. bu nedir?.

Komiser burnunu çanağa yaklaştırarak

— Müstekrehat analiz eden doktorlar gibi biz de bu zenbilde ne görürsek tetkika mecburuz.

Koyu mayii muayeneden sonra devam etti

— Böyle herifin bu kokmuş hasır büfesinde nefîs bonbonlar bulunacak değil ya. (Bulama). Velâyetpenah efendimiz çiy havuçla şalgamı tenavül buyurduktan sonra bu (bulama) ile ağız tatlılayorlar.

— Şaka bertaraf, Cenab-ı Aptal, turp ile, havuçla, bu, burun dayanmaz kokuların içinde yaşıyor amma vücudü bıngıl bıngıl... Çehresi kan kırmızı, Biz yiyip içmede İstanbulun en aristokratik sınıfına mensubuz. En nefîs, en kuvvetli yemekler ile yine bir türlü rengimizi yerine getiremiyoruz. Bilmem doktorlar bu tezadı nasıl izah ve tefsir ederler?.

— Affedersiniz. Aptal Velinin bir zevcesiyle üç metresi yok. Cemiyetteki mevkii maişeten hemen sokak köpeklerinden farksız... Kâr ve kazanç düşünmez.... Siyaset nedir bilmez. Mevkı hırsı hiç aklına uğramaz. Fırka dalavaresiyle kat'iyyen meşgul değil... Ne bulursa yer, içer, yatar, kalkar. Her virane onun has bahçesi, her kovuk kâşanesidir. Onun pek sefil gördüğümüz bu sade, ve hemen hayvanî hayatında öyle bir bahtiyarlık gizli ki en nafiz gözler keşiften âciz.

— Aptal Velide, yine yarının ihtiyacını düşünmek

hissi var ki lüzumunda yemek için bu kırıntıları zenbiline saklıyor.

— Atiyi düşünmek duygusu bazı hayvanlarda da vardır. Karıncaları, kunduzları bir tarafa bırakalım. Karınları doyduktan sonra fazla kalan kemikleri, ekmekleri köpeklerin yeri kazıp gömdüklerini çok gördüm.

Burunlarını tıkaya tıkaya maşa gibi değnekler kullanarak zenbil-i şerifin içini iyice karıştırdılar, araştırdılar. Yiyecek namına yenmez şeyler, el sürülmez paçavralardan başka tetkikiyle meşgul oldukları meseleyi tenvire hâdim hiçbir şey bulamadılar. Netice böyle akîm çıkınca Methi Bey

— Bir de Aptalın üstünü arıyalım...

— Onun üstü zenbilden pis...

— Çare yok. Mademki buraya kadar geldik. Bir ipucu yakalamadan gitmiyelim.

Aptalın yanına döndüler. Mesele yalnız onun mundar vücudüne el sürmek istikrahına katlanmaktan ibaret değildi. Darıltmadan, bağırtmadan onun koynunu aramak lâzımdı.

Komiser gayet mültefit ve güler bir çehre ile bu canlı mezbeleye yaklaşarak

— Veli.. dur.. aç koynunu.. çıkar keseni.. içine para koyacağız....

Veli birdenbire huylanarak ağzı köpüre köpüre :

— Hadi.. dit... İştemem.. ben paya iştemem.. dit... Odan çekiy.. iştemem...

Yalvararak çok uğraşırlar. Aptalı kesesini çıkarmıya razı etmek kabil olmaz. Biraz daha üstüne varınca Hazret üç yaşında bir çocuk vaveylâsiyle ağlamıya başlar.

Methi Bey bir çare bulmak endişesiyle kırpık birkaç tel bıyığını karıştırarak

— Tuhaf şey... Öküz gibi lâhana koçanı kemiriyor da paraya istiğna gösteriyor.

— İşte işin asıl felsefesi orada ya... Bunun yiyeceği şeyler hep süprüntülükte mebzulen bulunur. Elbise masrafı, hane icarı yok.. parayı ne yapacak?..

— Öyle ise bunun nam-ı velâyetine âlemi niçin dolandırıyorlar?.

— Bunun ondan kat'iyyen haberi olmamalı...

— Fakat İspanyol diyince geviş getiriyor... Bu meselenin anahtarı bunun (İspanyo) dediği karıdan çıkacak. Zorla koynunu ceplerini yoklıyalım.. belki ona dair üzerinde bir emare elde ederiz.

— Öyle bir kadın, bu Aptalın üzerinde, zannetmem ki ucu kendine kadar uzanabilecek bir sırrı meydanda bıraksın.

— Meseleyi ne vasıta ile tetkik edeceğiz? Bu inde, oradaki zenbilde pislikten başka bir şey yok... Ben arkasından kollarını tutarım, siz koynunu, ceplerini arayınız...

Methi Bey birdenbire Velinin kollarını arkasına çemrer.

Hazret buzağı gibi inceli kalınlı hayvanî bir sada salıverir. Ceplerinden patates kabukları, ıspanak sapları gibi bir alay süprüntüden başka bir şey çıkmaz. Boynuna kalın bir sicimle asılı kesenin içini karıştırırlar. Yüzlük, kuruşluk, onluk gayet mundar kâğıt nakit olarak Cenab-ı Aptalın üzerinde yedi kuruş otuz paradan ziyade dünyalık zuhur etmez.

Bu araştırma esnasında koca Veli, cerrah önünde sünneti icra edilen bir çocuk gibi bağırır, çırpınır.

Sanki hitan nihayet bulur. Fakat koca masum haykırmak hızını alamaz. Kendini tazibedenleri tahkiren morara morara bağırır :

— Eşşek.. ayı... mamun.. butumu ye!.. butumu ye!.. butumu ye!..

O gayz ile, ağızlara kurşun akıtılmak cezasını icadedenlere hak verdirecek küfürlere başlar. Mukaddesatı di-

niye üzerine dağları taşları titretecek bir küstahlıkla savurduğu hezeyanları burada tekrara bir müslimin değil, hiçbir dinsizin kalemi cesaret edemez.

Methi Bey :

— Ne galiz mahlûk...

— Dediğini bilmiyor. Zavallıyı çok iz'acettik...

O aralık pejmürde, esnaf kıyafetli, ihtiyarca bir adam peyda olur. Gûya haykıran koca sığırın çobanı imiş gibi ses gelen cihete koşarak :

— Beyefendiler, Aptal Veli mazanneden bir zattır. İlişmeyiniz. İyi değildir. Sonra netamesini çekersiniz.

Komiser :

— Siz bu semtli misiniz?.

O adam

— Evet...

— Bu Aptal ile görüşmiye gelip gidenleri hep tanır mısınız?.

— Tanırım, fakat onu görmiye gelenler çoktur. Bazan uzak mahallelerden tanımadığımız insanlar gelir... Okunmak için, hacet için, sıtma bağlatmak için gelirler... Gelenlerin çoğu kadındır.

— Bu Aptal Velinin İspanyol.. İspanyol dediği kadın kimdir? Tanıyor musunuz?.

Adamcağız gülerek :

— Efendim Cenab-ı Aptal tekmil kadınlara bu namı verir. Onun mübarek masum lisanında (İspanyo) demek kadın mânasınadır. Onun için bütün kadınlar İspanyodur.

Methi Bey :

— Bu muammanın içinden şimdi çıkınız bakalım...

Komiser :

— Kadınlar gelip bunun koynundan parasını alırlarmış...

O adam :

— Öyleleri vardır. Alırlar...

Komiser :

— Aptal ses çıkarmaz mı?.

O adam :

— Kadınlara karşı çıkarmaz...

Methi Bey :

— Demek mezanneliğiyle beraber zamparalığı da var...

O adam :

— Onun kalbinde kötülük yoktur. Aşk-ı ilâhî vardır. Kime gücenip de gönül ederse o kimse felâh bulmaz... Sizin iyiliğiniz için söylüyorum. Bununla uğraşmayınız...

Methi Bey :

— Kızınca evliyalığa yaraşmaz pis lâkırdılar söylüyor.

O adam :

— Celâllanınca söyler efendim...

Methi Bey :

— Böyle süprüntü yiyen, yattığı yere yestehliyen, taaffünden yanına varılmıyan, ilâhî, insanî mukaddesat üzerine, küfreden, hayvandan daha mundar bir deliye velâyet pâyesi vererek tapınmak, ondan keramet, şifa, şefaat ummak bizim memleketin zihniyetine mahsus hastalıklardandır.

20

Methi Beyle komiserin o günkü tahkikleri Aptal Veliyi yere göğe sövdürmekten, pek mundar bir hayvan ini görmekten ileri gidemedi. Nazarlarında yalnız şu tahakkuk etti ki o musanna dolandırıcılık keyfiyeti bu müteaffin ve karanlık mezbelenin Velisi tarafından tertibedilemez. Aptalın şayiai velâyeti önüne karagöz perdesi kurarak bu menfaat komedyasını oynıyan bir sanatkâr var.

Belki şimdi komiser ile Methinin giriştikleri bu tahkikatı arkalarından adım adım takibederek onların safvetleriyle eğleniyor. Fakat onu nasıl yakalamalı?. Meydanda iz olarak hakkâk Yakuba mühr-ü Süleymanı kazdırtan kıyafeti düşkün ihtiyar ile Uçurtma Ahmet kumpanyasından derdest edilen Pırasa Ali, Törpil Mustafa, Kurt Nikoli.. bu üç sârik var.

Hakkâk Yakup mührü kazdırtanı tekrar görürse tanıyabileceğini, fakat ismi, hüviyeti kat'iyyen meçhulü olduğunu söylüyor.

Müddeiumumiliğin talepnamesiyle Müstantikliğe sevkolunan üç sârikin isticvaplarında Aptal Veli dolandırıcılığı vakasiyle bunların hiçbir münasebetleri tebeyyün etmiyor. İkisi firar eden o beş şerir o akşam Samatya taraflarında büyük bir depo soymak tertibatiyle o semte gelmişler, fakat mâniler zuhuriyle tasavvurlarına muvaffak olamıyarak avdet ederlerken Virancamii şerifinde Hacı Hurşit ile ayrı ayrı Osman ve Fettaha çatmışlar. O gece hiç kazanmadan boş dönmemek için zavallıları soyup soğana çevirdikten sonra arabayı da aşırmak istemişlersede Hacı Hurşidin zâmınca Aptalın himmet-i mâneviyesiyle yakayı ele vermişlerdir.

Bu işin içinde bir de anlaşılmaz bir mâneviyetin pek mühim rolü var. Mukaffa ihtarnamede ölüme mahkûm gösterilen sapa sağlam üç can, Hâdiye, Sadiye, Enver, fidye-i necatın gönderilmemesinden dolayı hastalanıp hastalanıp biri biri arkasına sapır sapır ölüyorlar. Bu nasıl oluyor? Aptalın velâyeti namına keramet izhar eden o muhtefi şahıs, kablelvuku bu üç mevti nasıl keşfediyor? Para gönderilse de gönderilmese de zavallı bir masum yavrucakla o genç ana baba yine ölecekler miydi? Dolandırıcılık için keramet izharına Cenab-ı Hak müsaade eder mi?.

Bu keramet oyunu yalnız Hacı Ferhat Efendinin konağında parlaklığını, sıhhatini, ifayi vaitteki isabetini,

kat'iyyetini kaybediyor. Talebolunan beş yüz lira gönderildi. Fakat ailenin büyük kızı Narin Hanımla bir hizmetçi kadın niçin vefat etti? Beş yüz lira ücretle kazanılmak istenilen sahabet-i mâneviyenin böyle zıddı zuhur ederse zarar ve ziyan kimden dâva olunacak?.

Samatya Posta Şubesi, Aptal Veli tarafından mersul mektubu bırakanı yakalatmak üzere emirli idi. Komiser Şinasi Bey, Aptal Veli ile muhabere etmiye vesile bulmak için Hacı Ferhat ve Hâfız İshak Efendilerin âzasından bazıları namına zayiçeler istedi. Zayiçeler mazrufen vızır, vızır geliyor, lâkin bunları posta şubesine bırakanı yakalamak kabil olamıyordu. Mektuplar Merkeze gönderilmek üzere çantaya konacağı esnada. Aptal Velinin zarfı pullanmış ve damgalanmış olarak diğer mektuplar arasında zuhur ediyordu. Bunu oraya bırakan ve bahusus pullayan; Şube mühriyle damgalıyan kimdi? Bunda elçabukluğu mu vardı? Keramet mi?.

Kıymet-i mukaddereli olmıyarak gönderilen içi paralı mektuplar kime teslim olunuyordu?. Bu hususta isticvap edilen müvezziler şu cevabı veriyorlardı

— Biz Şubemize gelen her mektubu mürseliileyhine teslim etmekle vazifedarız.

— Namına gelen mektupları Aptalın eline mi veriyorsunuz?.

— Evet...

— O herif okuma bilmez...

— O bize ait bir keyfiyet değil...

— Aptal bu mektupları kime veriyor?.

— Canı kimi isterse...

Bu Aptal Veli meselesinin pek karışık ve akıl ermez cihetleri çoktu. Şehzadebaşı Komiserini şimdi en ziyade işgal eden mühim keyfiyet bu idi. Aptal Velinin garına gidip gelenleri tetkik ve posta şubelerini ve müvezzilerini kontrol ile çok uğraştı. İptidadan pek basit gördüğü bu

keyfiyete dair bir ipucu yakalıyamadı. Nihayet işin içine biraz da mâneviyet, keramet karışmış olduğunu kabule yanaşmaktan başka çare kalmamış olduğu bir sırada dâva kendi kendine tavazzuh etti.

***

Bir sabah genç bir zat, polis komiseriyle hususî mülâkat talebinde bulunur. Komiser kabul eder. İkisi birbirini ahval-i ruhiye müdekkiki nazariyle inceden inceye süzerler. Bu dört zeki göz ilk telâkide anlaşır gibi olurlar.

Ziyaretçi, orta boylu, zayıf, esmer, serî hareketli, tetik gözlü, gayet asabî yirmi yedi, yirmi sekiz yaşlarında sevimli bir genç... Arkasında yeni içi dışına dönmüş, henüz havı üzerinde bir elbise... Fakat temiz süprülü, ütülü... Bir az tarazlanmış boyunbağısı, ayaklarındaki kaba işe potinlerî, yıkanıp yıkanıp kalıplanmış fesi kendinin maişeten refahta olmadığını gösteriyor.

Serî nazarı saniyede odanın her tarafını dolaşarak söze başladı

— Efendim, size kendi kendimi takdim ediyorum. Muharrir Nüzhet Ulvi...

Komiser bir baş işaretiyle kısaca:

— Teşekkür ederim, dedi.

— Efendim siz bir zabıta, daha doğrusu bir Adliye memuru ve âdeta bir hâkimsiniz. Elinizdeki kanuna tatbik-i hareket edersiniz. Fakat dünyada kanunun kurtaramadığı pek çok mazlumlar, masumlar bulunduğunu bilir misiniz?.

Komiser cevap vermedi. Dik bir nazarla muhatabına baktı.

Nüzhet Ulvi devam etti :

— İşte onlardan biri de benim... Ben bir cünha, belki de bir cinayet işledim. Size teslim-i nefse geldim. Beni adaletin pençesine vermezden evvel dâvamı dinlemenizi,

lehime şahadet eden canlı vesaiki görmenizi insaniyet namına istirham ederim.

Bu son cümleleri söylerken Nüzhet Ulvinin sesi titriyor, siyah, zeki gözleri nemleniyordu. Bu samimî teessür karşısında komiserin de bu gibi dâvaları dinlemekten kanıksamış kalbine bir eziklik geldi. Muharrir mütezayit bir teessürle söylüyordu

— Biliyorum, kanun beni affetmiyecektir. Ben sizin vicdanınızda ufak bir melce bulmıya geldim. Kanun caniye mücazat ederken bazan kalb-i beşeri de beraber ezer. Büyük mütefekkirlerin, pek hassas yüksek zekâların ağır cezalara karşı protestolarını, tuğyanlarını görüp okumuşsunuzdur. Allah, kötülüğe düşkün, kusurlu, zayıf yarattığı insanların cezalarını çok defa yine öyle seyyiata mail benî nev'ine havale ediyor. Komiser Bey, bu adlî hayatınızda şahidi olduğunuz fecayiden vicdanınızı titretmiş olanları yok mu? Kanun onu mahkûm ederken kalbiniz hiçbir suçlu için:

"— Vah zavallı !.."

Merhametiyle, şefaatiyle haykırmadı mı?. Kurtaramadığınız masum bir mücrim için müteellim olduğunuz vâki değil midir? "Seyiat seyyiattan doğar,, derler Emin olunuz her zaman öyle değil... Bazan hasenattan seyyiat ve seyyiattan hasenat doğuyor. İşte benim cürmüm de fenalık şeklinde bir iyiliktir. Efendim bu dünyada mesutlar var. Bedbahtlar var. Eğer seyyanen herkesi mümkün mertebe aynı hale yaklaştırmak isterseniz mesutların saadetlerinden lüzumu miktar çalıp bahtsızlara ve o zavallıların meşakkatinden alıp ötekilere hakça taksim etmek lâzım gelir. Lüzumundan fazla doyanların adedi ne kadar tahdidedilirse açların miktarı da o nisbette azalır. Emin olunuz komiser bey, cinayetlerin çoğunda, iştiraksiz ve cürümsüz görünen diğer insanların da mücrimler kadar dahi ve tesirleri vardır... Heyet-i içtimaiyenin güzel çiçekler işlenmiş

kanuniyet kanavasına yalnız yüzünden bakmamalı. Menfaati istihkar, bîtaraflık, insaf, hakkaniyet göziyle inceden inceye onun tersini de tetkik etmelidir ki işlemenin yüzündeki, göz aldatan o elvan imtizacını husule getirebilmek için ipliklerin uçları nerelerden dolaştığı ve şeklin tersinde ne kör düğümler, ne karışıklıklar, ne çirkinlikler, ne kabalıklar bulunduğu anlaşılsın... İşte ben sizi insaniyet ve adalet-i hakikiye namına, bu işlemenin tersini görmiye davet ediyorum. Görünüz, işitiniz, düşününüz... Sonra beni istediğiniz adalet zebanisinin eline teslim ediniz...

Gencin halindeki galeyan ve sözlerindeki samimiyet komisere tesir etti. Lâkin ciddiyet-i resmiyesini bozmıyarak sordu

— Beni nereye davet ediyorsunuz?.

— Bendehanenize... Tenezzülen birlikte iki şişe bira içmeğe...

Komiserin kaşları birden çatıldı. Karşısındaki bu sinirli genç bir maceraperest, bir cüretkâr, bir nîmdivane olabilirdi. Başkasına ziyafet çekecek kadar zengin bir hal içinde bulunmadığı kıyafetinden anlaşılan böyle bir ahvali meşkûk ve meçhulün bira davetine hemen icabet edemezdi. Buna sıfat-ı resmiyesi de mâniydi. Sertçe bir çehre ile cevap verdi

— İşret mûtadım değildir. Davetinizi kabul edemem. Fakat ne kadar müddet isterseniz burada zamanımı size hasrederek dâvanızı dinliyebilirim.

Pek intizar etmediği böyle bir cevabın nâhoş tesiriyle Nüzhet Ulvi, yerinden kalktı. Yürüdü. Niyazkâr ve müteellim bir tavırla komiserin önünde durarak :

— Komiser Beyefendi Hazretleri, bendenizi tanıyamadınız. Fakat hayli zamandanberidir zihniniz bu hakir ile meşgul oluyor...

Komiser muhatabının yüzüne bu defa daha dikkatle

baktı. Kafasında derhal şafak attı. Bu şeytan genci kaçırmamak için yerinden fırladı. Oda kapısının önünü keserek

— Anladım dedi.. Aptal Veli vakası...

— Evet...

— Fakat hakkâk Yakuba mühr-ü Süleymanı kazdırtan sünepe bir ihtiyardı?.

— O kayınpederimdir...

— Demek siz soyca bu işde medhaldarsınız?.

— Hayır, o zavallının bir şeyden haberi yoktur. Ben ona öyle bir şey kazdırtmasını sipariş ettim. Bu mühr-ü Süleyman damgasını ne işde kullanacağımı bilmiyordu. O günü Beşiktaşta işi varmış. Oradan geçerken hakkâk Yakubu görmüş. Ona hâkkettirmiş.

— Demek bugün buraya teslim olmıya geldiniz?

— Evet.. Lâkin arzettim ya, bir şartla...

— Böyle bir meselede mücrim şart dermeyanına salâhiyettar mıdır?.

— Hayır, fakat o mücrimi siz yakalamadınız. O kendi ayağiyle geldi. Böyle bir mücrimin vicdanınızdan şefaat beklemiye hakkı olamaz mı?. Dâvamı dinleyiniz. Hükmünüzü sonra veriniz. Kaçmıyorum. Kaçmıyacağım. Emin olunuz. Size meskenimi, ailemi haber vereceğim. Bundan sonra her dakika sizin eliniz altındayım...

— Aptal Veliye bu kadar maharetle velâyet rolü oynatan, istediğini öldüren, istediğini dirilten zattan korkmıya, şüpheye benim hakkım vardır. Şimdi siz bana bir şart teklif ediyorsunuz. Teklifinizi kabul etmezsem ne yapacaksınız?.

Nüzhet Ulvi Kemal-i mutavaatla boynunu bükerek:

— Hiçbir şey yapmıyacağım... Teslim oldum. Buyurunuz, hükm-ü nizam, lâzime-i adalet ne ise icra ediniz...

— İşte tekrar söylüyorum, ben sizden korkarım. Siz

pencereden de kaçar, damdan da firar edebilirsiniz. Size kapı baca olmaz.

— Komiser bey, ben cani, hırsız, gözbağcı, cin, peri değilim.

— Yaptığınız şeyleri ancak gözbağcı, cin peri yapabilir. Tehditnamenizden sonra Hâfız İshak Efendinin konağından çıkan üç cenazenin, bu üç cinayetinizin hesabını adalete nasıl vereceksiniz?. Bu suretle buraya gelip teslim olmanızda ihtimal ki neticesinden akıl ermez şeyler çıkacak bir saniadır.

— Benim ne adalete, ne kendi vicdanıma karşı vermiye medyun olduğum bir hesabım, günahım yoktur. Dâvamı dinlemeden, beni isticvap etmeden aleyhimde hüküm vermeyiniz. Bazı dâvalar hâkimlerin önüne çıkmadan yangın söndürür gibi bastırılmalıdır. İşte bu da öyle... On bir yaşında bikri izale edilmiş bir kızın, kendinden küçük iki yetim kardeşini beslemek fedakârlığiyle bir lezzet-i cinsiye duymaksızın vücudünü fuhşa hesrettiği mahkeme huzurunda teşhirden insaniyet için ne şeref memûlüdür?. Komiser Beyefendi, hâtırat defterinizde yegâne kalacak bir vaka karşısındasınız. Müzahrafatı akıtmak için neden kapalı lâğımlar yapıyorlar?. Çünkü o levsiyatın açıktan cereyanı enzarı iğrendirir. Umumî sıhhati ifsadeder. Muayıplarımızı, rezaletlerimizi, denaetlerimizi saklıyan cidarlar, duvarları çıtadan kaldırırsak insanlığımızdan, kendi kendimizden istikrah ederiz. Değil yalnız cemiyetten, en yakın akrabamızdan, hattâ kabil olsa kendi nefsimizden gizliyecek âdiliklerimiz vardır. Ben iki masumu kurtarmak için insaniyet gösterdim. Kendimi feda ettim. Şimdi mukabeleten sizden insaniyet bekliyorum. Sonuna kadar dâvamı dinlemeden aleyhimde bir hüküm vermeyiniz. Her dâvanın şahitleri, vesaiki olur. Onları buraya getir

mek uyamıyacağından lûtfen sizin oraya gelmenizi istirham ediyorum.

Delikanlının sözlerinden öyle müessir bir samimiyet feveran ediyordu ki komiser emniyetsizlik gösterdiğine şimdi nedametle başını önüne eğdi. Bir müddet düşündü. Sonra cevap verdi :

— Peki teklifinizi kabul ediyorum.

Nüzhet Ulvi makam-ı teşekkürde zabıta memurunun elini öpmek istedi. Fakat komiser el vermedi. Delikanlı minnettarane bir sada ile :

— Şimdi bendenize müsaade buyurunuz. Akşam beşte gelir, zat-ı âlinizi buradan alırım.

— Gideceğimiz yer uzak mı?.

— Hayır.. buraya on dakika sürmez.

Komiser gülerek

— Aradığım keklik bu kadar yakınımda imiş de haberim yok...

— O keklik artık vicdanınızın kapançasma düşmüştür. İstediğiniz anda onu adalet kafesine tıkabilirsiniz.

***

O gece Selimpaşa yokuşunda, dört, beş odalı bir evceğizde, fakirane, lâkin temiz ve tabiatça tertibedilmiş bir meze sofrasının başında Komiser Şinasi Beyle Nüzhet Ulvi, karşı karşıya tenha, samimî bir meclis kurmuşlardı.

İlk bira kadehlerini ellerine alınca Nüzhet Ulvi misafiriyle toka ederek :

— İnsaniyetin halâsı şerefine...

Komiser gülerek

— Öyle olsun...

Bardakların yarışer muhteviyatını dikdikten sonra ev sahibi

— Sözüme güldünüz?..

— İnsanların hangi şeyden halâsını temenni ediyorsunuz?.

— Yine insanlardan...

— Kavi zayıf meselesi...

— Evet...

— Fakat bu, tabiatta var... Bütün hayvanat arasında şiddetle hükümferma bir kanun...

— Öyle amma hayvanların dinleri, peygamberleri, kitapları, mürettep kanunları, adalet namına mahkemeleri, meşrutiyetleri, müsavat, hürriyet iddiaları yok. Kavi zayıfa tesadüf edince parçalayıp karnını doyuruyor... Bu tabiat kanununu tashiha uğraşmak budalalığı hiçbir hayvanda görülmüyor. Cemiyet, teşekkülündenberi bir takım fenalıkların zebunudur. Kanunlar kalil bir kısmın saadetlerini temin noktai nazarından tanzim ediliyor. Çünkü umumun birden refahına ihtimal görülemiyor. İnsanların büyük bir kısmını hemen hayvanlara yakın ağır, uzun mesai içinde çalıştırıp bunaltmak suretiyle bu azlık fakat güzide kısmına rahat, refah ve türlü türlü sefahetler temin ediliyor. Kanunların, beşeriyetin bu refahtan nasipsiz cefakâr kısmının sıkıntısını tadile uğraşır gibi görünmesi ustalıklı bir samiadır. Fenalığın en mühim kısmı, daima ika edilmek suretiyle kanun tanzime çalışıldığı, yani hâkim sınıflar samimî olmadıkları için mesele düzelemiyor. Şimdi gözleri açılan mahkûmlar, hâkimler ile mevkilerini değişmiye uğraşıyorlar... Bakalım iş ne dehşet alacak?...

Nüzhet Ulvinin bu sözlerinden çıkacak felsefe ve neticeye intizaren komiser, bilâitiraz merakla dinliyordu. Birer bardak daha bira içtikten sonra hane sahibi devam etti :

— Bendeniz müteehhilim. Biri kız, diğeri oğlan iki çocuğum var. Yani aile babasıyım. Maişetçe kimseye muhtaç olmamakla beraber hasbelzaman dardayım. Muharrirliğe sülûküm pek de kendi arzumla değildir. Bir iş tutmak için sermaye ister. Bir memuriyete girmek için büyük bir hâminin iltiması lâzım. Bende ikisi de yok. Mu-

harrirlik benim gibileri için açık kapıdır. Bu kapıdan ben de daldım. Alâ külli hâl geçiniyordum. Eski mahallemizde kapı bitişik bir komşumuz vardı. Gümrük müstahdeminden Safer Efendi. Aldığı paranın üzerine bir miktar daha ilâvesiyle Sarıgüzel taraflarında daha geniş ve güzel bir mesken edindi. Bu mahallede iken kendisiyle komşu gibi değil, âdeta hısım akraba derecesinde bir samimiyet ve teklifsizlikle görüşürdük. Bu zatın Huriye, Nuriye, Mustafa isminde üç evlâdı vardı. Benimkilerle beraber mektebe giderlerdi. Gece gündüz bizim çocuklar onlarda, onlarınki bizde idi. Birbirinden ayırdetmezdik. Safer Efendi ailesi Sarıgüzele nakl-i hane eyledikten sonra biz de evi değiştirdik. Horhordan buraya geldik. Maişet gailesi bizi o derece bunalttı ki evvelden o kadar sıkı fıkı görüşürken mahallelerimiz ayrıldıktan sonra iki aile birbirimizi unuttuk. Safer Efendi vefat etmiş, evleri yanmış. Bir viraneye taşınmışlar. Valideleri de virane'de rahmet-i rahmana ermiş. Çocuklar sokak ortasında kalmışlar. Biçare yetimler Horhordaki evde bizi aramışlar, bulamamışlar. Başka akrabaları da yok. Boyunları bükük Fatih Cami-i Şerifi civarına çekilerek orada kendileri gibi, meskensiz, kimsesiz, tesadüf, zavallılara nasıl bir melce lûtfeylerse, kaldırım üzerinde, ağaç kovuğunda, dükkân bodrumunda yatan sefil çocuklar güruhuna karışmışlar. Son akrabası olan pederinin vefatiyle sokakta kalmış kimsesiz, fakat sefalette tecrübedide Emine isminde bir küfeci kızı Safer Efendi zadelere dilenme talim etmiş. Avuç açarak geçinmeyi öğrenmişler Komiser Beyefendi. Haniya Belediye? Haniya insaniyet? Haniya umumî şefkat? Haniya harikzedeler için toplanan ianeler?. Üşenmeden yarın akşam o semtleri bir dolaşınız. İstanbuldan vücutleri kaldırılan sefil köpeklerin mevkilerini kimlere terketmiş olduklarını görürsünüz. Bir gün Fatih taraflarından, yangının, sefaletin, zaruretin, açlığın her adımda bir karşıma çıkan matemli lev-

halariyle gözlerim, gönlüm karara karara pür teessür ve dalgın geçerken önüme soğuktan morarmış, kirli, minimini bir el uzandı :

— Efendi.. çocuklarının başı için bu yetime on paracık... diyordu.

Yüzüne baktım. Bir paçavra parçasına sarılı, hayatın daha başlangıcında, fakat o yaşta avurtları çökmüş, neşesiz, kadit, hazin bir sima... İnsaniyete karşı müşteki, serzenişkâr o küçük siyah gözler muhatabını müteessir etmek için aralık dudaklarının üzerine damla damla hüzün akıtmasını öğrenmiş, o bükük boynun üzerinden bana bakan mâsum, lâkin büyük bir dilenci kadar merhamet celbeyleme sanatkârlığını peyda etmiş o gözleri gözlerim hemen ısırdı. Bu küçük dilenciyi ben tanıyordum. Hem de yakından, iyi tanıyordum. Aman Yarabbi kimdi? Benim öyle sefil bir çocukla ne tanışıklığım olabilirdi? Birdenbire aklıma geldi

— Nuriye sen misin?.

İstifhamiyle haykırdım. Havada ince bir yağmur vardı. Muşambamın kapişonu başıma geçiriliydi. Yalnız burnumla ağzım görünüyordu. Sesimden çocuk da beni tandı. Utandı, korktu. Soluk yanakları pembeleşti. Titriyordu. Kaçmak istedi. Bileğinden yakaladım, yok.. hayır... Ben dostum Safer Efendinin kızı Nuriyenin eline bir onluk vererk oradan savuşamazdım. O yalnız babasının değil, biraz da benim kızımdı. Kirli yanaklarını okşıyarak hemen sordum :

— Haniya ablan Huriye?

O, kimbilir ne zamandanberi yüzüne değmemiş bu sıcak şefkatli elin tesiriyle ağlıyarak cevap verdi

— Burada...

— Küçük kardeşin Mustafa?.

— Öldü...

— Nerede öldü?.

— Sokakta...

— Açlıktan mı?.

— Hem açlıktan, hem de boğmaca öksürüğünden... Ablamla dilendik, küçük kardeşimize aktardan ilâç aldık amma iyi olmadı. Hava rüzgâr ve soğuktu. Yatacak yerimiz yoktu.

Mustafacık gittiyse bu iki kızı kurtarmak benim için insanî bir vazife idi. Lâkin ben kendiminkileri yoliyle besliyemiyordum. Bunlara nasıl bakabilecektim?. Allah kerim, dedim. Nuriyeye :

— Haydi beni Huriyenin yanına götür.

Nuriye biraz düşündü. Bu teklifimi kabule bilmem küçücük aklından nasıl mâniler geçiyordu. Parmağını dudaklarına götürdü. Tüfûlâne bir mülâhazadan sonra :

— Peki arkamdan geliniz.. dedi.

Yürüdük. Cami avlısı ve haricinin ne kadar kuytu yerleri, mahfel, merdiven altları, medrese, türbe gibi müştemilâtın izbe duvar araları varsa hep oraları beraber dolaştık. Huriyenin niçin böyle gizli yerlerde yurt tuttuğuna ben şaşıyordum. Hayli dolaştık. Kızı bulamadık. Oradan Deveoğlu tarafına, yangın yerlerine indik. Şimdi buralarda baca içlerine, muhterik mescitlerin minare merdivenlerine, arsalarda ağızları açık kalmış mahzenlere birer birer bakıyorduk. Huriyenin niçin buralarda bulunabileceğine gittikçe hayretim artıyordu. Kızın izini oralarda da keşfedemedik yine Fatih camiine döndük. Bu sefer halâlar tarafına gittik. Halâ duvarlarının harici bir kıvrımında Huriyeye rastgeldik. Keşki gelmeseydik. On altı, on yedi yaşında, gözlerinden yeni bülûğun ateşleri saçılan bir küfeci oğlanı kızı köşeye sıkıştırmış, Tecrübe-i cinsiyeye yeni başlamış pek genç bir horoz çırpınmaları ve yılmaz, yorulmaz hamlelerle üzerine saldırıyor. Huriye var kuvvetiyle bu âşıkane savletleri def'e uğraşarak :

"— Olmaz.. olmaz.. geçen defa da beni aldattın. Para vermedin !.. Peşin isterim..."

Diyordu. Bu levha karşısında başım döndü. Mâneviyetim bulandı. İnsanlığım sarsıldı. Ahlâkımızı düzeltmiye serelerce uğraşır, muvaffak olamayız. Fakat ifsada pek kısa anlar kifayet ediyor. Birincisi için tabiatta güzel misaller, modeller bulmak, sonra onları nefsimize tatbik etmek ne müşküldür. Ve, bu ne az semere verir, uzun mesaiye muhtaçtır... İkincisi için her tarafta suiemsal dopdoludur. Fesat kendi kendine oluyor. İyi ahlâk ve terbiye insandan insana zor geçiyor. Lâkin ahlâkî taaffün ne çabuk bulaşıyor, memleketleri, ırkları berbadediyor, bitiriyor. Yumruğumu kaldırdım. Hemen genç horozun üzerine yürüdüm. Bu parasız zamparanın gözü kızmıştı. Yumruğuma meydan okuyarak bana döndü :

— Efendi sen ne karışıyorsun? Ben bu kızı seviyorum. Biz birbirimize nişanlandık, yakında o benim karım olacak.

Dedi. Küfeci oğlan bu müdahalemden pek muğber oldu. Ağlıyordu. Ensesine bir şamar patlatarak onu defettim, kızı kolundan yakaladım. Şaşırdı, beni birdenbire tanıyamamışken şimdi bildi.Mahcubiyetinden, ârından kızardı.. afalladı... Şimdi bu postala, bu küçük sefalet fahişesine ne muamele yapmak lâzımdı? Onu dövüp öldürmeli miydim? Yoksa af mı etmeliydim? Huriye kumral saçları, iri tahrilli elâ gözleriyle maddî manevî o levs, o süfliyet içinde yine güzeldi. O anda insanlığım bana

— Bu iki sefil yavruyu kurtar !

Hitabiyle bağırıyordu. Evet ilk yapılacak şey bu idi. Ötesi sonra düşünülecekti. Babalık âmiriyetiyle kızlara bağırdım

— Haydi bakalım, önüme düşünüz...

Hiç ses çıkarmadılar. Derhal emrime itaat ettiler. Bir kaç zamandır ülfet etmiş oldukları o hayat-ı sefilenin çe-

kilmez mihnetleri, mahrumiyetleri, ıstırapları yanında belki kendilerine hoş gelen zevkleri de vardı. Böyle sokaklarda sefil, zelil, fakat hür bir hayata alışmış, o serseriliğin tadını tatmış çocukları hanelere alıp da muntazam maişet ve terbiye boyunduruğu altına sokunca memnun olmazlar. Kapısını aralık bulunca kafeslerinden kaçan kuşlar gibi ilk fırsatta firara kadem basarlar... Onları önüme kattım. Semte doğru gidiyorduk. Yürürken derin bir düşünceye daldım. Başıma pek büyük bir dert aldığımı anlıyorum. Sokağın ve süflî tabakanın her türlü levs çirkefiyle kirlenmiş, aşılanmış bu iki musabı, değilmiş bu iki ufuneti evime götürüyordum. Onları harimime sokacaktım. Yaşça hemen onlara yakın nur gibi pâk iki mâsum evlâdım vardı. Ben haneme kolera, vebâ ve belki daha müthiş bir şey sokacaktım. Zihnime fenalık geldi. Sokak ortasında durdum. Onlar da durdular. Dimağımı saran dehşetli endişelerden bîhaber, mahzun, mütehayyir, yüzüme bakışıyorlardı. Çehrelerinde öyle bir mâsumiyet, nazarlarında ana baba himayesine öyle hazin bir ihtiyaç meali vardı ki bir türlü:

— Haydi çocuklar, nasibin sizi atmış olduğu kârize dönünüz.. Pişman oldum. Sizi himaye edemiyeceğim.

Diyemedim tekrar

— Yürüyünüz...

Emrini verdim. Yolumuza devam etik. Eve geldik. Refikama vakayı tekmil fecaatiyle anlattım. Çehresi fena çatıldı. Lâkin o da bu mağdur-u talih, bu mâsum kimsesizkollarından tutup sokağa atamadı. Karı koca bizim yüreklerimiz böyle bir muameleye mütehammil değildi. Bu hayrın sonundan ne felâket çıkarsa çıksın insanlık vazifemizi nihayete kadar ifaya karar verdik. Bizim çocuklar Vefa ile Melek mektebinden geldiler. Safer Efendi zadeleri, bu eski arkadaşlarını o mundar halde görünce şaşırdılar. Fakat yine feveranla boyunlarına atılmak istediler.

Menettik. Çünkü ötekiler bitli ve uyuz idiler.O zavallılarda maddî manevî sâri herşey vardı. Onlar da temizlenip tamamiyle paklanıncaya kadar öyle taşkın meveddet deraguşlarına müsaade etmedik... Zevcem onları çabuk tathir ve ted'avi etti. İkisini de bizimkilerle beraber mektebe verdik. Refikamın en derin endişesi, Huriyedeki sukutun cismen ve zihnen olan derecesini anlamak ve bu (kanser) üzerinde devamlı bir kal' ameliyesi yapmaktı. Kızcağızı ebeye, tabibe gösterdik. Maalesef, cebir görmüş, bekâreti kalmamış ve hattâ uzunca bir istimalden bazı sızıntılar, iltihaplar, taharrüşlerle malûl kalmış olduğunu anladık. Bu nâbaliğ mâsumcağızın hûn-u iffetini kimden dâva edecektik? Talihsiz kız cemiyet içinde kadınlık şerefinin iftihar ve tasdik mühründen mahrumiyetin kendisi için ne büyük bir felâket olduğunu bilmiyordu. Zevcem onu ufak ufak isticvaplarla itiraflara davetle şu hakikatlere ermiş

Karlı, soğuk, uzun kış gecelerinde gökyüzü tavanından başka sığınacak meskenleri, memenleri olmıyan irili ufaklı, bâliğ, nâbaliğ sefil çocuklar cami avlularında kuytu yerler, viranelerde rüzgârdan mahfuz duvar dipleri, köşeler, baca içleri, mahzenler intihabiyle topladıkları tahta ve kâğıt parçalarından ateş yakarak etrafına dizilip ısınırlar ve sonra o hararetin kenarında yorgansız, yastıksız, nemli topraklara uzanıp uyurlarmış. Ateş sönüp gecenin ayazı artmca ısınmak için birbirlerine sarılmak ihtiyacını duyarlar ve bu sıkı deraguş ânında hariçte sönen ateş kalblerinde parlıyarak kızlar, oğlanlara metres olurlarmış. Ana baba muhabbet sıcaklığından mahrum bu sefil sokak evlâtlarının başka bir kalbde melce aramaları ve o yarı çıplak erkek, dişi vücutların birbirine şiddetle temaslarından hissiyat-ı cinsiyenin erken uyanması tabii değil mi?. Huriye ilk âşıkından bahay-ı bekâreti olarak sekiz kuruş mihri muaccel aldığını ve pek hoşlanmadığı bu muamelede küçük kardeşlerini beslemek ihtiyaciyle bera-

yi ticaret devam ettiğini ve Mustafanın hastalığında çok para lâzım olduğunu, bütün safvet ve samimiyet-i tüfûlânesiyle anlatarak zevcemi ağlatmış...

Sanki vakayı birinin söylemek, ötekinin dinlemekten hararet-i griziyeleri arttı. Bardaklarım doldurdular. Birer sigara yaktılar. Komiser Bey

— Bu meskensizlik sefaleti Galata, Beyoğlu cihetinde çoktur. Yalnız çocuklar değil, büyükler de vardır. Oraya buraya, kuytu yerlere, bodrum merdivenlerine köpekler gibi kıvrılıp kıvrılıp yatarlar. Altları çamurdur. Üstlerine yağmur, kar yağar... Böyle serserileri bir zamanlar toplar, sürerdik. Fakat nereye? Herhalde babalarının çiftliklerine değil... Çok defa aç yatarlar. Lâkin fırsat bulunca çift yatarlar. İnsanlar ve hayvanlar için meyl-i cinsînin icbarı herşeyden kuvvetli, her ihtiyaçtan bîâmandır. On on iki yaşında çok fahişe bilirim. Bunlar hep karın doyurmak ihtiyaciyle fuhşa o kadar erken başlamışlardır.

— Müsaade buyurursanız çocukları çağırayım. Hikâyerlerinin bazı kısımlarını kendi malûm ve mâsum ağızlarından dinleyiniz...

Nüzhet Ulvi gitti. Beş dakika sonra arkasında bir sıraya dört çocukla avdet etti. Resm-i takdime başlıyarak :

— Safer Efendi zade Huriye Hanım, hemşiresi Nuriye, bendezadeniz Melek ve biraderi Vefa Nüzhet...

Çocukların hepsi takdim sırasiyle Komiser beyle el tutuştuktan sonra karşıda bir sedire dizildiler. Dördünün de yüzleri gözleri, kıyafetleri o kadar temiz ve tavırları terbiyeli idi ki evsahibesinin o iki uyuz sokak çocuğunu az vakitte kendininkilere benzetmekteki mesai ve muvaffakiyetini takdir etmemek mümkün değildi.

Huriye on bir yaşmda pek güzel bir kızdı. Kendinde büyüyüp küçülmüş hali vardı. Sefalet ona türlü acılar tattırmakla beraber çocukluğa ait çok zaaf, densizlik ve nakiselerini de tashih etmişti.

Nüzhet Ülvi

— Haydi kızım Huriye, sergüzeştinizi muhtasaran Beyefendiye anlat...

Emrini verdi. Kızcağız pek mahzun bir eda ile başını önüne eğdi. Sonra dalgın nazarını hazırun üzerinde dolaştırdı. Müellim hâtıratını toplamıya uğraşır gibi düşündü. Küçük hemşiresi dokuz yaşındaki Nuriyenin yüzüne baktı. İki yetim, ketm-i teessürde gösterdikleri büyük gayrete rağmen gözlerinden yuvarlanan birkaç iri damlayı zapta kadir olamadılar. Bu öyle ciddî bir hüzün idi ki daha dinlemeden sâmilerin de gözleri sulandı.

Küçük ömrünün bu yeisli hikâyesini Huriyeye defaatla hikâye ettirmişlerdi. Çok oynadığı bir (piyes) te maharet peyda eden bir sanatkâr gibi bu fecî sergüzeşti nakilde ona meleke gelmişti. Ağır.. dalgın, meyus, fakat büyük adam gibi edep, erkân ve selâsetle başladı

— Efendim, babamla annem kul cinsiydiler. Biri selâmlıkta, öbürü haremde Zülfikar Paşanın konağından yetişmişler. Babam annemi çok sevmiş, Paşadan istemiş, fakat Paşa vermemiş. Çünkü kendi almak niyetinde imiş. Annem pek güzel bir kadındı efendim. Sonra babamla gizlice sözbirliği etmişler, konaktan kaçmışlar... Nikâhla birbirini almışlar. Paşa ikisine de gazap etmiş. Bir habbe vermemiş. Babam gümrüğe girmiş.. çalışmış.. evbark düzmüş. Dünyaya biz gelmişiz. Ben.. (eliyle göstererek) bu Nuriye, ölen en küçük kardeşimiz Mustafacık...

Mustafacığın ismi anılırken iki hemşire birer ağlama hıçkırığı geçirerek ellerinin tersiyle gözyaşlarını sildiler. Bu ufak matemden sonra Huriye devam etti

— Babam büyük bir ev aldı. Horhordan Sarıgüzele taşındık. Bahçemiz güzeldi. Cumbamız, cihannümamız vardı. Bu yeni evimizi ne güzel döşettik efendim. Her gelen beğenirdi. Babam her zamandan çok para kazanıyordu. Yiyip içeceğimiz boldu. Biz mektebe gidiyorduk. Birden-

bire babama bir hastalık geldi. Durup dururken beti benzi kaçıyor, bayılıyordu. Kalb hastalığı diyorlardı. Annem hekimle gizli gizli konuşup çok ağlıyordu. Bir gün üstü örtülü tezkere içinde eve babamızın ölüsünü getirdiler. Gümrükte iş görürken, düşmüş, ruh teslim etmiş efendim; babamı yıkadılar; tabuta koydular; hocalar, adamlar geldi. Kapının önünde dua ettiler; aldılar götürdüler efendim; tabutun arkasından annem haykırdı; haykırdı; bayıldı. Konukomşu toplandı.. ayıltıtlar... Yine bayıldı. Babam mezara gitti, illetini anneme bıraktı. Durup, durup şimdi o bayılıyordu efendim; annem hastalandı; döşekten kalkamıyordu. Komşu hanımlar nöbetle gelip ona çorba pişiriyorlardı. Bir gün yangın var, bütün İstanbul yanıyor.. dediler... Yangın yürüdü; yürdü, bizim mahalleye kadar geldi; kıpkızıl alevler öyle koşuyorlardı ki, insanlar önlerinden zor kaçıyorlardı; can cana, baş başa idi; herkes kendi eşyasını kurtarmıya uğraşıyordu; bize hiç bakan yoktu; biz üç çocuk, annemizin yatağı etrafına toplandık "Haydi anneciğim, kaçalım. Yanacağız.." diye yalvarıyorduk. Annem yine babam için ağlıyordu: "O öldükten sonra bana hiçbir şeyin lüzumu yok; ev de yansın.. cayır, cayır içinde biz de yanıp kurtulalım. "diyordu. Mustafacık anasının boynuna sarıldı "Anneciğim.. anneciğim.. ben yanmak istemem; pek korkuyorum; haydi kaçalım." diye yalvarıyordu. Annem oğlunun ricasına dayanamadı. Mustafayı bağrına bastırdı. "Sen korkma yavrucuğum, haydi kaçalım." dedi. Mustafacık babama pek benzediği için annem onu çok severdi. Annem döşekten zorla kalktı. Bir yorgana sarıldı. Biz de ellerimize bir iki yastık, keçe parçaları aldık. Bize yakın büyük bir bostan vardı. Herkes oraya kaçıyordu. Biz de onun bir tarafına sığındık. Çok sürmedi, bizim ev çira gibi tutuştu. Odaların yandığını, duvarda babamın resminin alevlerin içinde kaybolduğunu uzaktan görüyor, çırpına çırpına ağlıyorduk. Ertesi

günü oldu. Bizim yanımızda bir iki kırpıntıdan başka bir şey yoktu. Biz birdenbire fıkara olmuştuk efendim. Mustafacık : "Anne fıkara olmak ne demektir?" diye soruyor, annem : "Haniya akşam üstleri bizim kapıyı çalan üstü başı parça parça dilenci baba yok mu?. İşte biz şimdi öyle olduk." diyordu.

Yangın gündüz yandı, gece yandı. Ertesi günü oldu, hâlâ yanıyordu. Biz, İstanbulda hiç ev kalmadı zannettik. Çünkü etrafımız, göz alabildiği kadar virane olmuştu. Yalnız bacalar gözüküyor, her yandan dumanlar tütüyordu. Bilmiyoruz, kaç saat olmuştu; biz hiçbir şey yememiştik; evde babamızın getirdiği pastırmalar, peynirler, tereyağları, kuru üzümler, incirler vardı. Hepsi hepsi yandı efendim. Mustafacık "karnım aç" diye ağlıyor, annem üzülüyordu. Biz yanımıza hiç para da almamıştık... Üç kardeş bizim küçücük kumbaralarımız vardı. Babam her gün içine para atardı. (İçini çekerek) onlarda yandı efendim, benim, Nuriyenin mor tafta bayramlıklarımız, işlemeli pelerinlerimiz, Mustafacığın (Maren) yakalı esvabı, rugani potinleri hep.. hep kül oldu efendim. Belediyeden kuru ekmek dağıttılar. Bir parça zeytin verdiler. Biz çok açtık, kapışa kapışa yedik; annem yemedi efendim. Açtı amma içi almıyordu. Üç gün.. dört gün.. beş gün oldu. Biz hâlâ viranelikteydik. Yangının kızgınlığı gitti. Şimdi donuyorduk. Nereye gidelim efendim?. Bir yerimiz yoktu ki. Bazıları camilere, medreselere taşınıyorlardı. Annemizin kımıldanacak hali yoktu. Hem hasta, hem aç, hem üşüyordu. Ne kadar zayıfladı görseniz... Bir akşam üzerine birdenbire fenalık geldi; bizi ayrı ayrı çağırdı; kokladı, öptü. Gözünün yaşları bizim yüzümüze bulaşıyordu. Lâkırdısı anlaşılmıyor, sesi böyle incecik, iplik gibi çıkıyordu. Viranelerde daha kadınlar vardı; bana oradan bir komşu çağırınız dedi; gittik; bildik bilmedik "Hanım, annemiz pek hasta, sizi çağırıyor" dedik. Bir kadın geldi; an-

hem onun kulağına bir şeyler söyledi. Hatun mendilini çıkardı; hem annemin, hem de kendisinin gözyaşlarını sildi: "Ah hanımcığım, elden ne gelir? Benim başımda da var dört tane...„ dedi. Bu ne demekti? Biz anlamadık. Kadın gitti; yine geldi; anneme bir ufak kâse çorba getirdi; annem yemedi; bize içirtti; o kadın arasıra gelip anneme bakıyordu; bilmem kaçıncı gelişiydi; annemin artık benzi kaçmış, kaçmış, sesi kesilmişti. O kadın ötekilere :

— Hû.. yetişiniz... Bu zavallı kadın gidiyor...

Diye haykırdı; birkaç kadın daha geldi; annemin etrafına dizildiler; pamuk buldular; ağzına su damlattılar; annemin vücudü birdenbire birkaç defa kımıldadı. Biz, iyi oldu, kalkıyor sandık... Sonra çok üşüyor gibi dudakları titredi; titredi.. yüzü balmumu gibi oldu. Gözleri aralık kaldı; artık hiç kımıldamadı. Kadınlar annemin çenesine bir mendil bağladılar; başucunda okudular; sonra yorganı yüzüne kadar çektiler; her tarafını örtüp gittiler; Mustafacık "Anneme ne oldu? Ben koynuna gireceğim" diye ağlıyordu. Başa çıkamadık. Yorganı kaldırdı. Girdi. Annesini öptü.. öptü... Biz de sarıldık öptük; annemin yüzü buz gibiydi. Artık o bize sarılmıyor, öpmelerimize hiç cevap vermiyordu. Bize darıldı sandık; ağlaşmıya başladık; kadınlar gördüler; koştular; bizi oradan çektiler. Annemizin yanına salıvermiyorlardı. Meğerse annemiz ölmüş. Hiç görmedik. Ölü nasıl olur bilmiyorduk efendim; sonra babamı koymuş oldukları gibi bir teskere getirdiler; annemizi içine yatırdılar; götürdüler; bir daha görmedik. O, ahrete gitmiş. Oraya gidenlerden ne haber gelirmiş; ne mektup efendim... Biz üç çocuk, sokak ortasında kaldık. Komşularımızın her biri cami içlerine, medreselere, çadırlara, oraya buraya dağıldılar. Bize birkaç gece sıra ile baktılar. Ellerimize yalnız kuru ekmek veriyorlardı. Nihayet :

— Bizim kendi çocuklarımıza bakmıya kudretimiz yok. Bunları Belediyeye teslim edelim.. dediler...

Belediye neresiydi? Orada bize ne yapacaklardı? Korktuk. Bir sabah erkenden üçümüz Fatih camiine doğru kaçtık. Orada.. burada gezindik. Birkaç saat sonra karnımız acıktı; on paramız yoktu; cami meydanlığının bir köşesine çekildik; ağlaşıyorduk; yanımıza bir dilenci kızı geldi. Liyme liyme, üstü başı leş gibi kokuyordu. Bize : "Ne ağlıyorsunuz?" dedi. "Annemiz, babamız öldü. Evimiz yandı. Sokakta kaldık. Karnımız aç.. paramız yok" dedim. Güldü. "Üstünüz, başınız tertemiz, hem de yeni.. onları satınız. Birkaç gün sizin karnınızı doyurur." dedi. "Onları satalım da çıplak mı kalalım?" dedim. "Bunları satar.. eskisini alırsınız. Hem giyinirsiniz, hem de size çok para kalır. Kaç gün karnınız doyar..." dedi. "Biz esvabımızı satmayız" dedik. Kız gitti, öğlen oldu; ikindi oldu; açlıktan bayılıyorduk; Mustafacık çok ağlıyordu. O kız şeytan gibi yine önümüze çıktı; şöyle konuştuk :

O — Hâlâ aç mı oturuyorsunu?.

Ben — Evet...

O : — Açlıktan öldükten sonra bu güzel esvaplarınız neye yarayacak?. Burada her gün açlıktan kaç kişi ölüyor. Geliniz bakınız işte bir tanesi orada... dedi.

Gittik baktık, on altı on yedi yaşında delikanlı bir dilenci yere yatmış, yüzü, gözleri annem gibi olmuş, debeleniyordu. Halk başına birikmiş. Ekmek, para veriyorlardı. Fakat o almıyor.. yemiyordu. Biz de öyle olacağız diye korktuk. Kıza sordum :

— Senin adın ne?.

— Emine.. Benim de anam babam öldü.. sokakta kaldım... Bir iki defa evlere evlâtlığa aldılar. Fakat hem doyuncıya kadar yiyecek vermiyorlar, hem de dövüyorlar. Kaçtım...

— Bugün esvaplarımızı satalım... O para bittikten sonra ne yaparız?.

— Dilenirsiniz... Böyle güzel yeni esvapla dilenirseniz para vermezler... Hem sen pek güzel kızsın. Delikanlı zenginler sana çok para verirler. Hiç aç kalmazsın... Öteki kardeşlerini de beslersin... Çirkin fıkaraya acımıyorlar kardeş...

Hikâyesinin bu noktasında Huriye yüzünü iki avucunun içine sakladı. Hıçkıra, hıçkıra ağladı...

Dinlerken komiserin teessürden rengi uçuyor, önündeki birayı, mezeleri unutuyor, henüz iki nefes çektiği sigarası bütün kül olup yere dökülüyordu. Hüzünle ev sahibine döndü

— Hasbelmeslek çok fecayi gördüm. Lâkin bu kadar acıklısını, böyle bir mâsum ağızdan dinlemedim.. dedi.

Huriye hıçkırıklarını teskin ile yine başladı

— Vakit geçtikçe açlığımız artıyor.. dayanılmaz bir raddeye geliyordu. Esvaplarımızı satmıya razı olduk. Emine bizi Malta Çarşısı diyorlar.. oraya götürdü. İçleri konsollar, aynalar, karyolalar, döşemeler, esvaplarla dolu bir dükkâna gittik. Orada kıranta bir adam oturuyordu

— Salih Efendi, bu çocuklar yangından çıkmışlar.. yiyecekleri yok. Esvaplarını satacaklar dedi.

Salih Efendi bize dikkatle baktıktan sonra

— Hırsızlık malı değil ya?.

Emine

— Hırsızlık değil... Görmüyor musun kendi üstleri. Bunları alacaksın. Daha eskilerini giydireceksin. Üste para vereceksin...

Bizi dükkânın arkasına götürdüler. Çoraplarımıza, potinlerimize varıncaya kadar soydular. Arkamıza eski entariler, pamukları çıkmış mundar hırkalar giydirdiler. Çıplak ayaklarımıza birer delik şıpıtık geçirdiler. Elimize yırtık yırtık, pis pis, sekiz on tane beşlik kâğıt verdiler.

Onların iki tanesini de Emine çekti aldı. Salih Efendinin gözü Mustafacığın yeni külotiyle kazmir paltosunda idi. Çocuk üşür diye onları satmadık efendim; Nuriye ile ben o kıyafetle tamamiyle birer dilenci çocuğu olduk; Emine, "haydi şimdi gidelim, beraber dilenelim" dedi. "Bizim paramız var, dilenmeyiz.." dedik. Biz, o parayı hiç bitmiyecek kadar çok zannediyorduk. Halbuki üç dört defa peynir ekmek yedik bitti efendim. O akşam karanlık oldu. Emine bizi camide kuytu mahzen gibi bir yere götürdü: "Sesinizi çıkarmayınız. Kayyumlar duymasınlar. Sonra bizi kovarlar." dedi. Altımızda kalın halı vardı amma, üstümüzde yorganımız yoktu. Birbirimize sokulduk. Oraya sindik. Sabahleyin pek erken kaçtık... Artık paramız kalmamıştı. Dileniyorduk amma pek acemî idik. Yalvara yalvara dilenmesini bilmiyorduk efendim. Yalnız avucumuzu açıp duruyorduk; kimse yüzümüze bakmıyordu; geçip gidiyorlardı; bir gün yaşlıca temiz pâk kibar hanımın biri önümde durdu; nâzik nâzik yüzümü okşıya okşıya yanındaki kadına :

— Baksanıza kardeş. Ne güzel kız. Bir adam evlâdına benziyor. Yüzü kızararak dileniyor zavallıcağız. Daha yırtılmamış. (Bana hitabederek) kızım seni yanıma evlâtlık alsam gelir misin?. dedi.

Ben de

— Gelirim efendim amma iki kardeşim daha var. Onları da beraber alırsanız...

Sonra o hanım yanındakine

— Ya kardeş.. dilenci bir olsa şekerle beslenir...

Elime bir ellilik kâğıt vererek yürüdüler...

İki akşam sonra kayyum bizi büzüldüğümüz yerde gördü. Elinde saplı süpürge vardı. Üzerimize yürüdü. Biz önünden kaçarken yetiştikçe arkamıza yapıştırıyordu. Mustafacık kaçamadı, düştü. İki tokat yedi. Burnu kanadı... Ertesi akşam artık sokakta kalmıya başladık. Dilen-

diğimiz para bizi beslemiyordu. Kirli kirli ancak beş altı onluk kazanıyorduk. Ekmek peynir pek pahalıydı efendim. Emine bize pazarlardan, zerzevatçılardan soğan, havuç, yemiş çalmasını öğretti. Mahalle aralarında kapıları çalıyorduk. Bize verdikleri taş gibi ekmek kırıntılarına çaldığımız şeyleri katık ediyorduk. Mustafacığın urbalarını çoktan sattık efendim. O da yalınayak başı kabak pis bir dilenci çocuğu oldu. Zavallıcık çalarken beceremiyor, tutuluyor, fena halde dayak yiyordu. Artık virane kovuklarını ev edindik. Oralarda bizim saklı ağzı kırık testilerimiz, çanaklarımız, paslı tenekeciklerden tepsilerimiz, eski hasır, keçe parçalarından şiltelerimiz vardı. Lâzım olunca onları çıkarırdık. Elimize geçirebildiğimiz kırıntılarla ateş yakarak oğlan, kız karma karışık bu kovuklarda yatıyorduk. Hepimiz anasız, babasız, hepimiz sefil, çıplak, açtık, hepimiz giderek daha ahlâksız, arsız, hayâsız oluyorduk. Çünkü birbirimizden hep fena şeyler.. öğreniyorduk... Dilencilikten kazanamazsak çalıyorduk. Öyle de doymazsak para edebilir nemiz varsa satıyorduk... Evet efendim, bir lokma ekmek için her ârı kabul ediyorduk.

Huriye yine yüzünün kızartısını iki avuciyle örterek bir ağlama sağnağı geçirdi. Ağır ağır yine başladı :

— İçimizde öksürmiyen, uyuz olmıyan, daha türlü türlü dertlerle hastalanmıyan yoktu. Analarımız bizi sokakta doğurmadı efendim. Biz, hep o sefil çocuklar, evlerde dünyaya geldik; ana koynunda büyüdük; vücutlerimiz o sefalete tahammül etmiyordu; her gün orada, burada ölen bir iki tanemizi tabutlara koyup götürüyorlardı. Çocukluk.. her zarurete razı idik, ölmek istemiyorduk. Mustafacık hastalandı. Öksürüyor, öksürüyor, yüzü kızarıyor, gözleri kançanağı gibi dışarı uğrayor, boğuluyor, gidiyor gibi oluyordu. Bir dilenci Sıdıka Nine vardı. Mustafacığı ona götürdüm : "Anacığım, dedim. Küçük kardeşim, hastalandı, ölüyor. Bir ilâç bilir misin?." Çocuğu mu-

ayene etti : "Vah zavallı yavrucak, bu daha ana kuzusu, ne de güzel toramancık bir oğlan... Buncağız boğmaca öksürüğü olmuş... Bu hastalık soğukta daha beter olur. Bunu iyi etmek için kapalı bir ev, sıcacık bir oda lâzım. Ah bu yoksuzluk yüzünden kaç tane evlât gömdüm. Yüreğim yufkadır.. içim götürmez. Kibar insanlar bizi böyle soğuğun, çamurun içinde görüp geçerler. Sanırlar ki bizi Allah taştan yaratmış, her cefaya dayanırız. Hastalık bizim için değildir. Biz her gün büyüğümüz, küçüğümüz sokaklarda sürü sürü ölürüz. Bizi ayıran kayıran yok. Rabbim insaf versin onlara... Var mı kızım yirmi otuz kuruşun, bu çocuğa ilâç yapalım?" dedi. O akşam yiyecek almak için bile paramız yoktu. Arkamdan dolaşan bir Bekir vardı "Ben sana otuz kuruş bulurum amma bir şartla.." dedi.

Huriye bu şartın izahını hıçkırıklarının içine kaynatarak devam etti :

— Kabul ettim. Otuz kuruş aldım. Bir manav Hasan vardı. Sıdıka Nine gitti. Ona yalvardı. Dükkânının altındaki bodrumu bir iki gece için bize verdi. Dört, beş ayak merdivenden inerek dolap kapısı gibi küçük, kırık, çarpık bir kapıdan girdikten sonra burası altı toprak, bir çocuk bile ayakta serbest gezinemiyecek kadar tavanı basık pencereresiz, kapkaranlık bir yerdi. Sıdıka Nine de bir virane kovuğunda yatıyordu. Yangın yerlerinde yarısı yanmış küçük bir ot minder bularak onu kendine döşek yapmıştı. Bu yanık minderi bodruma taşıdık. Büyücek kırık bir çanağımız vardı. İçine kül doldurduk. Kömürcüden on kuruşa bir okka kömür aldık. Tahta parçaları, dal kırıntıları topladık. Ateş yaktık. Sıdıka Nine gitti, aktardan ilâç aldı. Mustafacığı ot mindere yatırdık. Bodrumun kapısını kapadık. Sokakta kaldığımızdanberi dört tarafı kapalı bir yerde işte o gece yatıyorduk. Orası bize hamam gibi sıcak ve saray gibi şirin geldi. Sıdıka Nine aktardan aldığı otları teneke maşrabasının içinde kaynattı. Onu sıcak sıcak

Mustafacığa zorla içirdik. Çünkü boğazından gitmiyordu. Kocakarı kardeşimin boynuna, göğsüne siyah bulamaç gibi bir şey sürdü. Hep hırkalarımızı çıkartık, ısınsın diye hastacığın üstüne örttük. Sabah oldu. Lâkin Mustafacık iyi olmadı. Daha çok, daha boğuk boğuk öksürüyordu. Bana, Sıdıka Nineye: "Beni iyi ediniz" diye yalvarıyordu. Mustafacığın ne ilâcı vardı, ne yiyeceği. Otuz kuruş bitti. Beş on para toplamak için Sıdıka Nine, ben, Emine dilenmiye çıktık. Nuriyeyi hasta kardeşinin yanında bıraktık. Sakın buradan bir yere ayrılma, su istèrse çocuğa ver.. dedik. Çünkü sudan başka zavallıya verecek bir şeyimiz yoktu, efendim. Üç dört saat dilendik. Üçümüz ancak on yedi tane on paralık kâğıt toplıyabildik. Nuriye koşa koşa, hem de ağlıya ağlıya yanımıza geliyordu. "Kardeşini niçin yalnız bıraktın?" diye biz ona darılıyorduk. O bize "Aman koşunuz. Mustafacığa bir şey oldu. Yüzü gözü morardı. Çırpındı, çırpındı; artık kımıldamadı. Yalvardım, yalvardım; bana cevap vermedi. Ağzı aralık duruyor. Gözlerinin yalnız akıyle bakıyor...,, dedi. Ağlaya ağlaya hep bodruma koştuk. Sıdıka Nine Mustafacığın yattığı ot minder parçasını kapının aydınlığına doğru çekti

— Vah oğulcuk Mustafa... O gitmiş cennet bahçesine... Kavuştu.. anacığınıza.. babacığınıza.. kurtuldu bizim gibi üşümekten, açlıktan, dilenmekten...

Dedi. Hemen koynundan kirli mendilini çıkardı. Bu küçük ölünün yüzüne örttü.

Huriye, Nuriye,, Nüzhet, Melek, şimdiye kadar bir facia sahnesindeki (figüran) lar gibi sessiz duran bu dört çocuk, Mustafacığın ölümüne derin derin, göğüs geçire geçire ağlamaya başladılar... Hüzünle dolan mâsum kalbleri taşıyordu.

Huriye mendilini gözlerine götüre götüre devam ettı

— Sıdıka Nine "Varayım, hükümete haber vereyim.

dilenci ölüsünü Belediye kaldırır.." dedi. Gitti. Çok sürmeden geldi "Söyledim kaldıracaklar.." dedi. Bir saat bekledik... Üç dört saat geçti. Akşam oluyordu, kimse gelmedi. Karşımızdaki tütüncü dükkânında duvar saati vardı. Ona bakarak vaktimizi anlıyorduk. Yüzünden mendili açıp açıp Mustafacığı öpüyor, yine kapayorduk. O bize bakıyor, gülümsüyor gibiydi Bilmem kaç saat geçti. Akşama doğru dört hammalın sırtında kara muşamba kaplı koca bir tabutla iki efendi geldi. Bodruma eğilerek (Burada çocuk ölüsü varmış?) dediler. İşte burada yatıyor.. dedik. O efendilerden biri ot mindere yaklaşarak Mustafacığın yüzünden mendili çekti. Sıdıka Nineden sordu

— Bu çocuk neden öldü?..

— Boğmaca öksürüğünden... Aslını sorarsan açlıktan, yoksuzluktan...

Elindeki kâğıda bir şey yazdıktan sonra

— Kaldırınız.. dedi.

Tabutun ağzını açtılar. İçinde, beyaz kireçlere bulanmış iki çocuk ölüsü daha vardı. Mustafacığı da onların yanına uzattılar. Üzerine daha kireç attılar... Hayatta birbirlerini tanımaz iken ölümün kardeş ettiği bu üç yavrucak yurtsuz kaldıkları bu dünyadan koyun koyuna ahretteki evlerine gittiler efendim.

***

Mustafacığın matemiyle gözyaşları durmıyan bu dört çocuğu odadan savdıktan sonra Komiser pür teessür:

— Huriye sergüzeştini samimî bir hararetle dosdoğru hikâye etti. Kazazede iffetinin en müellim noktalarını bile geçmedi. Söylenebileceği kadar anlattı. Bu samimiyet ve safvet bana çok dokundu. Siz onbir yaşında diyorsunuz amma kız fazla gösteriyor...

— On bir yaşındadır. Fakat gürbüz çocuktur.

Bu facianın istismarını yormuştu. Birer sigara yaktılar. Bilâtekellüm dumanları çekip salıvererek hava-

da dolaşan siyah zikzakları, helezonları seyir ile sanki tâdil-i hüzne uğraşıyorlardı. Nihayet Nüzhet Ulvi ağır ağır dedi ki

— Bu çocukları sefaletten, ölümden ve ondan daha beter olan çirkef rezailden kurtarmak için Aptal Veli namına o dolandırıcılığı irtikâbettim. Dünyadaki bütün seyyiat tetkik edilirse yüzde doksan dokuzunun yoksuzluktan ileri geldiği anlaşılır. Bilemem bu işde bana rahman mı? Yoksa şeytan mı yardım etti? Hacı Ferhat Efendiden beş yüz lira kopardım...

Komiser hâlâ sigara dumanlarının helezonlarından gözlerini kurtaramıyarak

— Birader sana zavallı Aptal Velinin kendine kifayetten âciz olan mâneviyeti değil, doğrudan doğruya Cenab-ı Hak yardım etmiş diyebilirim. Serveti üç metresine yetişip de artan Methi Beyin ve dünyalığı ondan fazla olan kayinpederi Hacı Ferhat Efendinin avuç avuç nâhak yerlere israf edilen liralarından beşyüz taneciğini böyle bir emr-i hayre sarfetmek için ellerinden koparmak vicdanımca sirkat sayılmaz. Bu bir günah değil, büyük bir sevaptır. Çok zenginlerin kasalarını dolduran servetlerin nerelerden geldiklerini tetkik edersek dağdaki haydutları haklı çıkaracak müessif hallere tesadüf ederiz. En müthiş hırsızlıklar kanunun himayesiyle irtikâbolunanlardır. İşte bunun için beşerin hali durulamıyor. Alev üstünde bir kazan su gibi fıkır fıkır kaynıyor ve kimbilir.. daha kaç zaman bu galeyan devam edecektir...

— Şimdi, merakınızı mucibolan birkaç noktayı izah edeyim...

— Birader bende merak kalmadı. Zihnimi hüzün doldurdu. Kara muşambalı tabuta diğer iki ölü çocuğun yanma yatırılan Mustafacığın kireçli beyaz vücudü hiç gözümün önünden gitmiyor... Bununla beraber anlatınız, hikâye tamam olsun...

— Pederim merhum zamanındanberi ailemizin bir terzisi vardı. Gümüşendaze Niko. Mağazası Mahmutpaşada pek meşhurdu. Pederin irtihalinden sonra çok sürmedi. Terzi de vefat etti. Üç oğlu, üç kızı kaldı. Sulumanastırda ikamet ederler. İşleri bozuldu. Mağazayı idare edemediler. Oğlanlar başka işlere girdiler. Kızlar hizmetçiliğe gitmiye mecbur oldular. Niko ailesiyle ailemiz iyi tanışır. İyi görüşür. İyi sevişir...

Nikonun ortanca kızı Eleni, Hâfız İshak Efendinin konağında hizmetçidir. Hanede olanı biteni bana anlatır. Şimdi nakledeceğim şeyler, hep Eleniden rivayetdir. Hâfız İshak Efendinin torunu merhume Hâdiyenin dadısı Şehnaz o semtte küçük bir hanede hemşiresiyle ikamet eden arabacı Arifi severmiş. Konaktan yiyecekten içecekten ne aşırabilirse dostunun evine taşırmış. Arabacı Arif o aralık mahallede şiddetle hüküm süren İspanyol nezlesine tutulmuş. Şehnaz sirayete asla ehemmiyet vermiyerek kucağında çocukla günde birkaç defa sevgilisini istifsara gitmeden duramazmış. Bir gün hastayı ziyade hararet basmış, konaktan çalıp götürmüş olduğu şurupla şerbet yapmışlar, çocuk, ben de isterim.. diye tutturmuş. Düşüncesiz cahil Şehnaz marizden artan birkaç yudum şerbeti aynı bardakla Hâdiyeye içirmiş. Mesmuunın olan Şehnazın bu cahilâna cinayeti üzerine düşündüm. İshak Efendi zade Enver Beyin geçen sene avda soğuk alarak zatürreeye tutulduğunu, pek güç kurtulduğunu ve hâlâ tamamiyle ifakat bulamadığını ve zevcesi Sadiyenin de müzmin bir bronşitten mustarip olduğunu biliyordum. Hâdise arabacı Arifin evinden konağa hastalık götürürse sirayet tehlikesine en evvel maruz kalacakların anasiyle babası olduğunu keşfetmek ne keskin bir zekâya ne de keramete muhtaçtır. Bu keşfimden istifade etmek yolunu düşündüm. Hemen o günlerde Sulumanastıra, Terzi Niko ailesini ziyarete gitmiştim. Ailenin büyük oğlu Mihal ve ortancası Kiryako

ile gezine gezine Virancamie geldik. Yolda mektep arkadaşlarımdan Ali Rızaya tesadüf ettim. Mektepte iken çok sevişirdik. Birkaç sene sınıflardan döndüydü. Zavallı çocuk Samatya posta şubesine müvezzi olmuş... O da boynunda posta çantasiyle bize iltihak etti, Aptal Velinin makamına kadar geldik...

— Kâfi.. zihnimdeki muammanın kilidini açmak için siz elime bir değil, birkaç anahtar verdiniz. Posta muamelesine varıncaya kadar herşey halloldu. Garın kapısındaki zebaniler terzinin oğulları Mihal ile Kiryako idi. Değil mi?

— Evet... Yüzlerine birer iri ve korkunç karnaval yüzlüğü geçirmiştik.

— Eleni vasıtasiyle İshak Efendinin komşusu Hacı Ferhat Efendinin hanesinde olup bitenleri de bütün haber alıyordunuz.

— Tabii.. Hacı Hurşit Efendinin hikâyesini, Aptal Veli hakkındaki kavi imanını, Methi Beyle Nermin Hanımın kavgalarını hep günü gününe.. aynı aynına öğreniyordum.

— Osmanın çaktığı kibritin aydınlığiyle garda görünen Huri ile Gılman kimlerdi?.

— Terzi Nikonun küçük oğlu İstefani ile nişanlısı Fotini... Mahallin tenhalığı hasebiyle hep onları o gece beraber almıştım... İki zebani epeyce sarhoştular. Oynadığım bu evliya komedyasının esasından, yani zenbile bırakılan şeyin para olduğundan bile haberleri yoktu... Aptal Velinin mâneviyeti o gece bizi Hurşit Efendiyle iki hizmetkârı soyan hırsızların taarruzlarından kurtardı. Sirkat garın haylice uzağında vukua geldi. Bizim onlarla kat'iyyen iştirakimiz yoktur. Ben beşyüz lirayı cebime koyup var kuvvetimizi bacaklarımıza vererek oradan savuşurken sârikler o üç zavallıyı soymakla meşgul idiler. Öyle âdi bir gece haydutluğunda iştirakim olamıyacağını ben söylemeden vicdanınız tasdik eder.

— Şüphe yok.

— Hariçten bakılınca bu dolandırıcılık keyfiyeti bir cinayet gibi görünür. Çünkü işin içinde ölenler var. Halbuki, tasni ettiğim bu velâyet vakası cereyan etmemiş olaydı ölenler yine öleceklerdi. Ben yalnız tütsü gönderdim. Dahilen kullanılacak ilâç vermedim. İhtarnamede tabip celbine ve tıbbî müdavata mesağ gösterdim. Hastalara doktorlar celbedildi. Fenni tıbbın son tedavi çarelerine tevessülden geri durulmadı. Öldülerse ecelleriyle öldüler. Bu dolandırıcılık bana Aptalın velâyetinden sânih oldu. Hâfız İshak Efendinin konağından çıkacağını tahmin ettiğim üç cenazenin isabet-i zuhurunda bana muin olan talihim Hacı Ferhat Efendinin konağında beşyüz liraya sigorta ettiğim hayatları kurtarmak lûtfunda bulunmadı. İpliğimi pazara çıkardı.

Ertesi günü Nüzhet Ulvi polis komiserinden şu tezkereyi aldı :

"Azizim;

"Siz, vicdanımca mâzur ve ma'fu, lâkin kanun nazarında mahkûmsunuz. Ben o kanunun ahkâmını harfiyen icraya memur, binaenaleyh sizi tevkife mecburum. İki ateş arasında kalan bir asker gibi vazifemle vicdanımın tehditleri ortasına sıkıştım. Vazifeme itaat, vicdanımı dinlemekten ehemmiyetlidir. Çünkü maalesef henüz beşeriyet vicdanların yarattığı kanunlarla idare olunacak kadar ilerlemedi. İlerlediyse hapishaneler mektep olur, hiçbir kumandan maiyetine vur emrini vermez, insin oğlu silâhıyle insan kerdeşine nişan alırken krşunu nereye sıktığını düşünür, İnsan oğullarının kolları, bacakları, vurunlar ve vurulanlar için de insaniyetten âr olan kelepçelerden bukağulardan kurtulurdu."

"Bugün hasbelvazife, iffetsiz, hırsız, serseri bir kızı tevkife mecbur kaldığım zaman bu zavallının bu durum-

da açlıktan hâlet-i nez'e gelmiş bir kardeşçiği bulunmak ihtimalini düşüneceğim."

"Vazifeme sadıkım. Fakat vicdanımı da çiğnemek iste-emem. kanun sizi tevkifimi emrediyor... Vicdanım ıtlakınızı... Her ikisine de hürmetimi göstermek için şimdi makam-ı aidine istifanamemi takdim ediyorum."

"Her hükümet adamı benim gibi kanundan aldığı emri menfaatinden ziyade vicdaniyle ölçerek tatbik eylemeği bilseydi bu kadar uzun müddet ve hâlâ seyyie galip, fazile mağlup mevkiinde kalmaz, insaniyetin kangren olmuş yaralarından çoğu iltiyama yüz tutardı."

Sabık Polis Komiseri
Şinasi

Heybeliada 16 Şubat 1919

KOCASINI BOŞAYAN HÜRMÜZ HANIM

Hukuku aile kararnamesi neşredildiği vakit kadınlar arasında hayli suitefehhümler ve gürültüler olmuştu. Şarkta kadın kafes içinde büyür. Yemliğinden yer, suluğundan içer, tüneğinde sallanır, söylediğini bilmez allı yeşilli bir nevi papağandır.

Diyorlardı. Onun hiçbir cemiyette mevkii, hakkı kelâm ve şikâyeti, umumî eğlencelerden hissesi yoktu. Zavallılar kapanık, kasvetli, bahçesiz evlerinde sıkıldıkları vakit civar bostanlara, müteaffin birer mezbele olan deniz kenarlarına çıkarlar, taşlara, topraklara otururlar, en âdi satıcıların kirli elelrinden aldıkları bayat yemişleri geveliyerek gevezelik ederler. Mutlak evlerinde yarım bıraktıkları işleri, atşte yemekleri vardır. Yaptıkları bu acınacak kısa seyran için de akşam erkeklerinden türlü tekdirler işitirler. Zaten kolları, bacakları arasındaki virank, virank boy boy çocuklardan hiçbir yerde rahat yüzü görmezler.

Feylozof hanımlarımızdan biri öyle demiş:

— "Allah, Peygamber, teşriiciler hep nev-i ricalin hâmileri.. dâvacısı kadı olana Hak yardım etmez ise vay onun haline.." "Saçı uzun aklı kısa" mahkûmiyetiyle alnımıza birer hamakat damgası vurmuşlar, bu meş'um (etiket) in altında insanlığımız unutulup gidiyor. Büyük irfan müesseselerimizde felsefe tahsil eden hanımlarımız ne ile meşguller? Tesettür meselesinin mâkul ve insanî bir şekil alması endişesiyle bizi müdafaaya uğraşan genç muharrirlere ufak bir teşekkür etmek için bile hiçbir kıyıdan, bucaktan sesleri çıkmıyor.

***

Bir sabah Hürmüz Hanım, koltuğunda üç dört gazete ile komşusu Naciye Hanımın evine gitti. Kapıdan girer girmez:

— Müjde kardeş, müjde.. bu hoyrat erkeklerin ellerinden artık kurtuluyoruz..

— Hayrola hanım, ne olmuş?

— Ne olacak.. hukukça erkeklerden üstün oluyoruz. Bundan sonra kocalarımız ile sen sen ben ben.. ah ne idi o çektiklerimiz.. illâllah efendim.

— Kim söyledi? Yanlış bir şey olmasın?

— Artık bunun yanlışı manlışı yok, gazete yazıyor.

— Oh şükür Rabbime bu günlere de yetiştik. Ah Hürmüz kardeşçiğim.. benimkinin içimde öyle hicranları var ki, dağlara kayalara anlatsam erir. Tuzlan buz olur.. Bugüne kadar sabır, sabır, sabır (çenesini göstererek) artık işte buraya çıktı, hep yuttum, yuttum amma verem kılığına girdim..

— Biraz daha sabret yakında onlardan tekmil hınçlarımızı çıkarırız. Birisine okutup da içindekileri anlamasın diye bizim efendi bu gazeteleri benden bucak bucak sakladı. Sebebini sordum: "Artık kadın erkek hukukça bir oluyorlar. Bakalım bundan sonra sizinle nasıl başa çıkacağız?" dedi...

— Hah ağzını öpeyim Hürmüzcüğüm... fakat ben okuma bilmem, sen bilmezsin... gazetedekileri nasıl anlayacağız?

— Beslemeyi gönder, gümrükçünün Şükureyi çağırt. Karı gazeteyi saldır, soldur erkek gibi dürüst okur. Hem yanına okuma yazma bilen bir iki kadın daha alsın da gelsin... Bizim evde bugün büyük bir meclis var.. de...

***

Yirmi dakikasonra Hürmüz Hanım'ın alt katta bahçe üzerindeki odası söylediğini bilir bilmez hanımlarla doldu. Gazeteler ortaya kondu. Kadınların erkek buyru-

ğundan halâs müjdesi verilince bir kıyamettir koptu. Kocasından memnun olanı yoktu. Bütün ağızlar şikâyetle açıldı. Her kadın talâkati nisbetinde birer yangınlıkla şimdiye kadar çektiklerini anlatıyor, hepsini söylüyor, hiçbiri dinlemiyordu. Erkekler aleyhindeki bu içtima, gürültüsiyle meşhur kadınlar hamamına döndü.

Okuma bilen hanımlar gazeteleri dikkatlice süzdüler. Anlıyamadıkları bazı fıkhî tâbiratı zekâlariyle tamamladılar. Kendilerince en mühim olan maddeler hakkında gönülleri istediği veçhile çıkarabildikleri mealler şunlardı:

"Bâdema tatlik hakkının kadınlara verilmiş olması.."

"Zevcin hanesinde gayri mümeyyiz veledi sagirinden başka akaribini zevcesinin rızası olmaksızın iskân edememesi."

"Üzerine evlenmemek, evlendiği surette kendisini veya ikinci kadın boş olmak şartiyle bir kadını tezvicin sahih ve şartın muteber olması."

Ve daha bunlara mümasil maddeler.. Okuyan hanımlardan biri, okuma yazma bilmeyen refikalarına bu maddeleri şöyle izah etti:

— Bundan sonra boşamak hakkı kadınlara verildi.. Efendilerini istemiyenler bırakabileceklerdir..

Hanımların arasında bir memnuniyet tufanı koptu. bir takımları kocalarını boşamak için nikâhlarını hesaplıyorlardı. Kimi bu akşamdan tezi yok diyor, kimi: "Bu genç yaşımda pinpon herifle gönlüm gözüm kararmış. Şimdi bir sırma bıyıklısına varayım da o bunak da görsün." gibi sözler ile pek çabuk intikama kalkışıyordu.

Kadının biri okuyan hanıma bağırdı:

— Kardeş biz okadar irfanca sözlerden bir şey anlamıyoruz. Ötekilerini de bize açık Türkçe ile tane tane anlat.

— Efendim kocanız, sizden olmayan daha akı karayı

seçemez pek küçük çocuğundan başka akrabasından hiç kimseyi yanınıza getirip sizinle birlikte oturtamıyacak..,

Yine kadınlar arasında bir sevinç alkışı patladı...

— Ah ne iyi...

Vaveylâsiyle el çırpıyorlardı. İtinalıca sabah tuvaleti yapmış çatık kaşlı genç hanımın biri ayağa kalkarak:

— Şimdi eve gider gitmez kayın anamla görümcemi kovarım.. Bana ne yeni gelinliğimi bildirdiler, ne evliliğimi, gece gündüz dırdır.. vire söylenirler.. yoğa söylenirler... ellerinden dad bir feryad iki...

Daha o oturmadan zayıfça şaşı bir hanım yerinden fırladı:

— Bu akşamdan tezi yok, üvey oğluma kapıyı açmam.. o soysuz musibet beni babasına fitilleye fitilleye hayatımı bir avuç aguya çevirdi.

Kınalı saçlı koca karının biri ıkına ıkına biraz dinlenerek:

— Hep genç karılara mı hürriyet verildi? Yaşlı kadınların, kayın anaların hukukunu müdafaa için gazete bir şey yazmıyor mu? Evlâdı doğur, büyüt, yetiştir, eli ekmek tutar tutmaz eve gelin namiyle bir dil azar karı getir.. karga gibi gözünü oysun.. bir de âhır vaktinde seni evden kovsunlar.. sokak ortalarında kal..

Üç dört taze birden ayağa fırlayarak:

— A büyükhanım sus... Burada da mı kayın analık?.

— Kayın analık zahir... İyi ki gelinimi beraber getirmedim... Zaten edasından geçilmiyor... Burnu Kaf dağında.. bu sözleri işitirse.. bütün bütün şımarır.. oğlum onun ağzına bakar.. ne derse emri emri küm... Bu yaştan sonra bizi sokaklara mı attıracaksınız? Bu ne rezalet! Böyle kanunları kim uydurmuş?.. Vallahi Şeyhülislâm kapısına gider bir arşın kâğıdın üstünü altını doldurur da öyle arzuhal veririm...

Gürültü büyüdü. Bütün genç hanımlar sinirlendi Ka-

yın anaya hücum ziyadeleşti. Büyükhanımın iddiasına taraftar başka kayın analar zuhur etti. Odanın içi bir ihtilâl komitesi şamatasiyle doldu. Hasmını yaralamak için topluiğneye davrananlar bile oldu. Bu küçük vaka müstakbelde kadın mebuslardan teşekkül edecek meclisi millînin alacağı hale güzel bir nümune idi.

***

Asıl kızılca kıyamet hanımlar evlerine döndükten sonra zavallı kocaların başlarına koptu. O hafta mahallede tamam sekiz hanım zevclerini boşadılar. Bu talâklardan işte bir nümune:

O akşam Hürmüz Hanımın efendisi eve biraz geç gelmişti. Hanım bir karış suratla karşısına çıkarak:

— Efendi.. efendi artık haddini bil.. eski camlar bardak oldu... Âlemin kocası gibi evine vaktiyle gel... Sonra ağzından kötü bir lâkırdı çıkar. Karışmam ha..

Zavallı adam şaşırarak:

— Ne var? Ne oldu hanım... Eve adımımı atar atmaz böyle üst perdeden çıkışma ne demek?

— Ne demek olduğunu çok sürmez anlarsın..

— Lâhavle...

— Lâhavlenin boncuğu ha....

— Çıldırdın mı kadın?

— Aklım Allaha emanet.. neye çıldırayım... Sanki sen benden gazeteleri bucak bucak sakladın da işin ne olduğunu ben anlamadım mı?

— Ne olmuş?

— Bundan sonra kadınlar kocalarını boşayacaklarmış.. yeni kanun yapılmış...

Efendi gülümsiyerek:

— Evet.. maatteessüf öyle..

— Öyle ise artık ayağını tetik al efendi...

— O dirliksiz karılar kocalar için... Ufak ufak tefek

kusurlarım vukubulsa da sen beni boşar mısın hiç karıcığım...

Ey kimbilir bir öfkeme rastgelirse...

— Allah göstermesin...

— Öyle büyük söyleme efendi...

O günden sonra efendinin en ufak bir kusurunda, zühulünde hanım:

— Behey adam beni günaha sokma... Şimdi irademe elinde olsun deyiveririm..

Nakaratını tespih gibi dilinden düşürmüyor, biçare adam bütün bu taşkınlıklara sabır ve sükûnetle mukabele gösteriyordu.

Efendi tahammül ettikçe hanımın tecaviizü, tekdirleri büyüdü. Nihayet bir gün ültimatom şeklinde birtakım metalib serdine girişerek:

— Bu yaz için beyaz ve roganlı iki iskarpinle bir glâse potin, kumaşlarını biçimlerini kendim tayin etmek üzere biri hafif öteki ağır iki (kaşposiyer) Şamlıya çarşaflık için pahalı taftalar gelmiş... Onlardan da iki çarşaflık...

— Sen evveli böyle şeyler bilmezdin nereden öğrendin?

— Komşumuz kâtibi mes'ulün hanımından.. onun kocasına ısmarladığı şeyleri birer birer ezberledim, ben de senden istiyorum..

— Hanımcığım o koskoca bir kâtibi mes'ul. Ben iki bin kuruşluk bir mümeyyiz parçasıyım.. Böyle zamanda bunları sana tedarike kudretim yeter mi?

— Yetip yetmiyeceğini bilmem ben isterim...

— Allah bana ben de sana..

— Şimdi kesin kes cevap ver. Yapmıyacak mısın?

— Gücüm yetmiyeceği bir şeyi nasıl yaparım...

— Sen yapamaz isen bana onları yapacak bulunur...

Efendi birden hiddetlenerek:

— O ne çirkin sözler.. terbiyesiz.. çekil karşımdan..

Hürmüz Hanım ânî ve asabî bir galeyanla pencereyi açarak mahalleliye karşı var avaziyle:

— Komşular.. işitiniz.. şahit olunuz. Ben efendiyi talâkı selâse ile bıraktım..

Efendi öfkeli bir istihza ile karısını yakasından odaya çekerek:

— Çekil oradan.. elâlemi kendine güldürme...

— Git karşımdan.. ne karışıyorsun? Ben seni boşadım.

Efendinin hiddeti birdenbire merhamete dönerek zevcesinin yüzünü okşaya okşaya:

— Sen beni boşadınsa ben seni boşamadım... Karıcığım...

— Ya o yeni kanun?

— Onu sana yanlış tefsir etmişler...

— Eyvah...,

— Boşama hakkı kadınlara verilse pek çabuk her ailenin altı üstüne gelir. Allahın emri, Peygamberin kavlindeki hikmeti şimdi anladın mı? Ben bırakmak için evlenmedim. Durup durup da karı boşayan erkekler de ahlâk ve bünyece sizin gibi zayıf, marîz, şayanı merhamet zavallılardır. Sinirlerini yatıştır da haydi evinin işine bak.

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

Türk romancıları arasında kendisine özgü mizahi üslubu ile çok parlak ve yüksek bir yer sahibidir. Altmış yıla yakın süren yazarlık hayatında çevirileri, makaleleri, eleştirileri dışında 54 tane ünlü eser meydana getirmiştir. Atlas Kitabevi, bu birbirinden güzel eserleri, kapak resimleri de birer sanat eseri olan bir dizi halinde yayınlamış bulunuyor. Her Türk aydınının kitaplığında yer alması gereken bu diziyi okuyucularımıza kıvançla sunuyoruz :

ACI GÜLÜŞ
AŞK BATAĞI
BEN DELİ MİYİM
BİLLUR KALP
BOŞANMIŞ KADIN
CADI
CAN PAZARI
CEHENNEMLİK
DELİ FILOZOF
DİRİLEN CESET
DÜNYANIN MİHVERİ
KADIN MI, PARA MI?
EFSUNCU BABA
EŞKIYA İNİNDE
ETİ SENİN KEMİĞİ BENİM
GÖNÜL BİR YELDEĞİRMENİDİR
GÖNÜL TİCARETİ
GULYABANİ
HAKKA SIĞINDIK
HAZAN BÜLBÜLÜ
İFFET
İKİ DAMLA YAŞ
İKİ HÖDÜĞÜN SEYAHATİ
İNSANLAR MAYMUN MU?
KADERİN CİLVESİ
KADIN ERKEKLEŞİNCE
KAYNANAM NASIL KUDURDU?
KESİK BAŞ
KOKOTLAR MEKTEBİ
KUYRUKLU YILDIZ ALTINDA
BİR EVLENME
MELEK SANMIŞTIM ŞEYTANI
METRES
MEYHANEDE KADINLAR
MEZARINDAN KALKAN ŞEHİT
MÜREBBİYE
NAMUSLA AÇLIK MESELESİ
NAMUSLU KOKOTLAR
NİMETŞİNAS
ÖLDÜREN ÖPÜCÜK
ÖLÜLER YAŞIYOR MU?
ÖLÜM BİR KURTULUŞ MUDUR?
SEVDA PEŞİNDE
SON ARZU
ŞEYTAN İŞİ
ŞIK
ŞIPSEVDİ
TESADÜF
TOKUŞAN KAFALAR
TORAMAN
TUTUŞMUŞ GÖNÜLLER
TÜNELDEN İLK ÇIKIŞ
UTANMAZ ADAM